Biblioteca Centrală Regională Hunedoara-Deva

ZILE DE SOLSTIȚIU

Solstițiul verii. Astrul zilei, urcînd spre zenit, dăruiește omului și naturii, pădurilor, holdelor de grîu, lanurilor de porumb, întinderilor de apă, cele mai luminoase, cele mai depline, desăvîrșitele în rotundul lor, zile ale anului, din revărsat și pînă se-nchide pleoapa asfințitului.

În aceste zile din mijlocul anului, regiunea din inima țării — Brașovul — a primit vizita conducătorilor de partid și de stat, într-o atmosferă înălțătoare, de entuziasm creator, înfățișînd înalților oaspeți tot ceea ce s-a realizat în acești ani de intens avînt al construcției socialiste în cuprinsul regiunii și, în același timp, conturînd perspectivele generoase ale dezvoltării ei viitoare. O întîlnire de lucru, definire admirabilă a caracterului ei devenit tradițional, între muncitorii, tehnicienii și inginerii marilor uzine și combinate, între oamenii muncii de pe ogoare, învățători, profesori, oameni de știință, artă, cultură și conducătorii partidului și statului nostru.

De-a lungul a trei zile din miezul acestui an, în care au fost străbătute itinerarii revelatoare, am retrăit istoria străveche, glorioasă, densă în oameni și fapte a uneia din cele mai pitorești regiuni ale patriei, împletind-o cu strălucirea de nestemat dobîndită de așezările și peisajul ei în anii noștri de-acum, cu masiva dezvoltare industrială a regiunii (singură produce într-un an, cît producea întreaga România în 1938), cu incontestabilele ei progrese în agricultură, cu impetuoasa înflorire a culturii și învățămîntului, științelor și artelor, dîndu-ne o imagine cuprinzătoare, rotundă, a vieții contemporane, deplină în toate ale ei ca zilele solstițiului de vară.

Cu ce s-ar putea începe filmul unei astfel de întîlniri, de vreme ce, ca pe întreg întinsul patriei noastre, vestigiile trecutului istoric al poporului român, vocea nestinsă a acestui trecut de lupte necurmate și jertfe dureroase, se-mpletesc, se-ntrepătrund, cu prezentul tumultuos, nestăvilit, în energii creatoare de valori materiale și spirituale?

Să-ncepem cu vestigiile dacice din Moacșa, de pildă, sau cu transhumanța mărginenilor din țara Amlașului și Făgărașului, să începem cu oițele bîrsane, ori cu itinerarul Oltului între cetățile țărănești de apărare? Sau să începem cu însuși Brașovul și hrisoavele domnești, cu tipăriturile diaconului Coresi, ori cu arta neîntrecută a tipografilor sibieni? Să-i ascultăm pe tribunii Adunării, a marii adunări românești din 1848 de la Blaj. Răsună cuvintele, ca săpate în metal dur, ale lui Simion Bărnuțiu și jurămîntul rostit de Gheorghe Barițiu și se aude foșnetul mătăsos al Gazetei de Transilvania proaspăt tipărite...

Se-ntîlnesc aici, în inima țării, sub crestele zimțate de șisturi cristaline ale Carpaților, drumurile întregii țări, ca într-o matcă, la poarta Transilvaniei, cu trainice și bogate tradiții de cultură și de meșteșuguri vestite. Se poate începe cu orice, impresia de densitate, de extremă condensare a istoriei pe aceste plaiuri, se-ngemănează cu ceea ce astăzi, în contemporaneitate, regiunea oferă oaspeților ei: o industrie care a depășit de mult prin emisarii ei — autocamioane, tractoare, mașini unelte —, fruntariile țării, produse agricole diverse, orașe întinerite, sate pline de farmec, minuni ale artei populare și o remarcabilă înflorire a vieții spirituale în multiplele ei laturi. Români, maghiari, germani, înfrățiți, înfrățire născută din lupta comună izbucnind împotriva asupririi în vîlvătăile răscoalelor lui Doja și Horia, pe vremea lui Iancu și Petofi, cimentată definitoriu — ca o axiomă a operei de construire a socialismului — de lupta clasei muncitoare căreia i-a revenit, cum spunea în cuvîntarea sa, la întîlnirea cu activul de partid al regiunii, tovarășul Nicolae Ceaușescu: „răspunderea făuririi societății noi, în care, o dată cu lichidarea claselor exploatatoare,

Ștefan LUCA

(Continuare în pagina 3)

„OPERELE SCRIITORILOR, POEȚILOR, MUZICIENILOR CARE SE GĂSESC ASTĂZI ÎN PATRIMONIUL CULTURII NOASTRE NAȚIONALE ȘI AU PĂTRUNS ÎN CULTURA UNIVERSALĂ APARȚIN TOCMAI ACELOR CREATORI CARE AU LEGAT ACTIVITATEA LOR DE LUPTA PENTRU ELIBERAREA SOCIALĂ ȘI NAȚIONALĂ A POPORULUI, PENTRU PROGRESUL ȚĂRII."

(Din cuvîntarea tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU la întîlnirea cu intelectualii din Brașov).

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

gazeta literară

ORGAN SAPTAMINAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTA ROMANIA

Anul XIV. Nr. 25 (764) • Joi 22 iunie 1967 — 8 pagini: 1 leu

LA O JUMĂTATE DE VEAC...

Cercetători mai vechi, în frunte cu Eugen Lovinescu a cărui monografie despre Titu Maiorescu rămîne pînă astăzi exemplară, au atras — de mai multe ori — atenția asupra faptului că valoarea criticului n-ar consta atît în opera lui, de altfel cantitativ redusă, cît în personalitatea pe care singur și-a sculptat-o din blocul inform dăruit de natură. „Însemnările zilnice" au adus într-o măsură dovada peremptorie, descoperind atît materialul sufletesc din care s-a închegat omul cît și îndelunga și încordata lui strădanie de a se construi pe sine. Am interpretat într-un studiu al nostru mai vechi, republicat în volumul recent „Conceptul de literatură universală și comparată", această trăsătură a lui Maiorescu drept expresia unui stil goethean pe baza cunoscutului adagiu că „suprema fericire a umanității e personalitatea".

Criticul nu e singurul caz de acest fel în istoria generală a culturii în cuprinsul căreia s-a observat — de numeroase ori — că un Voltaire, Rousseau, Diderot sau, referindu-ne la perioade mai apropiate, un Lev Tolstoi de pildă, nu și-au marcat prezența numai prin operele lor, ci și prin înriurirea pe care a exercitat-o personalitatea lor morală, privită în ansamblul ei. Cuvîntul semeț al unui Voltaire a răsunat în epoca sa și prin atitudinea lui înalt justițiară, după cum cel al lui Lev Tolstoi a ridicat zguduitoare probleme ale conștiinței umane, care au trezit — în toată lumea— profunde ecouri. Nu este vorba aci de o separare artificială a omului de operă, ci — în fond — de o depășire a radiațiilor operei prin înriurirea directă a unei personalități impresionante prin complexitatea ei răspicat afirmată.

Sintem, prin urmare, și noi de părere că Maiorescu a fost o asemenea personalitate, că și-a construit statuia din blocul său de marmoră originar și că a izbutit, pînă la urmă, să-i domine virtualitățile și să-l închege puternic. S-a recunoscut aci, cu drept cuvînt, un aspect al umanității criticului, socotit odinioară ca un fel de făptură plutitoare într-o lume ideală, de tipul celei schopenhaueriene pe care o exaltase într-unele din studiile lui de critică și estetică literară. Omul care teoretiza atît de convins impersonalitatea, era — prin urmare — foarte personal — ceea ce trebuie să pară cu totul firesc și în favoarea lui.

Dar personalitatea lui Maiorescu nu era, totuși, așa cum s-a crezut multă vreme, perfect rotunjită, armonizată clasic, închisă odată pentru totdeauna. Cercetătorii au arătat, mai ales în ultimii trei-patru ani, de cînd discuția asupra lui a fost reluată, că vechea aparență a înșelat, cel puțin într-o măsură și că, în fond, contradicțiile nu-i lipseau, ci — dimpotrivă — îi brăzdau viu spiritul. De asemenea, nici aspectul static nu-i era atît de caracteristic, intrucît s-au putut recunoaște evoluții certe și în opera criticului, ba chiar contradicții în timp, de pildă, atitudinea lui împotriva tematicii patriotice în poezie, sau cea privind influența religioasă în școală.

Dar lucrurile nu trebuie exagerate nici în acest domeniu, căci nu e cazul să se treacă, în mod necesar, de la personalitatea solidificată, odată pentru totdeauna, la cea zbuciumată de necurmate frămîntări. Adevărul stă, ca totdeauna, la mijloc, Maiorescu exemplificînd — în realitate — o personalitate cu virtualități precise încă din adolescență, dar pe care numai contactul cu evoluția socială și culturală le-a cristalizat și, în același timp, le-a modificat, într-un fel pe care cercetarea din ultima vreme a demonstrat-o pe mai multe planuri. Un vădit dinamism, care este, de fapt, cel al vieții, a tulburat tiparul static al criticului și l-a umanizat.

Socotim, totuși, ca o eroare afirmația că cea mai de seamă operă a lui Maiorescu a fost doar personalitatea, indiferent de structura acesteia. O astfel de părere purcede din tendința abstractă de a separa artificial omul de operă și a-i da acesteia un rol secundar, ceea ce — evident — nu corespunde realității istorice.

Valoarea unei personalități culturale se judecă, în fond, numai după capacitatea ei de înriurire socială, și după această înriurire efectivă însăși, și nu după factura ei intrinsecă psiho-estetică și etică. Fără îndoială, aceasta cuprinde caracterul ei exemplar, poate constitui un model educativ, dar nu alcătuiește meritul cel mai de seamă al personalității respective.

Maiorescu nu e valoros numai pentru că și-a construit propria sa statuie spirituală și a exercitat, prin ea, o influență sensibilă în epocă, ci și — am spune, în primul rînd — tot prin opera sa. Trebuie numai să ne înțelegem asupra semnificației și structurii acestela pentru a-l cunoaște, cu adevărat, pe critic. Căci Maiorescu nu a lăsat „opere", adică lucrări de mari dimensiuni, „cărți" voluminoase. El ne-a dăruit numai articole, studii nu prea dezvoltate, însemnări, polemici, memorii, discursuri, adică scrieri de mai redusă amploare. Privit cu atenție, faptul nu-l diminuează însă. Utilizarea speciilor publicistice mai „scurte" răspundea unei nevoi a timpului, fiind intervenții incisive, de stil sobru și precis, cu obiective dure ce nu permiteau desfășurarea. Reiese, de aci, că Maiorescu se mișca pe coordonatele stricte ale contemporaneității sale și că scrisul îi era adaptat, cu rigoare, actualității. Și cu aceasta ajungem, după părerea noastră, la caracteristica esențială a personalității criticului.

Întreaga activitate scrisă și orală a lui Maiorescu — și aceasta din urmă a avut o pondere deosebită — era străbătută de spiritul istoric al epocii sale și s-a desfășurat, totdeauna, în funcție de acesta.

Încă de pe vremea studiilor din adolescență, Maiorescu se simțea obligat să-și servească patria în domeniul cultural, în primul rînd. „Însemnările zilnice" dezvăluiesc planurile sale de viitor încă de pe cînd era în străinătate. Cultura lui filozofică — după cum s-a observat de atîtea ori — remarcabilă și profundă, n-a fost utilizată spre a alcătui baza vreunei opere originale. El a înțeles s-o folosească în scopuri practice, în vederea difuzării ei populare, la un nivel înalt, prin „prelecțiuni", articole, „studii elementare", cum le numea însuși, de felul manualelor de învățămînt superior. De aceea acuzațiile de plagiat ce i s-au adus n-aveau nici un sens și cădeau alături de obiect, odată ce criticul nu ambiționa originalitatea și succese de creație. El nu dorea decît lămurirea și ve-

Al. DIMA

(Continuare în pagina 3)

D. PACIUREA — *„MASCA GENIULUI"*

acelaşi copac

O punte bănuită-ntre flori și rădăcină
adeverește seara, după cină,
că toți sîntem ființa aceluiași copac.
Cei din văzduhuri cîntă, cei din țărînă tac.
Mai mușcă oare-n scoarță adînca crestătură
ce-a fost cîndva blestem și lovitură
a vremii fără față și-a zbirilor cu chip?
Călăii – deopotrivă ai lor – sînt azi nisip.
Noi sîntem frunza. Vîntul își află-n noi
suflarea.

Ci slavă crengii care poartă floarea
și-ntrezărește rodul, cînd încă-i nevăzut,
pe-același trunchi, de vîrste, din vîrfuri
pînă-n lut!

Cel care-i spurcă umbra sau rupe din petale
rănește sfera frumuseții sale
ce – neștiind în sine de sus și jos – ne ia
părtași la veșnicia inmugurită-n ea.

Ștefan Aug. DOINAȘ

„OLIMPIANUL" TITU MAIORESCU

breviar

Despre cine a spus N. Iorga, într-unul dintre cele mai remarcabile necrologe ale sale, — după ce observase că defunctul era un om glacial, — că el n-a fost intim nici cu sine însuși? Despre cine altul putea spune aceasta decît despre „olimpianul" Maiorescu? Și totuși, sesizanta formulă a fost nedreaptă cu mentorul literar al Junimii. Nedreaptă, pentru că ea nu reflectă decît aparențele, omul exterior, masca. La cincizeci de ani de la încetarea din viață a ilustrului profesor, orator și critic, ne putem face o idee mai exactă asupra aceluia care, avînd imprudența să-și scrie însemnările zilnice, ne-a îngăduit o privire indiscretă în sanctuarul inviolabil al intimității lui. Știm, pe de altă parte, că aceste „însemnări zilnice" i-au atras autorului lor mai ales ponosul de a-l agasa pe cititorul grăbit, cu acele prea multe însemnări mărunte, unele de ordin contabilicesc, altele mondene, politice sau profesionale (avocatura!). Lectorul imparțial va recunoaște însă că toate sînt răscumpărate prin acele neprețuite pagini de autoscopie din adolescență, cele mai zguduitoare de acest fel din literatura noastră memorialistică. Plasat cu o bursă a Blajului la cea mai strălucită școală medie din Impărăție, la Colegiul Theresian din Viena, „valahul" privit ponciș și cu dispreț de progeniturile aristocrației austriace, înfruntă jignirile, se încordează într-un suprem efort de emulație și smulge premiul întîi, depășindu-și colegii de an, iar apoi din întreaga școală, prin voință, inteligență și multiplicitatea talentelor. În anii aceia fecunzi de formație intelectuală și morală, tînărul Titus-Livie (cum semna întîi) se afirmă nu numai ca un cap de promoție, un „tort en thème", dar și ca poet, desenator, iubitor de teatru, iar în pragul absolvirii, ca un precoce gînditor, care și-a găsit „sistema". Era însetat de prietenie și de dragoste, se simțea foarte singur și se lupta voinicește cu gîndurile negre, găsindu-le cel mai bun antidot în muncă. Sînt cîteva accente unice de disperare în aceste însemnări ale crizei de creștere, dar este și semnul îndubitabil al unei mari superiorități intelectuale în devenire.

Pulul de profesor transilvănean, la sfîrșitul școlarității vieneze, se arată neașteptat de expediliv în cucerirea succesivă a titlurilor de doctor în filozofie (la Berlin) și de licențiat în drept (la Paris), în jurul vîrstei majoratului. Întors în țară, după cîteva manifestări publice de conferențiar și după un scurt stagiu în magistratură, se dedică profesoratului și este rector al Universității din Iași, la 23 de ani, și membru al Societății Academice (viitoarea Academie Română) la 26 de ani. Toate se desfășoară în cursul vieții lui Maiorescu sub semnul precocității, dar nu al acelela care nu duce la nimic, ci al aceleia care, echilibrată cu spiritul de muncă și de organizare, aveau să facă dintr-însul un neasemuit mentor al culturii noastre, în domenii ca: învățămîntul mediu și superior, lingvistică, stilistică, gramatică, logică, literatură.

Portretul moral al lui Maiorescu rămîne acela nu al unei inimi de piatră, cum credea N. Iorga, ci al unui mare sensitiv, care a știut să se domine, ca astfel să poată cuprinde domeniul vast al preocupărilor noastre culturale de acum o sută de ani. Numele lui literar rămîne legat de mănunchiul marilor noștri clasici: Eminescu, Creangă, Caragiale, pe care i-a susținut cu toată ardoarea unui suflet entuziast, de marea bătălie pentru calitate, de lupta împotriva erorilor de tot felul, de la latiniști pînă la detractorii poeziei populare, de încurajarea marilor talente din zorii veacului nostru, ca M. Sadoveanu și Oct. Goga. Puterea nimicitoare de ironie a polemistului s-a aliat norocos talentului expozitiv, eleganței înlănțuirii logice, spiritului constructiv, într-un cuvînt. Acesta este bărbatul, creator de stil, de gîndire și de viață, la al cărui semicentenar ne înclinăm cu respect.

Șerban CIOCULESCU

NOTE DE LECTURĂ

V. EM. GALAN
Accidentul era inevitabil

Adolescentul devenise eroul preferat al romantismului. Clasicismul îl neglijase. Viziunea caracterologică, interesul pentru tipurile eterne erau ineficiente în fața unei naturi umane delicate, cu contururi labile. Literatura modernă occidentală reia dialogul cu adolescența de pe poziții etice. Prin însăși structura sa, capitalismul determina un dramatic proces de alienare, de înstrăinare a omului de esența sa, de pervertire a valorilor sale morale. In aceste condiții, maturitatea este privită ca vîrstă a compromisurilor, a abdicărilor, a rutinei. Adolescența — climat, dar și mit al autenticității — refuză cu violență o asemenea perspectivă. Competiția dintre „vîrsta candorii" și „vîrsta rațiunii" capătă însemnele unei veritabile fronde literare, ilustrată de condeie de mare rezonanță.

★

Plasat pe coordonate deosebite, tot un temperament lucid și febril se dovedește și adolescentul lui V. Em. Galan, dar integrat organic unei societăți receptive și dinamice, prin însăși esența ei. In cadrul acesteia, fenomenele de alterare sufletească sînt cu totul izolate și demască mentalități anacronice în lichidare. Este și motivul pentru care turnura tragică a evenimentelor este mult atenuată. Ambiguitatea de ton a povestirii, o anume pendulare între comic și tristețe atestă, aici, o sensibilă pondere a comicului.

Elevul Iosif C. Otăsatu, de cincisprezece ani trecuți („chiar hăt trecuți") traversează o perioadă de criză. Copil precoce și extrem de lucid, el păstrează doar puritatea, nu însă și naivitățile vîrstei. Procesul de afirmare a propriei personalități capătă o tentă pregnant polemică: mai întîi împotriva imaginii, uneori convenționale, pe care o au „cei mari" despre adolescență. „Lasă vorba: «cei mari» !" izbucnește exasperat prematurul. Poza adultului, bineînțeles, îi repugnă: „Ăștia cînd încep să se bărbierească în oraș, își dau la aere, cu echilibrul lor psiho-fizic, de-ți vine să-i tot pocnești..." Masca înseamnă inadecvare, barieră între „eu" și „ceilalți", între „acesta" și el însuși. Setea de sinceritate absolută a adolescentului și orgoliul obtuz, „subaprecierea semenului fiu", „ridicarea ipocriziei la rang de mare principiu familial" de către adult — iată liniile divergente ale relațiilor dintre fiu și tată. Unul preconizează „lămurire fără ceartă", celălalt — „ceartă fără lămurire".

Dificultatea comunicării alimentează un sentiment de însingurare, simțit, desigur, ca o povară. Momentul în care doctorița Breb se arată dispusă să asculte confesiunile elevului, echivalează pentru acesta cu o eliberare: „Adevărul este că eu, de cînd mă știu, nu m-am simțit niciodată așa de bine. Vreau să spun: așa de bine, pentru că stau de vorbă cu cineva..." In acest context, „accidentul era inevitabil". Nu atît accidentul fizic (fractura picioarelor la schi), nici poate, „deturnarea", mai degrabă înțeleaptă, a fondurilor destinate aprioric lecțiilor particulare; ci, mai ales, sfîșierea vălului gros al aparențelor în raporturile tată-fiu.

„Accidentul era inevitabil" este, desigur, o carte polemică. Polemică față de anumite atitudini reprobabile („bivolisme", cum le numește eroul). Este, de asemeni, o demistificare: față de ipostaza naiv-idilică în care-și imaginează copilăria, o anume literatură. Mi se pare, apoi, o replică modernă la narațiunea tradițională. Cartea e construită sub forma unui dialog, în care unul dintre roluri lipsește. Asertiunile doctoriței Breb nu sînt notate de autor. Ele sînt deductibile numai din reacțiile pe care le provoacă acestea în (de fapt) monologul lui Iosif Otăsatu. Debitul verbal al acestuia conține o tușă deliberat parodică: la adresa locurilor comune din diversele stiluri ale limbii.

Cronologia însăși e încălcată. Ordinea evenimentelor nu va fi cea reală, ci aceea dictată de fluxul amintirii sau al autoanalizei. „Accidentul era inevitabil" nu este o carte închisă. Finalul ei pare o ușă întredeschisă: în așteptarea contravizitei următoare.

Lucrare de construcție și factură intelectuală, „Accidentul era inevitabil" oferă suficiente satisfacții la lectură. Rezistența cărții nu derivă din tipologie: în deficit de originalitate, profilul unor personaje secundare (ex. dirigintele) atestă variații, puțin ingenioase față de o schemă caracterologică preexistentă. Impresionează însă, permanentul acord al stilului la materialul artistic. Ar mai fi de notat verva autorului, care imprimă narațiunii un ritm antrenant, cu descărcări comice de efect. Prin contrast, cele cîteva momente de „calm plat" au inconvenientul unor distorsiuni, frizînd stridența.

Nicolae BALTAG

O imagine a lui GRIGORE HAGIU

Realitatea este că titlul cărții lui Grigore Hagiu, **Sfera gînditoare**, nu e prea potrivit fiindcă sfera ne sugerează împlinirea, totalitatea ce-și ajunge sieși, echilibrul interior, pe cînd mie versurile despre care e vorba mi-au dat impresia — ca să rămînem în domeniul imaginilor — unui torent de lavă, eteroclit în compoziție, unificat prin temperatura înaltă, mișcîndu-se lent. Altfel spus, poezia lui Hagiu e patetică. E important de observat că tumultul e interiorizat, de aceea patetismul său nu gesticulează, este grav, de o vitalitate reținută, încordată. Încordarea poetului spre meditație, spre simbol și mit e stabilă, o cunoscusem încă în **Ithaca**, și ea e convingătoare mai ales cînd nu e expozitivă, ci încărcată de tensiune emotivă, aluzivă, trecută prin combustia temperamentului său.

Deși poezia sa e gravă, în tonuri închise, uneori chiar sumbră, ea se deosebește ca viziune de poezia lui Ion Alexandru, violentă și ea, dar în luptă declarată cu materia, cu ponderabilitatea și inerția; viziunea lui Hagiu e de încredere în terestru, în capacitatea materiei de a se transforma printr-o germinație incontinuă, în forțele telurice obscure ce se depășesc mereu. Caracteristic e acest **templu** din miezul volumului în care inima stă în peisaj arid, se aud prăvăliri de lavă, fac vîrteje cataractele de sînge, ne aflăm în domeniul pasiunilor și violenței, „dar aici mai sus" pe „scări în spirală" spre domeniul seninătății și bucuriei care e al comunicării cu ceilalți: „o altă inimă / mai mare / ne absoarbe / și răsărirea stelei ce-o vedem / e-o treaptă nouă sufletului fără margini". Această spirală suitoare e caracteristică, adînc, viziunii generale a lui Hagiu.

Tot atît de semnificativă e și **Piramida de grîu** ce reprezintă grandiosul, setea de durabil, dar și bucuria de a fi, ca atare. Înrudită cu aceasta e **Casa de pază**, în care doi îndrăgostiți dorm în mormanul de grîu. Tema rodirii, a bucuriei vieții de a crea viață constituie una din permanențele volumului. Vitalitatea lentă dar tenace se exprimă sugestiv în **Oraș răsăritean**: „Greoaie bacuri neclintite-n țărm / vapoare leneș lunecînd la vale / șalupe colorate / izbindu-se de dune ritmic / și chei prelung de piatră, / zvîrlind odgoanentinse-n larg", oraș beat de culori ce-i fascinează pe pictori, și de „mirezmele de pepeni/ proaspăt aduși în bărci smolite", dar senzația nu explodează, ci e, dimpotrivă, încetinită, reținută: „e-o larmă stinsă împrejur / un du-te vino mult încetinit..." Grigore Hagiu nu e totuși un poet exultant, fiindcă știe urîtul, moartea, nimicul, prăpastia e lîngă fiecare cum o simțea permanent Pascal, „unii privesc și amețiți într-însa cad / alții privesc și se întorc / spunînd ce au văzut", puternic nu e cine ignoră prăpastia, ci cine și-o asumă și o depășește (**Prăpastie dulce**). Depășirea nu se face odată pentru totdeauna, ci e un proces mereu reluat (**Singur între lună și copaci**).

Spuneam, de la început, că Grigore Hagiu are putere de expresie; citez la întîmplare, din **Seară concentrată**: „oglinzilor li-e dor de țărmul mării / și scaunele înfrunzesc în umbră / în timp ce ochii mei către apus sînt roșii / furtună prevestind în lumea celulară / pe cel înalt mai stăruie o clipă / lumina soarelui căzut subt orizont cu aripe închise / ziua cedează stîlpilor de fosfor (...) cuțitul de pe masă s-a aprins". Uneori expresia e simplă, directă (**Ispite**), cele mai adesea asistăm la o reală invenție imagistică bazată pe capacitatea de a transmite senzații (**Memorie inițială, Ger, Moară de vînt, Clopote de primăvară**). Rareori, imaginea luxuriantă obosește, ideea poetică se risipește (**Marele visător, Corespondențe**) sau se încearcă un fel de dialectică fără sens (**Puteam să fiu**).

Evident, vorbind de calitățile imagisticei lui Grigore Hagiu nu afirmăm că ar fi un peisagist; deși natura nu lipsește din poezia sa, calitatea cărții sale constă mai ales în viziunile interioare, în forța lor afectivă. Așa, în **Zori tulburi**, iubirea se exprimă ca osmoză, bărbatul vede visele femeii, le visează odată cu ea. În **Chip înnorat**, femeia îl întregește: „fii partea mea sortită-a fi oglindă / cu dincolul de mine reflectînd / acest copac sunînd fără de vînt / această dungă-a mării". În general, Grigore Hagiu nu se mulțumește să descrie stări de spirit, senzații, de aceea și spuneam viziuni interioare, ci caută o idee unificatoare, un sens mai larg, simbolic. Așa, ar fi multe de spus despre motivul șarpelui, ce revine frecvent, dar nu ca simbol al răului, vicleniei etc., ci drept forță vitală, regeneratoare. De altfel, poetul însuși își apare drept un șarpe ce „în sine plin pîn-la refuz / priveliști și-amintiri și oameni / mistuie-aproape adormit / mișcîndu-și marile inele cu-ncetineala unui șarpe fabulos" (**Ceasornice pe turnuri**).

Nu am epuizat aici nici caracteristicile, nici motivele poeziei lui Grigore Hagiu, al cărui talent se află, de altfel, în plină desfășurare, ci am schițat numai o imagine a volumului în discuție. **Sfera gînditoare**, chiar dacă nu e o sferă, dovedește că Hagiu rămîne unul dintre talentele semnificative ale poeziei tinere. Volumul său confirmă faptul că, prin ce are mai bun, poezia tînără (după o perioadă inițială, firească, de experimente și dibuiri) se îndreaptă spre o artă esențială, substanțială, de sensuri și semnificații, a realității noastre. Lupta cu cuvintele trece în plan secund, pe primul plan trecînd ceea ce e de exprimat.

Paul GEORGESCU

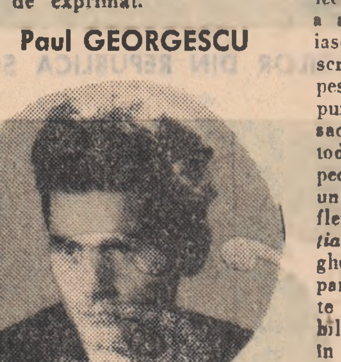

VIRGILIU ENE
N. D. Cocea

Apărută după ediția în două volume a „Scrierilor alese" de Anton Bacalbașa, monografia *N. D. Cocea* confirmă preocuparea lui Virgiliu Ene pentru un sector al literaturii noastre care se cere cunoscut și așezat pe locul corespunzător în contextul fenomenului literar de la sfîrșitul secolului XIX și prima jumătate a secolului XX. O anumită tendință de a forța proporțiile și a confunda valorile s-a manifestat într-o vreme cînd spiritul acid și verva pamfletară împotriva racilelor vechii societăți păreau suficiente spre a conferi unor scriitori regimul de critică și manual ce estompa granițele, trecîndu-i aproape în lotul clasicilor. Acești scriitori rămîn, în limite precise, niște străluciți mînuitori de pene ascuțite, demistificatori ai unei lumi ce abia reușise să-și compună o poză solemnă la capătul unei ascensiuni echivoce. Readucînd în actualitate pe Toni Bacalbașa, acum pe N.D. Cocea, Virgiliu Ene elaborează în acest scop o perspectivă adecvată, menită să-i păstreze în sfera de valori ce le este proprie și scutită de exagerările nefolositoare.

Interesul pe care-l stîrnește personalitatea atît de vie a lui N. D. Cocea, dar și calitățile evidente ale monografiei lui Virgiliu Ene explică succesul de care s-a bucurat (mai toate revistele literare i-au consemnat pozitiv apariția) și folosul unei lecturi oportune în primul rînd celor cărora le este destinată colecția Editurii tineretului, în care a apărut. Autorul știe să instruiască fără a fi „didactic", să scrie alert fără a trece în grabă peste probleme și să aibă un punct de vedere propriu fără a-i sacrifica examenul laborios și metodic al obiectului. Cocea în perspectiva lui Virgiliu Ene nu este un „clasic", nici măcar al pamfletului, cum sînt Maiorescu (*Beția de cuvinte*), Iorga sau Arghezi. Dar este un admirabil pamfletar, de vocație și de foarte largă cultură (V. Ene îi stabilește sursele și antecedentele în literatura română, ca și coordonatele în literatura universală a genului), și mai ales de o cinste intelectuală care-i înnobilează scrisul și recuperează anumite laturi cu care sîntem mai puțin de acord. Cocea nu e un mercenar al invectivei sau tămîii, ci un scriitor angajat, devotat unei cauze pe care, cu toate limitele sale ideologice și umane, a servit-o în esență rectiliniu. De aceea, fără profilul său puternic original, fără prezența lui îndrăcită și generoasă totodată în viața literară a primelor decenii ale secolului XX, fără curajul lui de a rupe măștile și a striga adevărurile neplăcute pe ulițe, tabloul devine mai sărac și mai decolorat. Iată ceea ce Virgiliu Ene sugerează la fiecare pagină, fără a brusca explicit imaginea convențională cu care ne obișnuisem, dar și fără a-i face vreo concesie. Cocea este așezat sistematic în drepturile, dar și în granițele sale, fără a-i ocoli „apele murdare" ale operei, prin care cercetătorul navighează cu discreție și fermitate. Erorile de perspectivă, vechi sau mai noi, sînt retușate fără zgomot și e de apreciat modul în care autorul cenzurează, mai mult sugerînd, enormitățile debitate prietenește de Gala Galaction în legătură cu primul roman al lui Cocea.

Tot ceea ce este esențial de știut despre biografia, etapele și aspectele creației lui N. D. Cocea își găsește loc în programul de cercetare al monografiei lui Virgiliu Ene, monografie perfectibilă desigur, ca orice lucrare de acest gen, dar constituind deocamdată o izbutită și echilibrată introducere în viața și opera celui studiat. Bănuim că autorul o va însoți de o ediție a paginilor din opera lui N. D. Cocea pe care timpul nu le-a lipsit de rezonanța în actualitate.

Dan ZAMFIRESCU

VIRGIL DUDA
Povestiri din provincie

Primele povestiri din volum (Hîrtiile albastre. Victorii parțiale, Toamna, Mesele) *evocă lumea copilăriei. Autorul descinde în relieful unduitor al acestui teritoriu raliindu-se unei preocupări de care s-a arătat atrasă aproape toată noua promoție de prozatori și, în chip deosebit, N. Velea, Sorin Titel, G. Bălăiță, Iulian Neacșu, V. Rebreanu. Ca și la ei, gestul reîntoarcerii către acest univers pare să trădeze nostalgii ascunse și un fond de sentimentalitate ce-și caută exprimarea în tentativa de a reînvia o atmosferă sufletească pierdută în fapt pentru totdeauna. Sforțarea scriitorului e de a reține din fluxul celor mai vechi amintiri nu atît logica desfășurării unor evenimente petrecute de mult, coerența unor mișcări și gesturi, cît un conținut sentimental anume pe care rechemîndu-l să ni-l facă perceptibil și într-atîta de elocvent încît să ne creeze iluzia de a-l fi trăit noi înșine odinioară. Operație dificilă, căci substanța cu care prozatorul lucrează (întregul complex al trăirilor copilărești) e încă nestructurată, fluturătoare și inconsistentă ca o spumă. Astfel se și explică în povestirile despre copilărie ale autorilor amintiți mai sus preponderența reprezentărilor simbolice și lirice la care ei apelează spre a da pregnanță și cît de cît o cristalizare unui material prin chiar natura lui greu de fixat.*

Fără a se detașa foarte puternic, în aceste cîteva schițe plasate la începutul cărții, de viziunea confraților săi, ba chiar reluînd unele concluzii de circulație comună în literatura acestora (copilăria e o vîrstă morală nu numai biologică, vîrsta primelor contrarieri ale inocenței cu care ne naștem) Virgil Duda își afirmă totuși, încă de aici, nota sa particulară pe care o aflăm, înainte de toate, în sporul de realism al descrierii, în precizia și limpezimea desăvîrșită a rememorărilor. Într-adevăr, în contextul unei proze care cultivă atît de mult vagul sugestiei, implicînd în orice exprimare o multiplicitate de simboluri suprapuse și țintind să obțină prin sincopări și interpuneri de sensuri efecte de ambiguitate excesivă, autorul acesta surprinde prin claritatea, logica și univalența semantică a propozițiunilor sale. Luate separat, acestea pot părea banale, dar urmărite în înlănțuirea pe care autorul le-a sorocit-o, ele își dovedesc repede capacitățile evocatoare, valoarea expresivă. O povestire începe astfel: „Mama îmi încredința bidonul nemțesc și hîrtiile albastre și mă trimitea la gaz, unde era foarte plăcut". Sau alta: „Din toate, îmi amintesc doar o singură toamnă, cu puternic miros de camfor și de naftalină. Dintr-un soi de fașă de un alb izbitor întocmea o pungulită pătrată pe care o întorcea și cusăturile dispăreau înăuntru, înghițind cristalele de camfor, și apoi mi-o agăța de gît ca pe un medalion, șoptind cuvinte nedeslușite și asta era primul pas care o îndreptățea să spere că voi parcurge toamna și iarna ferit de toate bolile". Notații decise și repezi, reținînd culori, parfumuri, gesturi (albastrul hîrtiilor sau albul izbitor al feșii, mirosul de camfor etc.), toate elementele concurînd la rechemarea unor stări interioare trăite cîndva, formulate și acestea la fel de lapidar și de nepretențios („...și era foarte plăcut"), cu acea dezinvoltură și aviditate de a privi lucrurile în absolut, atît de caracteristice mentalității copiilor.

Evident, prozatorul este un realist prin vocație și problemele lui esențiale sînt altele decît acelea pe care i le oferă rememorarea „vîrstei inefabile"; de altfel aceasta îl preocupă doar în cîteva schițe și atunci parcă mai degrabă cedînd unei contaminări literare decît răspunzînd unui instinct interior.

Piesele de rezistență ale volumului sînt cele trei mari nuvele: Grijile, Vinovatul, Legendă și mit, *care, împreună, alcătuiesc o unitate epică, toată materia lor organizîndu-se în jurul unui personaj unic. Aici este cel mai bine pus în valoare realismul structural al acestui prozator împlîntat atît de tenace în concretul vieții imediate, interesat puternic de social, decis să îndepărteze prejudecățile în legătură cu existența așa-numitelor teme aride, improprii tratării artistice. Lectura o începem cam sceptici: uzină, cabinet tehnic, probleme de producție, laboranți, ingineri — toate acestea amintesc prea direct despre scheme și standardizări literare, dar rezistența noastră scriitorul o înduplecă repede, cîștigîndu-ne prin substanțialitatea observațiilor sale, sporindu-ne mereu interesul prin tehnica dezvăluirilor succesive, antrenîndu-ne într-o acțiune complexă, analitică, într-o măsură importantă dar și descriptivă, căci aspiră să reconstituie un mediu și o atmosferă. Elementul principal al tabloului este portretul inginerului Burghele, figură memorabilă, construită cu minuție, prin acumulare de elemente care-l plasează pe erou în centrul unui evantai de relații umane revelatorii pentru structura sa. Aceasta ni se dezvăluie treptat, vădindu-se complexă, și în cîteva rînduri contradictorie și inexplicabilă. Prima imagine: hotărîre, energie, integritate, cinste desăvîrșită; mai tîrziu acest bloc masiv începe să-și arate micile fisuri, pînă ce perspectiva se schimbă simțitor. Mereu Burghele este privit din alte unghiuri, iar cîteodată imaginea sa e făurită prin ricoșeu, adică descriindu-se oamenii de care el se înconjura și pe care îi promovase (Terec, Constantiniu) — ideea autorului fiind de a realiza imaginea totală a unui erou care aspiră către totalitate. Pînă la urmă acesta pierde legătura cu realul, ajunge victima legendei create în jurul lui: începe să acționeze întocmai ca un erou de legendă (sărutatul mîinii bătrînului muncitor), asta prăbușindu-l însă în ridicol.*

Cu totul remarcabile sînt acuitatea analitică a tînărului prozator, forța sa de a desluși cauzalitatea intimă a unor acte umane, pe care însă nu le izolează niciunde de ansamblul realităților externe, ci dimpotrivă. El are viziunea organicității lumilor pe care le explorează, a interacțiunilor nenumărate — unele obscure — dintre evenimente, ceea ce ne face să întrevedem un posibil destin de romancier. Cartea sa reprezintă unul dintre cele mai promițătoare debuturi înregistrate în ultimii ani.

G. DIMISIANU

AVANCRONICA
de NEAGU RĂDULESCU

FĂNUȘ NEAGU: „VARĂ BUIMACĂ"

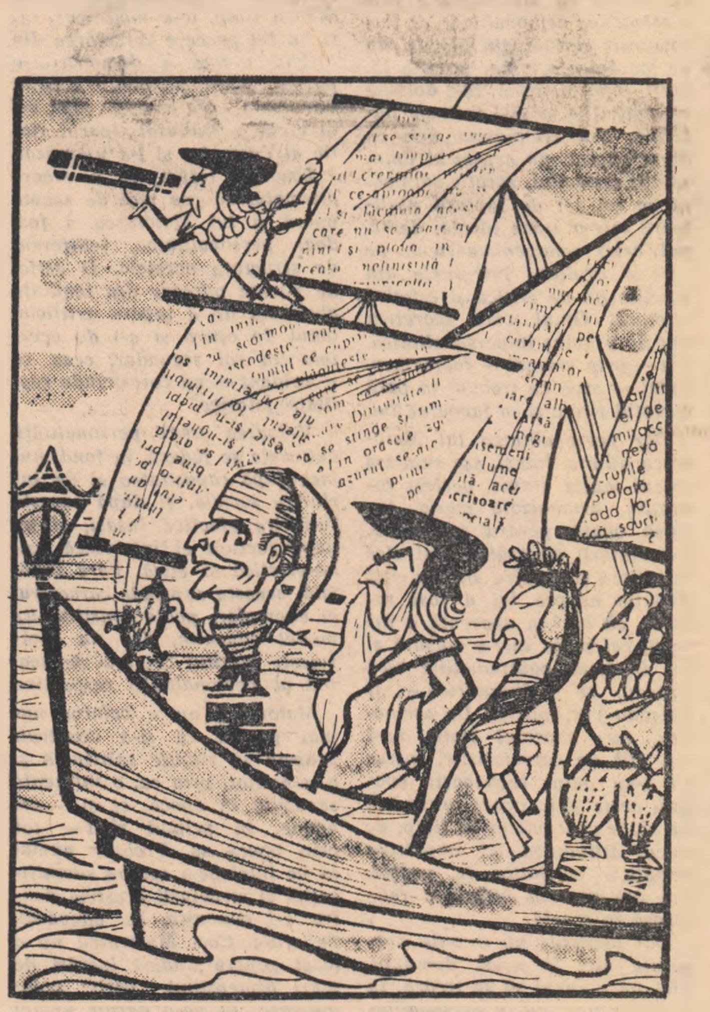

EDGAR PAPU: „CĂLĂTORIILE RENAȘTERII ȘI NOI STRUCTURI LITERARE"

TEATRUL „LUCIA STURDZA-BULANDRA" — BUCUREȘTI

prezintă în turneu

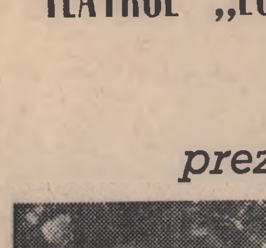

KEAN
de JEAN-PAUL SARTRE

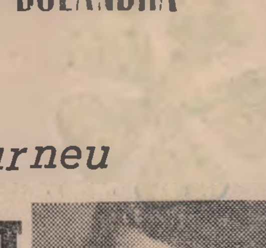

cu: Septimiu Sever, Gina Petrini, Gheorghe Ghițulescu, Dumitru Onofrei, Rodica Suciu, Evelyne Gruia, Vasile Florescu și alții.

Spectacolele au loc în orașele:

CLUJ	23—24 iunie, ora 20	TIMIȘOARA	1 iulie, ora 20
TURDA	25 iunie, ora 20	DEVA	2 iulie, ora 20
BAIA MARE	26 iunie, ora 20	SIBIU	3 iulie, ora 20
SATU MARE	27 iunie, ora 20	FĂGĂRAȘ	4 iulie, ora 20
ORADEA	29 iunie, ora 20	BRAȘOV	6—7 iulie, ora 20
LIPOVA	30 iunie, ora 20	SINAIA	8 iulie, ora 20

Biletele s-au pus în vînzare la agențiile teatrale din localitățile respective.

LIBRĂRIA UNIVERSITĂȚII CLUJ (Str. UNIVERSITĂȚII Nr. 1) ȘI LIBRĂRIA „GEORGE COȘBUC" (PIAȚA LIBERTĂȚII Nr. 33) DISPUNE DE UN SORTIMENT COMPLET DE CARTE ÎN TOATE LIMBILE.

FIECARE CITITOR GĂSEȘTE CĂRȚI DUPĂ GUST ȘI PREFERINȚĂ.

Construcție suplă, tapițerie din poliuretan, stofe în culori agreabile, iată cîteva din calitățile acestui fotoliu produs de întreprinderile MINISTERULUI ECONOMIEI FORESTIERE. Prețuri de vînzare lei: 650–710–770 în funcție de caracteristicile și modelul stofelor.

PENTRU ORICE CĂMIN...
Aspiratorul

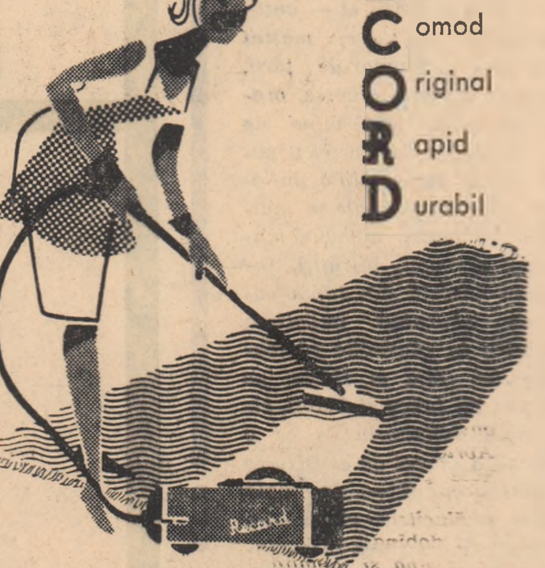

RECORD
Record
Economic
Comod
Original
Rapid
Durabil

Se poate procura și cu plata în rate de la MAGAZINELE universale și de specialitate ale COOPERATIVELOR DE CONSUM

CAVALERUL TRAC

Partea intiia: „Logosalvia“

ION GHEORGHE

În toată Dacotracia
a-nflorit salcia;
mîţii şi mîţişorii
orbi ca pisoii
mai simţesc durerea florii
de la Floraliile oii.

Le-au durut pe miele şi pe mieli
creşterea de lînă plăviţă –
la ora marilor primeneli,
în sfînta ziuă Znagoviţă.
Turmele apucă iarbă
păşuni şi răspăşunile
şi nu mai sterpesc de stearpă
niciunele...

Urmară Sfintele Znagovede
ale sfinţilor Znagovezi
de prăsesc lemnele-n livede
şi taurii petrec la cirezi.

Regina stupilor a zburat
şi albinul o ajunsu
şi-n dînsa a scuturat
den dînsul.
Osana, celui bărbat,
flăcăului albin
de cum s-au deşertat
din plin în neplin...

Astăzi e Znagoveştenie,
saltă populii
la utrenie, la mezenie, la serenie,
în jurul necropolii:
i-au strîns albinului cenuşa
preamărind-o pe femela –
că l-au omorît albinuşa
rupîndu-i acela...

Manimazos s-au spălat cu vinul
şi-au făcut din ceară
ceea ce avea albinul
pentru fecioară.
Privită fără silă
în ameţeala de abur
arde pe movilă
stîlpul de dulcele fagur.

Osana, Osana, Znagoveştenie,
znaga albinului
şi-a berbecului şi-a ţapului;
bărbăţia grîului
puterea pomului
şi muncilor lor de prăsilă
Osana, Osana!

Sărbători au tracii multe,
zile de lucru destule,
cum apele Isterului smulte
se trec în cele şapte gule.

O, ad sfînta şaptea gură
tras şi retrasos
gîndindu-şi gîndurile se-nnegură
cavalerul MANIMAZOS

O, Cavalerule trace,
calul Brozis nu vorbeşte,
cîinele Zbrogos tace –
ce necaz îţi necăjeşte?

Plînge ochiul stîng
spre rîsul ochiului drept;
cu mult au ajuns de se-ajung
să vadă amîndoi înţelept;
la-nflorirea copacilor
ei se-nsoţesc de soţie
trupul lui Manimazos al tracilor
li s-a dat să i-l ţie:

Eu văd tristeţe şi tîngă
ţi le dau şi le faci bucurie,
nu lăsa sufletul să treacă pe lîngă
ceea ce s-arată mie!
Tu vezi bucurie şi rîsul,
mi le treci mie şi plîng –
de-nţelege întorsul prin dusul
şi munca dreptului prin stîng.

La stînga tracului, neputerile,
la dreapta de bine;
unde-ntîlnesc vederi, vederile –
ca albinii cu albine,
este locul de treaptă
alegere şi strungă –
bucuriile de la partea dreaptă
la-ntîlnirea celor de la stîngă.

O, bucurie la-ncrucişare,
ochii fac schimb de lucruri,
de ce dar, Manimazose-Mare
nu te răzbucuri?

Fiindcă Manimazos n-aude
sfatul ochilor săi;
căci Manimazos nu vede
sfatul celor două auzuri;
Manimazos nu ştie
ce zice-o mînă ceilalte;
ce spune un picior către altul.
Manimazos trăieşte ca Istros
între cele două maluri;
Manimazos plînge în stînga
şi Manimazos rîde în dreapta.

Dupre Znagoveşteni
vine noaptea Leurdelor
cînd binecuvîntă pe buruieni
zeul ciurdelor;
pe pămîntul bogater
din sămînţa ca oul de zaică
înfloreşte Poala Magnei Mater –
buruiana maică;
Laptele păsării cuc
nisipos şi cheag
ce băutorul e zăbăuc
de amarul dulceag;

Guralionul sau guraleau
dădînd multă pohtă
celui ce-l beau
de-a vorbi în proptă.
Sîngele răzvoinicului de-n voina
pe gorganul Lainici
cînd plînsul de moină
face armele trainici;

Pe la umbra corpelui
cunoscută de Manimaz
buruiana limba şarpelui
otrăvitoare cu haz.

Dar ştiută de cîinele Zbrogos
la creştere vicleană
creşte iarba de logos
Logosalvia – buruiană.
Logosalvia Vărsătorului –
cuvîntul de izvor al cuvintelor;
logosalvia Peştilor
care nutreşte cuvîntului;
logosalvia Berbecului
şi-a cuvîntului în prăsilă;
logosalvia Taurului
şi-a cuvîntului furios;
Logosalvia Gemenilor
şi-a cuvîntului păcilor;
logosalvia Cancerului
şi-a cuvîntului blasfemat
logosalvia Paraleului
şi-a cuvîntului de porîncă;
logosalvia Fecioarei
şi-a cuvîntului de nunţi;
logosalvia Balanţei
şi-a cuvintelor legii;
logosalvia Scorpionului
şi-a cuvîntului otrăvit;
logosalvia Săgetătorului
şi-a cuvîntului de batjocură,
logosalvia Capricornului
şi-a cuvîntului tainic...

De trei ori cîntă cocoşii
pămînturilor trace
de trei ori îşi florile roşii
Logosalvia face:
Întîi logosalvia fecioară
apoi logosalvia femeie –
la cîntecul de-ntîiia şi-a doua oară,
căci la cîntarea de-a treia
amîndouă în răsipire se strică
făcîndu-se floarea bunică.

Manimazos e flăcău
şi rupe logosalvia fată –
o scutură la pieptul său
mai mult neaflată...
Manimazos e bărbat
şi doarme cu logosalvia femeie –
îmbrăţişat simte ce-i de-mbrăţişat
şi de stat la el ce e să steie.

Deşteptîndu-se în trezie
după aceea
mînios se mînie
şi uraşte făneia;
pe piept se rupe
şi urlă şi plînge
de te poţi, lupe, sătura, lupe,
de izvoru-i de sînge.
Şi din înflorirea a treia
pasă Magna Mater – zeia.

O, nefericite cavalere
Manimazos Marele:
cere, dar mai bine nu cere
izvorul cuvîntului carele
din necuvînt se cuvinteză
a toate fiarele şi lucruri:

Daruri ceri tu, de groază
căci nu vei putea să te bucuri
a ştii al altuia gînd;

Graiurile sînt pline de scuturi
şi lupte se cîştigă tăcînd
socoteşte, nefericite,
taina bietului peşte –
tainelor tale răstăinuite
şi cîte le gîndul gîndeşte,
trebuie, o, abrocite!

Tu vei s-auzi de la toate
toatele ne auzind ale tale
nu-i a se poate ce nu-i a se poate –
Au firile fireştile sale;
lucruri şi stări şi meniri
la cele fireşti –
Nu uzurpa aceste zidiri
alu căreia eşti.

Să te dori de ce auzi
şi lasă-te auzit.

Menesc însă a talelor buzi
cuvîntul încă neurzit:
Vei zice lucruri, dară
cum nu le-au zis bărbat –
limbe ale altora popoară
ce încă nu s-au fremîntat;
ieşindu-se apoi din matrice
cu graiul tău să se-ntîlnesc,
pre graiul tău zicînd vor zice,
dară nu pot să te menesc
a fi mai mult ferice.

Manimazos primeşte sfîrşire
e fum şi năsip
în umbră să se răsfire,
în ne-nchipuit chip;
lumină e şi nu-i
vîntul îl trece prin trecite
şi plîng popoarele ale lui
fără matcă şi bezmetice,
năvălite şi nimănui
lăsate eretice.

Maica-i dă cuvîntul cuvîntului
să se predice;
Il coborăşte pe scară
la firea copilărească
să se nască şi să moară
să moară şi să rănască..

Ridicat apoi din alviea
de Magna Matera
băutură bea logosalvia
din vasul cu tainele-patera:

Scuturîndu-se de sine
se uită pre sine
de la eluşi se duce şi vine
iarăsi la sine

O, Manimazose, bune,
şi trace
fă-te, căci ţi se spune
a te face:
iată, ai
luminate,
într-un singur grai
graiurile îmbrăţişate;
cunoscător din necunoscut
al limbelor netrace:
glasul ce iese din scut
glasului pentru lance:
de fiară şi domestnică,
de răpitoare
într-un amestec se amestecă
de-nţeles înţelegătoare;

Vorbeşte firul de păr
şi potcoava sub cal
către graiul copacului roditor –
ne obosit virginal:
iarba zice săgeţii
lacul zice cu luna
cum una vorbesc dacogeţii
înţelegîndu tot una.

Bobul spune spre spic:
dă-mi lapte
să-mi aridic
urletul meu dintre şoapte.
Zice tînărul frupt
către arborele părinte
dă-mi, c-am început să lupt
primelor cuvinte;
Creşte-mă şi mă desfaşă,
mi s-au făcut gîndurile,
zice din maica cireaşă
pruncul sîmburile;
învaţă-mă să-nfirip
firul primului cîntec
zice firul de năsip
la piatra în pîntec;
învaţă-mă să hau
zice puiul de lupoaică,
numele să-ţi dau
de mamă, maică!

Învaţă fulgul să-şi ţipe
obladuirea aripei mume
şi se laudă cele două aripe
şi se cheamă pe nume.

...Către zorii traci
vine dimineaţa tracă –
buimăciţilor de buimaci
le face semn să treacă
deoarece cu tîmpla pe scut
Manimazos cel nou s-a născut.

Eu sînt scut,
deci te scoală Manimazos:
graiurile toate ţi s-au făcut
deci spală-te Manimazos!
Eu sînt calul Revig,
deci haide, Manimazos
auzi cuvintele cum te strig,
deci răspunde-le, Manimazos!

Eu sînt lancia,
deci ridică-mă, Manimazos
apăr Tracia şi Getodacia,
vorbeşte-mi, Manimazos!

Eu sînt cîinele Zbrogos,
te-am aşteptat stăpîn mare.

Logosalvia, iarba de logos
ţi s-au dat cu vindecare.

Manimazos îşi gîndeşte gîndul
şi gîndul lui iese
de cuvintele deşertîndu-l
de-ntelesele şi răsînţelesele:

La răscrucea vederii
se sfătuiesc ochii
auzurile se vorbesc,
mîinile se cheamă
şi toate ale sale au grai;
lacrima vorbeşte
şi rîde surînsul,
o, doamne, că nebuneşte
se risipă spunsul şi răspunsul.

Fără taine-au rămas
singur şi-n neapărare;
e glasul meu fără glas
mă vor vîna ca pe vînatul cel mare;
ca pasărea pre limba ei
pierind;
o, pre prinzătorii mei
cum voi putea să-i mai prind?
Totul mi se face cuvînt,
mă spun cu spunere
şi cu nespunere;
de toate ale mele mă desveşmînt
gură fiind a Dunăre.

Dunăre?
ce-nseamnă dunăre?
Scut al meu,
ce-i dunăre,
ce să fie dunăre?
Lancie a mea,
cine-i dunăre?
Calul meu Reviga
de unde dunăre?

Tace calul, tace cîinele
scutul şi lancia tac.
O, în propriile lacrimi îşi spală
mîinile
Manimazos, Cavalerul trac.

Desen de NICĂ PETRE

G. TOMAZIU
„CAP DE COPIL“
„SEARĂ DE MUZICĂ LA ENESCU“
(detaliu)

CINCINAT PAVELESCU: „EPIGRAME“

consemnări

Nu e mare greutate să citeşti de cîteva ori opera lui Cincinat Pavelescu, ea fiind destul de restrînsă. Cît despre epigramele care au stabilit notorietatea largă a „regelui epigramei“ noastre, ele, prin înseşi proporţiile impuse de gen, nu însumează prea multe rînduri tipărite (trebuie adiţionate şi frecventele explicaţii în proză ce precedă versurilor). Citind de două-trei ori, în dispoziţii diferite, la intervale mai scurte sau mai îndelungi, un text oarecare, repeţi (întrucîtva) destinul acelui text prin timp. Acest procedeu este aplicabil din plin textelor cu virtuţi satirice. O epigramă îţi poate apărea drept nemaipomenită la prima lectură, aşa cum le va fi părut primilor ei ascultători din cutare salon sau reuniune literară, pentru ca peste cîteva zile să o consideri insipidă, iar la o lectură nouă să o realizezi, probabil, la valoarea ei reală.

Să gustăm cîteva, spre exemplificare: „Atît de strasnic te-ngrijeşti, încît / exali într-una doar arome fine. / Cel ce miroase-ntotdeauna bine / cred că ascunde vre-un miros urît...“: „Aveai doar patru dinţi. Cînd ai tuşit / doi dintre ei pe dată ţi-au sărit. / Ai mai tuşit, — şi ultimii au zburat. / De-acuma poţi tuşi nesupărat“; „Nu publici poezii, / dar rîzi de ale mele. / Sau nu vorbi de ele / sau publică ce scrii!“ Atrag atenţia celor ce s-au grăbit să recunoască în aceste epigrame duhul poznaş al lui Cincinat că e vorba, în realitate, de cel mai bun epigramist latin, Marcus Valerius Martialis, în transpunerea inspirată a lui Mihu Dragomir.

Confuzia e posibilă nu pentru că Pavelescu ar fi tras cu urechea la ritmurile clasicului de pe Tibru, ci dintr-o caracteristică generală a epigramei, care manifestă dintotdeauna o sete de anonimat. Ea renunţă grăbită — poate din pricina circulaţiei excepţionale — la autor, acceptă, asemenea produselor folclorice, eventuale şlefuiri.

Caracteristică este situaţia lui Cincinat Pavelescu. Amintirile unor scriitori îi fixează prezenţa de succes continuu prin saloane şi întruniri literare, eleganţa, verva şi forţa de a improviza. Într-un foileton din *Gazeta literară* (5 decembrie 1963) al lui Victor Eftimiu întîlnim următorul portret al epigramistului, în postura sa lirică: „Cincinat era elegant, purta jiletcă de catifea, pe-al cărei fond întunecat părea şi mai palidă mîna lui grăsuţă, pe care o ţinea pe inimă cînd îşi recita „Serenada“, „An nou“ şi alte poezii, celebre în acea vreme“.

Cît de întinsă a fost notorietatea lui Cincinat Pavelescu ne-o dovedeşte şi faptul că unele cîntece transmise de lăutari sînt scrise pe versurile sale. Faimoasa romanţă, capodoperă a genului, pe care şi azi o mai dau posturile noastre de radio, „Îţi mai aduci aminte, doamnă?“ poartă în dreptul textului numele epigramistului. Mai sînt şi altele: „Pentru ochii tăi cei dulci / Am să scriu nişte poveşti...“ sau: „Frumoasa mea cu ochii verzi / Ca două mistice smaralde“. Pentru această logodnă cu melodii uşor de reţinut, plăcute, lirica lui Cincinat, „tonul ei solemn de festival“ — cum îl defineşte G. Călinescu — se potrivea de minune. De altfel aproape toată producţia magistratului-poet presupune reacţia imediată a unui public. E o poezie de *spus* (şi se pare că el o spunea bine) nu de tipărit. Lucru valabil şi în cazul epigramelor, în ceea ce priveşte eventuala substanţă poetică propriu-zisă cuprinsă în ele.

Pentru cei ce n-au reuşit să-şi procure un exemplar (din cele cincizeci de mii) al recentei ediţii din „Epigramele“ lui Cincinat Pavelescu (Editura tineretului) reamintesc cîteva din succesele sale, lăsînd de-o parte explicaţiile lor în proză. „Amîndoi avem o boală / Şi-am căzut victima ei: / Eu, chelia naturală / Tu, chelia de idei!“; „Pe Iosif fraţii îl vîndură, / Cumpărători găsind destui, / Privindu-ţi cărţile-n vitrină / Rîvneşti şi tu la soarta lui!“ *(Lui St. O. Iosif)*: „Epigrama-ţi fără-de rimă / E de duh aşa lipsită, / Că, deşi e anonimă, / Mie-mi pare iscălită“; „Că Cincinat / E-asemeiat / Vreţi o probă? / — Poartă roba“; „De-o săptămînă tot scriu versuri / Pentru figura ta cea roză / Spre a evita monotonia / N-ai vrea să trecem şi la proză?“

Acestea şi altele cîteva sînt, pare-se, cele mai reuşite epigrame ale lui Cincinat. Proporţia este firească, lucru recunoscut şi de Marţial: „Din epigramele ce am strîns în carte / Vreo trei sînt bune, slabe cîteva, / Iar cele proaste-s cea mai mare parte, / Şi orice carte-arată cam aşa...“ (traducere de Mihu Dragomir). E de prisos să citez din „cea mai mare parte“ din volumul epigramistului nostru. Ele pot fi repetate, din nefericire, cu mult mai mare uşurinţă decît cele bune.

„Întrucît priveşte epigrama — afirmă George Călinescu — producţia aceasta, scuzabilă ca o petrecere, a devenit prin imitaţie o plagă, dînd multora iluzia de a fi poeţi prin repetarea unor triste insipidităţi. Nici Cincinat Pavelescu nu se ridică deasupra demonstraţiilor de banchete“ *(Istoria literaturii române)*.

Într-adevăr, e vorba doar de o iluzie şi nu de poezie, şi poate, presimţind aceasta, epigramistul se revendică în dese rînduri poet (păcat şi al înaintaşului său latin). „La munca asta, timpitoare / Eu nu sînt vită să mă-njug. / Ati mai văzut privighetoare / Trăgînd la jug? *(Şefilor care m-au pus să lucru)*. Adeseori Cincinat se referă la Timp cu convingerea că-l va străbate (selecţia de epigrame ale lui Martial traduse de Tudor Măinescu este şi ea plină de asemenea aluzii optimiste): „Ţi-am scos epigrama cu greu, / Dar totuşi, ce vană mîndrie! / Aveai un prilej să se ştie / C-ai fost cineva-n timpul meu“ *(Unui scriitor care mă ruga să-i scot de la tipar epigrama ce-i făcusem)*.

Epigrama în accepţia ei modernă (spre deosebire de epigrama din Grecia antică, unde sensul de „inscripţie“ nu era, decît într-o fază tîrzie, satiric), deşi dornică mereu să facă parte din poezie, e doar un catalizator literar. Rumoarea succeselor ei nu o apropie mai mult de ţinta poetică: e rumoarea şi buna dispoziţie din anticamerele aglomerate.

Ilie CONSTANTIN

ZILE DE SOLSTIŢIU LA O JUMĂTATE DE VEAC...

(Urmare din pagina 1)

face să dispară pentru totdeauna nu numai inegalitatea socială, dar şi inegalitatea naţională, în care toţi oamenii muncii, fără deosebire de naţionalitate, se bucură de depline drepturi...“.

Braşov, Sf. Gheorghe, Tg. Secuiesc, Moacşa, Rupea, Sighişoara, Mediaş, Blaj, Sibiu, Avrig, Făgăraş, puncte însemnate pe un itinerar semnificativ, ilustrînd cu imagini strălucitoare victoriile pe care le-a dobîndit regiunea Braşov, împreună şi laolaltă cu toate regiunile patriei, în făurirea minunatului destin al României de azi. A fost o întîlnire de lucru ale cărei roade nu întîrzie şi nu vor întîrzia să fie culese.

Vom însemna, din nenumăratele ei aspecte, unul căruia i se cuvin aceste zile desăvîrşite de solstiţiu. Expunerea, ca-ntr-o alee a creaţiei, într-o originală expoziţie, a ceea ce produce astăzi industria atît de complexă a regiunii de-a lungul traseului străbătut de oaspeţi. De la cîntecul, bine orchestrat, al autocamionului pe asfaltul marilor şosele, de la rîvna spornică a cailor putere comprimaţi în cilindrii tractorului românesc pe meridianele globului şi-n holda bătînd în nuanţa aurului vechi pe-ntinsul Bărăganului, la cupa de cristal a vechilor sticlari din Mediaş, la faianţă, pînză, stofă, mecanică fină, la instrumente de precizie, rulmenţi, alături de pîine şi vin, de covoare şi altîţe armonizate într-o suită seducătoare, expresivă, a inepuizabilei forţe şi resurse făuritoare de valori a poporului nostru.

(Urmare din pagina 1)

hicularea, pentru public, a cunoştinţelor fundamentale ale diferitelor discipline, ale esteticii, filologiei, filozofiei, logicei etc. Telul lui pragmatic şi didactic era atît de vădit şi explicit mărturisit (el vorbea, de pildă, de o „estetică practică“), încît e de mirare că aceste trăsături n-au fost îndeajuns subliniate. Se discutase, mai demult, de „sacrificiul“ lui Maiorescu în sensul abandonării capacităţii sale creatoare în favoarea misiunii instructive şi educative. În realitate, nu de un „sacrificiu“ era vorba, ci — dimpotrivă — de un vădit act de patriotism, pentru că el înţelegea să sprijine înălţarea culturii în epoca în care a trăit.

Nu ne gîndim să-i scuzăm erorile care au existat, fără îndoială, căci o adevărată critică e obligată să le consemneze şi să le explice, dar nici nu e cazul să le augmentăm semnificaţia ca, de pildă, atunci cînd se combate concepţia „formelor fără fond“ sau rigoarea criticii maioresciene. Să nu uităm, într-adevăr, că dacă teoria formelor fără fond adună unele vederi greşite ce încurajau evoluţia lentă, aproape fără termen, a civilizaţiei noastre, şi nu indica soluţii de remediat, ea a sprijinit condamnarea nulităţilor şi mediocrităţilor ce năvăliseră peste ogoarele culturii şi împreună cu rigoarea metodei critice a lui „în lături“, a promovat concepţia ridicării calitative pe toate domeniile spirituale.

Pentru a înţelege contribuţia esenţială a lui Maiorescu, să ne închipuim, o clipă, că el ar fi lipsit culturii şi literaturii noastre din a doua jumătate a secolului trecut. Ar fi fost, în acest caz, progresul societăţii româneşti acelaşi, dacă el n-ar fi ştiut să exprime cel puţin unele din condiţiile timpului?

Ortografia, înlăturarea barbarismelor, a înstrăinării limbii, în genere, baza populară şi naţională a spiritualităţii româneşti, combaterea inculturii şi falsului naţionalism, a năvalei mediocrităţilor, lupta pentru valoarea estetică şi eficacitatea unei critici energice — toate aceste însemnate acţiuni ale timpului s-ar fi putut produce fără intervenţia oportună şi rezolută a lui Maiorescu?

NICOLAE VELEA

în război, un pogon cu flori

• Din volumul cu același titlu.

Pîrîul murmura în albia adîncă și alcătuită frumos.

Dar pîrîul acesta se desfășura mustrat de maluri. Împrejurimile și malurile erau verzi, iar pîrîul era bolnav de verde. Și boala pîrîului, culoarea lui venea de la Combinatul Chimic din apropiere.

Înaintea morii, la cotul zis al Bolovanului, era pus, în malul dinspre stînga, un stăvilar de lemn care era urcat sau coborît după felul vremii, secetoasă sau ploioasă cînd pîrîul venea bogat sau scăzut. Și valurile de deasupra treceau stăvilarul și se adunau într-un pîrîiaș care se spăla într-un prund lung de nisip și de pietre mici și-și lepăda culoarea verde, bolnăvicioasă. De aici încolo mergea vesel, curat și copilăros pînă cînd intra în pogonul de flori al Olinei pe care-l tăia în două. Aici intra pe mîna celor doi copii ai Olinei, Ștefan și Andrei, care-l despleteau în canale mici ce ocoleau rondurile de flori. Ei făceau mori și moriște mici, vîltori mici, și pîrîul prostuț și voios asculta de mîinile lor pînă cînd poate pămîntul sîcîit de răsfățul nemeritat și cam zgomotos al pîrîiașului, îl pedepsea, îl învelea în el. Îl omora acolo. Sau, cine știe, poate pîrîiașul nu mai era prostuț și nu mai vrea să se ducă mai departe de frică să nu se otrăvească iar, și murea aici, curat, subțire, și răsfățat în pogonul de flori al Olinei.

Flori pentru nunți, flori pentru onomastici sau înmormîntări, flori pentru întîi mai sau pentru serbarea de sfîrșitul anului la școli, flori pentru pus în vaze atunci cînd veneau inspecții la sfatul comunei sau al raionului, flori de ținut în gură sau de pus după ureche ori la pălărie..., toate se găseau la Olina și ea știa cum să facă buchetul sau coroana. Potrivit prilejului.

Se plimba mai întotdeauna îmbrăcată închis, uscățivă, tristă și frumoasă la cei 38 de ani ai ei prin pogonul de flori, cu stropitoarea și săpăliga în mînă, izolată de sat de mulți ani, necăutînd oamenii, dar lăsîndu-se bucuros căutată. Avea o casă frumoasă, mare, nu departe de pogonul cu flori sub o coastă și sub o tîmplă de pădure, o casă care părea cu două etaje dacă nu știai că ceea ce părea primul etaj era o pivniță uriașă unde muta pogonul cu flori cînd amenința frigul, în ghivecluri. Casa mirosea curat a călugăriță, a șerbeturi și a dulceață de flori. Avea multe păsări, mai ales bibilici și rațe petru că de cînd se alungase singură cu cei doi copii ai ei, și erau vreo 10—12 ani de atunci îi plăceau zgomotele. Avea și un aparat de radio, și un televizor și o șaretă cu un cal cu care ducea copiii la școală în sat.

Și le făcuse singură din ce strîngea de pe vînzarea florilor.

Acuma, sigur, trebuie explicată povestea celor doi gemeni ai Olinei. Familia Olinei, Cărămidaru cum li se spunea, trebuia să li se spună după acte dar poreclițí Frujinoii în sat pentru că aveau o casă frumoasă de lemn la marginea șoselei naționale. Casă ai cărei stîlpi de pridvor, — bogat și îngrijit sculptați — și care sub toate bătăile soarelui de dimineață pînă seara îmbătrîneau și se uscau frumos, acoperindu-se cu demnitate de timp și de rugină. Deci casa familiei Frugină era lîngă șoseaua națională care lega Sibiul de București și pe aici trebuiau să treacă prin 1942 armatele germane spre răsărit. Armatele erau departe dar se apropiau.

Dacă mai aveau 5—6 luni pînă să treacă. Dar era sigur că drumul lor, — acesta era.

Într-o noapte bătrînul Cărămidaru se răsuci spre nevastă:

— Cîți ani are Olina noastră?

— Are vreo 16, își răspunse tot el.

— Are după Florii, răspunse nevasta mirată.

— Și ce ne facem?

— Păi a crescut. Duduie pămîntu' sub ea.

— Duduie.

— Și nu e nici d-alea s-o vezi să n-o vezi, s-o uiți.

— Nu e urîtă.

— Nu e, îți seamănă, îl lăudă somnoroasă nevasta pe bărbat crezînd c-o să-l adoarmă prin laudă.

— Ba e în partea ta, se răsuci omul sub plapomă, nemulțumit, ghicindu-i viclenia. Alta e vorba. Vorba e că vin nemții.

— Ei. Vin și trec. Vin pe motociclete, mașini și tancuri și trec. Trec în fugă. Nu sînt d-ăia care să stea.

— Iar îți umblă gura fără cap, femeie. Ce s-or duce nedormiți pîn-acolo?

— Pînă unde, pîn-acolo?

— Pînă-n Rusia, pînă la capu pămîntului cum zic ei. Cu toate motocicletele lor, nu trebuie să doarmă un ceas, două?

— ?...

— Ei asta e! Și dacă-i prinde somnul tocmai la noi? Toată coloana doarme la noi. Și după ce se trezesc, după ce se trezește coloana de nemți cu mașini și motociclete de ce are nevoie? De ce are nevoie omul după somn?

— De ceas! răspunse cum crezu femeia ațipită.

Cărămidaru îi dădu o palmă bună pe creștet și o trezi.

— De mîncare, băutură și femeie. De-astea are nevoie.

Femeia n-a fost trezită bine de palma lui dar, încă nedesfăcută bine din somn, a scos din ceața în care se legăna, întrebarea care-i trebuia omului:

— Și cu Olina ce ne facem?

Cărămidaru se răsuci puțin în pat surprins și mulțumit de întrebarea nevestei și-i răspunse:

— Trebuie să vorbim cu ai lui Cazacu.

— Ai lui Cazacu? se miră femeia și somnul îi fugi de tot.

— Da, răspunse omul căscînd, îți spun eu mîine și se lăsă pe-o parte ca să adoarmă, lăsîndu-și nevasta nedumerită și cu somnul zburat pe geam.

★

Cu ai lui Cazacu nu vorbeau de mult și fără vreun motiv anume. Într-un fel se poate spune că nici nu vorbiseră vreodată. Cei din neamul Cazacu erau croitori și cojocari, iar Cărămidaru — Frujindiu era cizmar. În concurență nu intrau, dar Căzăceștii erau mai căutați în sat, oamenii veneau la ei și-și comandau haine și cojoace, nu veneau doar pentru pețicit sau cîrpit. La Cărămidaru ca la orice cismar mai nimeni nu venea să comande o pereche de încălțăminte nouă, veneau doar pentru reparații, tălpuit și cîrpăcit.

Grigore Cazacu își deschisese și o prăvălioară cu nasturi, ață, ace, cîteva basmale, cîteva pălării și băști și acolo vindea fiu-său Mielu. Acesta, un băiat de vreo 15—16 ani părea făcut să fie vînzător. Avea mișcări delicate, sprintene, și furișate de parcă ar fi desenat mereu ceea ce ținea în mînă. Era palid și ofilit de timpuriu ca și cum ar fi stat numai după rafturi și n-ar fi văzut lumina soarelui. Vorbea întotdeauna încet și respectos. El, se gîndise Cărămidaru, i-ar putea scăpa fata nepîngărită de nemții care se apropiau.

Grigore Cazacu avea mașină de cusut în piele pentru cojoace, și Cărămidaru începu să-și facă drum pe la el pentru croiala unei serviete, să potrivească o încăputare a unui pantof, găsea el pentru ce.

Cazacu avea un radio cu căști încropit mai din nimic de Mielu și o hartă. După ce isprăveau cu cusăturile ascultau comunicările de la radio, se uitau pe hartă, așezau metrul de croitorie pe ea și socoteau la scară kilometri „unși pe cisme și mîncați de nemți" cum zicea Grigore. Se învățară să se vadă în fiecare seară și dacă se întîmpla ca, prins cu ceva, cu vreo lucrare, Cărămidaru să lipsească, celălalt îi ducea dorul, trimitea vorbă după el. Toate mergeau bine și revărsările nemților apropia și făceau potrivită discuția despre Mielu și Olina pe care Cărămidaru o pregătea.

Dar într-o seară se certară rău de tot.

Începuseră să vorbească despre „axă" și măsurînd pe hartă cu metrul de croitorie al lui Grigore ieși că între Roma și Bagdad ar fi vreo 1463 de kilometri.

— Nu se poate, spuse Cărămidaru.

— Ce nu se poate? întrebă Cazacu aruncîndu-și cordonul metrului pe după gît și scoțîndu-și ochelarii.

— E mai mult, e de trei sau patru ori mai mult. Ba mai mult cu mult de trei sau patru ori, începu să amețească și Cărămidaru închipuindu-și distanța.

— Bine, hai să mai măsurăm odată. Și Cazacu desfășură de după ceafă metrul și-l întinse pe hartă.

Ieși la fel — în jur de 1463 de kilometri.

— E! triumfă el iar.

Cărămidaru dădu ocol camerei în care se găseau, o văzu cît era de dichisită, își aduse aminte cum trăiește el și cum o duce celălalt, își mai aduse aminte cum învățase el la școală și cum învățase sau cum putuse să învețe, să priceapă celălalt și se enervă.

— Bă Grigore, eu nu mă amestec în prostia și pricopseala ta. Atîta vreau să mai știi că la școală te punea învățătorul în fața hărții, te bătea și tu nu doar că nu știai să arăți cu degetul sau nuiaua Groenlanda, da' nu puteai nici să-i spui numele. Ca să nu mai zic de aia cu cîinele... (Cărămidaru se încinsese rău de tot, își da seama că răstoarnă și aruncă tot planul de încuscrire și salvare a fetei dar nu se putea opri)

— Ca să nu mai zic de povestea aia cu cîinele.

— Care aia cu cîinele?

— Nu te mai face că n-o știi că a făcut ocol în toate clasele de atunci. Te-a întrebat cînd te-a scos la tablă: — Ia spune, Cazacule, ce animal este înrudit cu cîinele. Știi ce-ai zis?

— Vreo prostie, copil și eu...

— În loc să fi pomenit de pisică, de tigru, de leu, ai zis că înrudit cu cîinele este cățeaua.

— Ei și?

— Ei și uite că între Bagdad și Roma nu sînt doar 1463 de kilometri. Fă socoteala, dacă de la noi pînă la București sînt patru sute fără ceva de kilometri?

— Adică harta mea nu e bună?

— Ba e bună, toate socotelile ne-au ieșit.

— Atunci n-o fi cinstit metrul?

— Nu știu. 1463 n-are cum să fie.

Grigore începu să clocotească și să biciuie harta cu metrul:

— Va să zică la metru băteai?! Că vorbe sînt că am metrul măsluit și că la un mintean după metrul meu îmi rămîne stofă de-o mînecă în plus... Bine că știu cine melița.

— Grigore eu... nu m-am îmbrăcat la tine și de vorbe d-alea n-am auzit. Ziceam de Bagdad... se căzni al lui Cărămidaru să explice și să dreagă ceva.

Dar Cazacu își puse căștile la urechi și îi dădu să înțeleagă că nu mai vrea să-l asculte.

Peste cîteva zile, într-o seară, Mielu veni la Cărămidaru și-i spuse că taică-său își cere iertare pentru că maică-sa tăiase de pe hartă o bucată mare din Oceanul Pacific care fiind albastru i se păruse potrivită ca să garnisească buzunarul de sus al unui cojoc făcut în multe culori pentru una din fetele lui Brebenel. Pe urmă lipise bucățile din hartă la loc, dibaci, așa că nu se cunoscuse deloc că se schimbaseră unele distanțe. Și povestea cu Bagdadul pica pe dreptatea lui Cărămidaru. Așa că taică-său se simțea vinovat și-l ruga mult să treacă pe la el că are să-i spuie neapărat ceva.

Mielu stătea în pragul ușii, explica ceea ce putea explica, dar mai mult plimba mîinile prin aer și părea, după obiceiul lui că desenează, că brodează ceva cu degetele adunînd și despărțind fire știute numai de el. Pe urmă mîinile terminară ce aveau de spus, căzură obosite de-a lungul trupului și Mielu rămăsese neghiob și neapărat în prag.

Lui Cărămidaru i se făcu milă de el și totodată îi veni să rîdă de el. Îl chemă înăuntru, în casă mai mult împins de a doua pornire, ca să-și mai umple timpul cu puțină veselie pe seama lui.

— Vasăzică nu mai poate, se topește pe picioare.

— Cine?

— Cine? Taică-tu care te-a făcut și te-a trimes încoace.

— Nu că se topește, da-i s-a abătut așa...

— Atunci ce să-mi mai rup eu tălpile pînă la el. Că dacă n-oi ști eu cît frec o talpă, atunci...

— Ba asta să n-o faci că te așteaptă de-i ticăie inima. Nu știu nici eu nici ai casei ce l-a apucat.

Cărămidaru rîse.

— Bine mă, o să mă duc. Apoi scoase capul pe ușă și chemă:

— Olino!... Olino!...

Curînd apăru fata ținînd în mînă o carte cu coperțile colorate din „Colecția satului"...

— Olino, eu trebuie să trec pe undeva. Întreține-l și tu pe cavaler.

Închise ușa și plecă.

Cei doi rămaseră singuri. Se înțelege că se știau, că mai vorbiseră, că se cunoșteau neluîndu-se în seamă. Acuma însă, amîndoi în odaia în care începea să se posomorască amurgul, Mielu și Olina rămaseră la început buimaci, pe urmă căutară să fie *naturali* (așa își făgăduiau să fie fiecare). Adică să se prefacă amîndoi că sînt persoane care se interesează unul de altul și pot să țeasă o discuție în doi. Olina căreia Mielu îi părea un om curios și de asta nu-l considera cine știe cine, începu vorba, așa cum simțeau amîndoi că trebuie începută:

— Nu te-am mai văzut demult domnu' Mielu. (Il văzuse de dimineață pe drum).

— Nici eu în ultima vreme.

— Dar de ce nu stai jos? (Cu asta trebuia să încep, își aminti mușcîndu-și buzele Olinia, care urmase o școală de menaj într-un sat de lîngă oraș). la loc pe scaun.

— Pe care? întrebă Mielu și își dădu seama că a făcut o prostie și-și mai dădu seama că Olina a notat prostia lui. (Și lui îi dăduse cîteva lecții de purtare în lume o mătușă din Slatina, toamna cînd venea în sat să facă magiunul și bulionul pentru iarnă).

— Pe oricare, veni neglijent răspunsul și Mielu căzu pe unul.

— Ce-ai mai făcut în ultimul timp domnu Mielu?

— Cu prăvălia, cu de-ale casei.

— Și vînzarea cum merge acolo?

— Mai nimic, arnici, nasturi... Mai mare plictiseală. Dar dumneata?

— Tot cam pe-acolo și eu. Prepar mîncarea după rețete. Și ouăle le fierb după ceas. Adică nu după ceas, număr rar pînă la 240.

După un răgaz mic, tot Olina.

— Ce zici despre război, despre astea?

— Despre evenimente? Se cam precipită, Mielu.

— Cum?

— Se cam precipită...

— Da, așa e

Olina rămase un timp încurcată, depășită și căzu pe gînduri. Și cine știe, poate înserarea care începu să legene și să învelească muchiile lucrurilor din odaie îi făcu să se simtă altfel, să iasă din discuția naturală propusă. Oricum, amîndoi oftară ușurați în același timp. Și Mielu izbucni deodată cald

— Știi de fapt ce învîrtesc eu mai toată ziua acolo în prăvălie? Mi-am făcut sub tejghea o prăvălioară mică, mai bine zis e un han cu firmă „La Mielu", cu odăi, cu paturi, cu geamuri, cu sticluțe cu băutură că am o cameră care e și circiumă. Am și cîtiva omuleți din humă care vin de cumpără și pleacă sau mai stau să se cinstească. Acolo fac eu vînzarea, sub tejghea. Că pe deasupra dacă intră doi-trei oameni pe zi... Și-am mai făcut ceva. Știi cum făceam la școală moriști cu nasturi? Treceam prin găurile nasturelui cîteva ațe, le răsuceam și pe urmă nasturele se învîrtea de nu se mai oprea. Am cîteva moriști. Tot sub tejghea. Și cînd le dau drumul zbîrnîie de zici că e alarmă aeriană sau altă minune. Vino mîine să le vezi. Vii? insistă el cu o dulceață și insistență de care se miră.

— Da. Tot n-am ce face. Ce-i fi crezînd că prepar ceva după rețete toată ziua? S-o creadă ei! Vin domnu' Mielu. Vin!

— De ce-mi zici domnu' Mielu? Cîți ani ai?

— Cinșpe.

— Și eu șaișpe. Adică ce te-oi fi mai întrebat, că la școală am fost cu o clasă înainte. Sîntem cam proști, începu el să rîdă.

— Da, deocamdată sîntem cam proști, încuviință ea. Și cum ei se făceau proști pentru ceea ce se străduiseră să facă și să pară și nu ieșise bine, rîseră iar pînă nu mai putură sta în cameră și ieșiră afară.

★

Cărămidaru urcă dealul săltînd și fluierînd ca și cum s-ar fi dus în pețit el, ca ginere. Cîinii lui Cazacu se auzeau lătrînd de departe. „Se păzește, nu le-a aruncat nimic de demult. Înseamnă că iar ascultă sau vorbește", își așeză Cărămidaru constatările cînd pe un picior cînd pe altul urcînd. Ajunse lîngă gard și aruncă bulzii. Cîinii tăcură. Nu mîncau orice ca să tacă — mîncau doar mămăligă cu brînză la mijloc. Dacă-i ademeneai cu altceva, adulmecau, se depărtau, iar adulmecau și mîrîiau, dar nu se atingeau de îmbucătură.

Așa că după ce Cărămidaru le aruncă bulzii, cîinii lacomi tăcură și cizmarul intră în curte. Ajunse pe sală, mîngîie pălimarul cu palma săltînd vesel din loc în loc și pe urmă puse mîna pe clanța ușii, unde știa că-și are atelierul Cazacu. Înainte de a o deschide își săltă mușchii obrazului amănunțit: ai buzei de sus, ai buzei de jos, ai nasului, se strădui chiar să-și descrețească și fruntea. (Cojocaru nu prea fusese văzut rîzînd). Deschise ușa și umplu odaia cu înfățișarea asta veselă și cu chemarea nouă și bucuroasă.

— Bună seara, cuscre!

Cazacu țîșni în picioare speriat, căștile îi căzură de la urechi singure și răspunse cu voce tăiată, tremurată.

— Bună seara, tu erai? răsuflă el. Da' știu că trăsei o porție de sperietură. Pe unde naibilor intrași?

Cărămidaru își da seama că celălalt n-auzise cînd îl chemase „cuscre", nu se prefăcea — avusese căștile la urechi. „Pe două, pe nouă, s-o lega nu s-o lega, trebuie să lovesc iar".

— Pe unde pe neunde, de intrat intrai. Pe fereastră nu intrai că nu se face între cuscri. (Nici o tresărire din partea celuilalt care aranja ceva pe masă. „E nebun sau e mare măgar" începu să aibă desperări Cărămidaru). Și tot parcă disperat:

— Ce mai faci cuscre?

— Ai? sări Cazacu. Cum ziseși?

— Cum auziși, hai să lăsăm vorbele, încălecă deodată Cărămidaru pe situație. Copiii rămaseră în de ei, cu ale lor. Trebuie să așezăm lucrurile.

— Nu înțeleg nimc, da nimic, auzi tu de la mine...

— Las c-o să înțelegi acușica tot. Uite ce e, Mielu o cam tîrcolește de mult pe fie-mea, Olina.

— N-am prea văzut și nici lui nu i-a scăpat nimic.

— E băiat mare, se mai ferește, i-e rușine.

— Aici stai în greșeală. Mielu îmi spune și visele, pe care le are.

— Ascultă cuscre, mai forță odată Cărămidaru.

— Și pe urmă e prea crud și moale ca să-l însor. La 17 ani neîmpliniți bine.

Cărămidaru văzu că pierde, că Grigore Cazacu îl stăpînește iar. Mai încercă o zvîcnire de răzvrătire:

— Și atunci de ce m-ai chemat?

— De urît ce mi-e și de mut și surd și ferit ce stau în vremurile astea. Nu pentru ce ți-i fi închipuit tu.

— Uite ce e Grigore, începu Cărămidaru cu o voce deschisă și rugătoare. Trebuie să-mi mărit la repezeală fata.

— De unde pînă unde, ce-ți veni?

— Vin nemții Grigore. Olina e făcută, e coaptă, stăm la drumul mare, la șosea, și mi-o lasă cu burta la gură.

— Și ce-ți veni să cășunezi pe Mielu? Averea? Vorba aia: „croitoru-i croitor, toată averea pe-un mosor".

— Nu e vorba de-asta, că dacă-o luăm așa: „cojocaru tot împunge, mămăliga nu-i ajunge". Vorbe! De avut avem cît ne trebuie amîndoi. Lasă bașca zestrea.

— Mielu e prea copil, se încăpățînă Cazacu.

— Bine ziseși cînd ziseși că nu înțelegi nimic. Am abătut eu vorba de avere sau de nuntă? Nici n-am putea, — băiatul n-are vîrsta. Am nevoie de altceva. Vreau ca peste cinci-șase luni cînd o să

GL vă recomandă UN NUME NOU

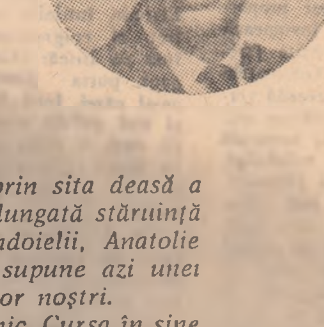

ANATOLIE PANIȘ

LA SECERAT

Un debut izbutit — credem — trecut prin sita deasă a „poștei" noastre redacționale. După o îndelungată stăruință pe drumul presărat adesea cu pelinul îndoielii, Anatolie Paniș, tehnician silvic din Snagov-sat, se supune azi unei judecăți mult mai severe: aceea a cititorilor noștri.

Startul unui scriitor nu poate fi decît stenic. Cursa în sine spre împlinire va confirma sau va infirma. Noi înclinăm spre prima variantă, Anatolie Paniș, dovedind, nu numai prin această povestire încredințată azi tiparului, însușiri reale de prozator. Îi salutăm prezența în paginile „Gazetei literare" și-i urăm drum bun din toată inima.

ȘTEFAN LUCA

Recolta se dezvolta de-a surda. Veneau ploi, dar nu cu duiumul, ci la timpul lor, exact la timpul lor, de țineau într-una pămîntul ud, și pămîntul rîdea satisfăcut. Apoi ieșea soarele, tot rîzînd și da căldură multă și grîul întrecu înălțimea secarei. Iarba creștea și ea, îmbulzindu-se prin rîndurile de porumb de-abia prășite, acoperi cărări și colnice altădată bătătorite. Soarele a copt orzul dintr-odată, apoi secara și grîul, oamenii amuțiră de uimire, de fericire. Nu știau de unde s-o înceapă mai întîi cu munca. De aceia și vorbele lor erau rostite tare, mai mult în strigăt și tot într-o grabă. „Combinele, ungeți combinele, scoteți-le din hambare!"

Petrilean cu sapa la spinare, se opri descumpănit la ieșirea din sat și privi deschiderea de necuprins a cîmpului prea bogat, pînă hăt, spre zările îndepărtate. Înregistră cu uimire, că într-adevăr grîul s-a copt, e ca o mare de aur, și că valurile mării joacă o ciuleandră leneșă, de-abia mișcîndu-și trupul. Lumea se repede zăludă spre cîmpuri, cu secere, cu coase, să deschidă drum matahalelor de combine care s-aud huruind, plescăind, tocînd, înotînd pe orele dimineții, călare d-a coasta, pe valurile șerpuitoare ale grîului.

— Petrilean! Un' te duci, bre omule, cu sapa?

— Ce tot vrei, măi nea... to'arășul Prodan?

— Zi-mi, „mă, Sică", doar nu am pretenții să mă „tovărășești" acum, dar du-te, florilor, de-ți ia, omule, coasa. Nu poți să cosești cu sapa decît bojii și numai dacă dai într-un anumit fel.

— Să mă întorc? Așa zici? Adică... dacă zici tu... dumneata...

— Te-am pontat, florilor, la coasă. Te întorci în sat, îți iei coasa și vii Două sute de procente... Altul la rînd. Haideți, florilor, că ne prinde coptul porumbului, pînă cînd 'om termina seceratul grîului!

Petrilean întoarse spatele spre recoltă și reintră în sat cu gîndul leneș strecurat printre ulucile gardurilor, ceea ce-i făcea o plăcere deosebită. „Aicea stă Gheorghe Șandrulea, ăla care vorbind, îți scuipă fața de ți-o face numai spume... Cînd vorbești cu el, îți crește barba... Copiii se scoală unul cîte unul și dînd cu ușa de perete, ies în ceardacul casei, cască încă somnoroși, nedumeriți că se trezesc singuri. Alții purced imediat la joacă. Astăzi sînt liberi, n-au părinți, tații și mamele sînt pe cîmpuri, satul e al lor și chiotul și veselia și libertatea să facă ce-or vrea".

„Te întorci în sat... păi da' că io-s gata să te ascult! Mă duc la Genie! Nevasta lui Sică a lu' ăsta, a lu' to'arășul" Prodan, nu mai merge la cîmp, la seceră. Stă acasă, așa o ține florilor, crăițelor, și o chinuie, o usucă, după toate cele întîmplate".

— To'arășe Prodan! Două sute de procente! Te făcuși, măi, darnic la procente! Nu-mi trebuie, măi, ăsta... to'arășul Prodan, procentele tale! Mă duc, florilor, la Genie. Asta-i! Două sute la sută!

★

...„Dădurăm două sute de procente, pentru o zi, numai să strîngem bogăția cîmpului, să băgăm aurul în hambare, în magazii, în casele oamenilor, florilor, să fie pîinea mai albă, mai multă, mai bună".

— Nu știu Dănciulete — răspunde Sică gîfîind — cum nu știu dacă te-oi ajunge cu brazda că prea mi-ai luat-o înainte!

Ajung muncind, cosind, fără alte vorbe, la capul locului, se șterg de nădușeala de pe frunte, de pe obraji, de pe cap și beau împreună o jumătate de vadră cu apă trecîndu-și bota unul altuia, setoși, sub soarele torid.

— De cînd te-au ales brigadier, te-ai dezvățat de coasă măi Sică!

— Nu-i vorba d-aia, Dănciulete, dar nu-i coasa mea și Petrilean și-a aranjat coada și mînerul din mijloc după trupul lui, după cum știe că-i vine arcuitura trupului cînd ia brazda de grîu s-o aștearnă la pămînt.

— L-ai trimes să-și schimbe sapa, dar coasa lui era aici.

— O fi uitat-o și el. Eu mă uit că-i tare cald...

— Prea încinge astăzi soarele! Suflă cu foc!

În urma lor, una din combine strălucí în soare ș-apoi începu să macine cu paletele, cu razele ei, spicele de grîu, înghițindu-le nesătulă. La fiecare margine de lan, cîte doi cosași luînd două brazde, deschideau combinei drum, ca dihania să nu calce pe holdă și pe pîine. Paletele iau din lături grîul docil, îl întoarnă, îi scutură spicele în burta combinei, de unde paiele ies balotate gata.

— Să intrăm în lanul de peste colnic. Pe colnic au crescut maci, uite-i ce frumoși sînt! — zice Dănciulete. Mi-e milă să trec prin ei. Mai de grabă i-aș sări, dar nu pot că m-am îngreunat.

— Să intrăm — răspunse Sică oftînd — Petrilean ș-așa văd că nu mai vine. Locul lui de pe cîmp i l-am luat eu pentru toată ziua după cum se vede.

★

„Întinde brațul, apleacă-te, arcuiește-ți trupul, trage, zvîcnește, dă drumul brațului și spicelor în lături, privește o secundă luciul coasei în soare, apoi întinde iarăși brațul..."

Hîrști, hîrști!...

„Dă bine Dănciulete deși nu-i coasa lui. Are sufletul liniștit...".

Hîrști!

„Coasa asta nu-i după trupul meu, e după trupul lui Petrilean, al lui, dar nu mă las nici eu! Dănciulete are coasa lui".

Hîrști, Hîrști!

. . . .

„S-acum Genie, dă-mi de mîncare". Genie deschide un sertar al dulapului. „Hîrști". Scoate două farfurii și două linguri și le așează pe masă.

Hîrști, hîrști!

„Pînă cînd s-aducă ea ciorba de pe plită, mă reped, mai scot o farfurie și o lingură și le pun pe masă."

Hîrști!

„Pentru cine e tacîmul ăsta? — întrebă ea nespus de tulburată."

„Pentru Petrilean ce naiba! Nu știi?"

Pune ciorbă în două farfurii; într-a mea și într-a ei. A treia farfurie o lasă goală și scapă polonicul în oală.

„Adu-mi doi rapizi!"

Eugenia iese afară să aducă ardeii, iau polonicul, răscolesc oala de bucăți și le pun pe cele mai bune în cea de a treia farfurie. Le aleg într-adins. Trîntesc voit polonicul în oală așteptînd-o cu indiferență. Genie vine, s-așterne pe plîns, știe că a greșit, sînt amintiri dureroase care nu se pot uita. I-am prins doar în pat, pe amîndoi, pe ea și pe Petrilean. Atunci n-am bătut-o, dar acum o bat; îi cîrpesc două palme zdravene, grele, pe-un obraz și pe altul, o îndemn să mănînce și-i poruncesc să fie bine dispusă. Vreau s-o văd veselă.

Hîrști, hîrști!

Plînge mocnit.

Hîrști!

De teamă, soarbe de odată voioasă din lingură, ciorba fierbinte.

Hîrști...

Cînd unul, cînd altul. Mîncăm amîndoi cu mare poftă.

Hîrști, hîrști...

La sfîrșitul mesei constat că musafirul n-a mîncat și-i spun să gătească mai cu gust. Îi spun să dea mîncarea din farfuria lui Petrilean cîinelui din ogradă ca să se îngrașe, să simtă și el că sîntem avuți. Mi-e ciudă pe cîine că-i tare nătărău. Nu vrea să mănînce cu lingura... L-aș aduce și pe el la masă. Ar mînca odată cu noi.

Și de atunci, mereu așa, în fiecare zi, la fiecare masă, apare al treilea, acest al „treilea", după cum, la sfîrșit de neguri apar lumini. Dacă Ursu ar mînca și el cumva cu lingura, să soarbă ca Petrilean... l-aș invita pe dumnealui, pe cîine, în capul mesei. I-aș da șervețel pe colțul mesei. Dar cîinii mănîncă altfel decît oamenii.

Genie a slăbit ca o mumie, nu mai poate fi luată nici la cîmp, deabia își mai tîrăște picioarele prin ogradă dînd la orătănii să mănînce, sau cînd albește rufele, mergînd de la fîntînă pînă la albie și atît. La rîu nu mai poate merge că are bătături și o dor picioarele.

Hîrști, hîrști...

„Ș-o să mă ții Sică, așa, toată viața?"

„Pînă cînd voi uita... dar cum știi că am ținere de minte, i-ați nădejdea asta".

S-a obișnuit poate și ea deși simt că durerea o veștejește, întocmai ca pe o floare pe care n-o uzi din cînd în cînd la rădăcini. Mîncăm la masă, vorbim în doi, dar parcă-și anunță prezența și Petrilean, al treilea, nepăsător și mut și greu la suflet. Sorbim noi doi din linguri, soarbe și Petrilean, farfuria lui însă rămîne continuu plină. Suflăm cînd e fierbinte ciorba, dar suflă și Petrilean...

„Ai să mă omori Sică! Nu mă poți ierta?"

„Hai mănîncă, să trăiești mai mult. N-am nimic cu tine".

„De aceea să trăiesc mai mult, ca să-ți fie răzbunarea mai lungă, nesfîrșită?"

„Eu nu mă răzbun. Tu singură te oftici, tu singură te ofilești".

— Or ce spuneai, Dănciulete? Dar văd că nu m-auzi...

„Se grăbesc zilele și anii și viața e prea scurtă și nu-i ajunge omului să facă tot ce vrea și tot ce-i bun... Că sînt oameni care-n viața lor, nu fac nimic, ș-atunci, săraci și hoți de suflet, se bagă-n viața altora să ia din ea, din sufletul altora. Pentru o bucurie mică a lor, strică, florilor, altora, bucuria altora...".

Hîrști!

— Hai, Sică, hai!

Hîrști!

„Ce se mai grăbește Dănciulete! Nici locul lui nu era aici... Petrilean era programat să lucreze cu Ion Vasiloi, la combina asta venită în plus din susul regiunii, unde e secetă și unde grîul — cum o fi el — se coace la timpul lui. Dar Vasiloi a călcat într-un șteamp și l-au dus, florilor, la spital să nu aibă cumva tetanos că i s-a umflat piciorul".

— Așa vezi, amîndoi odată!

„Amîndoi, amîndoi odată, dar el termină înaintea mea. Ca să-l ajung, trebuie să dau de două ori și el numai odată."

Hîrști, hîrști!

Sică-i supărat pe coasă, se gîndește la Petrilean și nici nu-l simte pe Dănciulete cînd a trecut pe lîngă el, să se ducă la celălalt cap al tarlalei, s-aducă bota cu apă încălzită, clocotită, care a fost lăsată acolo.

Hîrști...

„Afară de el"...

Se întoarce Dănciulete, dar Sică fiind cu postața și el la capăt, vrea să dea impresia că se odihnește de mai multă vreme.

„Da' repede te-ai mai întors măi Dănciulete, nu mă lași nici să răsuflu".

— Bea Sică!

Bău cu jind și ținînd bota la gură văzu norii cerului cum se adună, răi, grăbiți, răzbunători.

— Nu-i da'bună cu recolta asta!

„O fi cumva din nou la Genie? Sau caută coasa uitată pe cîmpuri"?

— Vorbești Sică de recoltă și te gîndești în altă parte. Dar ploaia, să știi că o să vină, că prea s-adună norii.

— Recolta din anul ăsta e prea bogată, florilor, și prea timpurie. Parcă-i de necrezut. Prin alte părți, o fi secetă! S-au oprit toate ploile și tot belșugul la noi în această parte a pămîntului. Avem prea mult și pe oameni îi cuprinde îngrijorarea.

— Așa-i mai bine, să-i cuprindă astfel de-ngrijorări, dar mi-i sete iar. Dă-mi bota.

Cerul se întunecă din ce în ce și norii devin tot mai negri.

— Parcă ar începe și vîntul, că s-a făcut răcoare, zice Dănciulete. Poate scăpăm de ploaie, că vîntul o să mîie norii mai la vale. Altfel, dacă plouă, combinele nu pot intra prin grîu.

Vîntul se stîrnește pe dată și începe să spulbere amețitor scaii de pleavă dintr-un loc în altul, de crezi că văzduhul însuși s-a apucat de treier înspre cîmpul Mavrocordinului, acolo unde-i adunat tot satul și se seceră cu brațele, coboară fulgere și trăznete, și deodată se văd alergînd oamenii și femeile, flăcăii și fetele, înspre ei, înfricoșați, aducînd ploaia și piatra în spatele lor.

Dănciulete le iese pe colnic înainte, își desface brațele larg, ca și cum ar vrea să-i cuprindă, să-i oprească. Strigă:

— Staaați! Ce fugiți așa?

Secere și coase se înalță deasupra capetelor, apoi cu toții se înșiruie pe colnic. Mulțimea asta puternică, harnică, calcă peste maci, împinsă din spate de o ploaie deasă, albă, cu bulgărași de gheață, care vine într-una din zări înspre ei și-i alungă nemilos.

— Piatraaaa! Fugiți! E ca nuca de mare!

— Opriți! Aici nu vine piatra!

Mulțimea se oprește cuprinsă de puterea glasului ca de tunat al lui Dănciulete.

— Tovarășe președinte, dar vine Vine și piatra! Uite-o e lîngă noi! — îi spune o femeie lui Dănciulete cu glasul repezit mai mult spre țipăt.

— Ne ajunge! — se tînguie alta.

Piatra răpăie cîmpul, făcînd holda ferfeniță chiar sub ochii lor Și n au ce-i face, n-au cu ce interveni. Totuși, parcă piatra s-a abătut într-o anumită parte a cîmpului, numai acolo grîul e călcat de cumplitul mă-

fie nemții la noi, că de fost o să fie, Olina să fie *rămasă*, ai înțeles? Să nu s-atingă neamțul cutare de ea și să-mi spurce sămînța.

— Și vrei să rămînă cu Mielu?

— Păi cu cine? Arată-mi cu cine? Facem un fel de logodnă și atît.

Dindu-și seama că a cedat cam mult, reveni.

— De fapt ar fi cițiva flăcăi, dar eu mă gîndesc la Mielu.

Cazacu tăcu.

— Și-i prinde bine și lui, insistă Cărămidaru. Nu poți știi ce ordine mai pică, și la ce premilitărie ți-l bagă și la banii pe care o să-i dai pentru scutire, mai ai și motiv că are nevastă. Caz de forță, îi zici în acte așa, că are nevastă cu copii.

Cazacu tăcea. „Începe să cumpănească și e bine" se bucură Cărămidaru.

★

În duminica ce a urmat, pe sala casei lui Cazacu a început o petrece cu patefon. Se așezaseră acolo cele două familii Cazacu și Cărămidaru — Olina și Mielu stăteau neștiutori între tată și mamă.

Plăcile de patefon, înțepate, rostogoleau rotund cîntece răgușite și parcă chemau, stînjenite, zgomotele și veselia care să le acopere neputința.

Dar cele două familii erau la primele feluri de bucate, se căzneau să se înveselească cu un pariu de iadeș al pieptului de pui, și așteptau și ele, intrarea în veselie prin patefon. S-a ajuns la un anumit ceas al zilei la un rîgîit al patefonului și în parte și al celor două familii care mîncau harnic și stingherit. Aerul verii parcă stătea pe loc priponit în umbre, și glumele care se făceau la masă păreau silnice. Din această înțepenire i-a scos ograda de meri din fața casei lui Cazacu, ogradă a unui moșier în care creștea multă tătănească. Tătănească e o plantă aspră și lătăreață care, tocată, e bună pentru curci, rațe, gîște, porci și de fapt pentru orice. Văduvele sau femeile cu bărbați pe front care aveau copii mărișori în stare să înțeleagă nerușinările își trimiteau copiii aici să culeagă tătănească, atunci cînd puneau mîna pe cîte un proaspăt întors de pe front în trecere spre familia din orașul sau satul lui sau pe vreun invalid localnic. Aceste acăpărări erau mai ales duminicile și copii le știau, la bănuiau.

★

— Toți ăștia încovoiați acolo o să se pomenească în primăvară cu cîte un frate mai mic, constată lung, fără chef și fără nici un haz, Cazacu.

— Ei, nu prind și nu rămîn ele toate femeile, răspunse la fel Cărămidaru. Mai răsturnă un pahar, se cutremură puțin pînă „primi" cum zicea el. Se răsuci apoi, ceva mai sprinten către fie-sa.

— Și tu ce te îmboiași, așa, Olino, la obraz? Parcă ai fi prima culoare după steag. Las că o să ajungi și o să treci și tu prin astea.

— Ba n-o să ajungă niciodată ca astea, ca ale ăstora, ca mamele nenorociților ăstora — își aruncă sufocîndu-se, nevasta lui Cărămidaru mîna către copiii de peste drum.

— Nu e vorba de-asta sau de-așa ceva, interveni Cazacu, așezat și stăpînindu-i ca întotdeauna pe ceilalți. Vorba e că... hai să trăiești cuscre! spuse el brusc și ciocni cu Cărămidaru.

Ciocniră, se răzemară încîntați de spetezele scaunelor vechi și gustau cu ochii buimăceala copiilor, a lui Mielu și a Olinei care ridicaseră ca înțepați fruntea și ochii în sus cerșind o înțelegere, o lămurire.

— Păi da, păi nu? continuă și stăpîni mai departe Cazacu masa, părînd că neglijează sau trece, înțelept și înțelegînd uimirea celor doi. Ei de știut se știu, de văzut s-au văzut, doar că, vorba aia numai că nu s-au lovit pe drum unul de altul așa că... Păi nu? porunci el.

— Păi da, repeta Cărămidaru care cine știe de ce era buimăcit și el.

— Așa că să fie fericiți, hai noroc cuscre Cărămidaru, pentru noroculi lor. Noroc cuscră, noroc nevastă.

— Noroc, noroc.

Ciocniră, băură iar.

Dar buimăceala, ochii, privirile mari, deznădăjduite ale lui Mielu și Olinei care voiau să înțeleagă îi încurcară din nou, veselia se înțepeni, rămase departe și silnică, și Cazacu și Cărămidaru își mai turnară și băură mutește cîteva pahare. Încordarea se risipi cînd nevasta lui Cazacu arătă și zise:

— Uite și pe-ai nevlegii, p-ai Tiei.

În livada de peste drum, la tătănească, intrau patru copii ducînd doi cîte doi un paner. Tia era o femeie șchioapă, nemăritată, care avea patru copii. Pentru că era șchioapă și dezmățată la vorbă, lacomă de toate chiar și de muncă, căzuse de i se zicea *nevleaga* satului cu toate că nu era proastă de loc.

— Care s-o fi găsit s-o mai bucure și p-asta? întrebă Cărămidaru care de fapt știa cine.

— Ei, cine, Florică fieraru, răspunse Cazacu, dar știa că celălalt știe cine o bucură pe Tia. Astea șchioape, ehe... chicoti el cu subînțeles. Le pui o cărămidă și...

— Două, se aprinse Cărămidaru. Una ca să-i lungești piciorul pînă la tăblia patului, să stea țeapănă și una acolo... chicoti el, și burta zguduită de rîs săltă nițel masa.

— Ei, da voi, mă copii, zgudul masa cu o palmă trîntită între pahare, voi nu trebuie să vă încălziți cu vorbe, ca noi ăștia trecuți, la care vorbele ne-au mai rămas. Ia beți voi niște pahare și duceți-vă. Unde să se ducă cuscre?

— La pădure, unde să se ducă, chicoti Cărămidaru.

— La pădure, la pădure da' unde, unde cuscră? Unde? începu el să se topească de rîs și plăcere.

Întrebarea și rîsul lui Cazacu îl trezi și-l înțepeni puțin timp pe Cărămidaru care cu o grămadă de ani în urmă, după ce se însurase, auzise că nevastă-sa se avusese cu Cazacu. Dar uită repede și propuse, prăpădindu-se de rîs:

— Unde, ce unde, la acioala lui Merealbe, lîngă Lacul Bălțat. La acioala lui Merealbe, se lăbărța de rîs pe scaun amintindu-și că acolo se zicea că se văzuseră odată popa Nasta cu nevasta lui Cazacu.

Da' să vă grăbiți să nu fie locul ocupat.

Rîdeau cu toții amintindu-și de vorbele și bănuielile din tinerețe, neștiind ce fusese zvon și faptă din ele și puțin le păsa acum la bătrînețe să tragă un hotar precis între toate. Și rîdeau și femeile amețite și făcînd măscări de lehamite.

— Hai mai beți nițel și plecați, îi îmbia și le porunci Cazacu tinerilor.

Mielu și Olina băură cîte două pahare, pe urmă cei bătrîni îi săltară de pe scaune, la împreunară mîinile și-i împinse pe scară.

Ei porniră plutind, ca în vis și după ce ieșiră pe poarta curții îi ajunse amețeala și pășeau și mai mult ca în vis îndreptîndu-se supuși, parcă somnoroși și îngrijorați spre acioala lui Tică Merealbe de lîngă Lacul Bălțat.

Se îndreptau chiar spre locul unde li se spusese să se ducă, nu în altă parte de parcă ar fi trebuit să îndeplinească ceva care nu îngăduia ieșire din cuvînt, sau parcă trebuiau să facă o lecție cu ochii închiși. Erau așa de speriați și preocupați încît zborul unei păsări dintr-o tufă îi înspăimîntă și Olina se repezi spre Mielu care o luă pe după gît și o ținu puțin apropiată, tremurînd și el. Apoi se desfăcură, dar merseră mai departe ținîndu-se de mînă. Ajunseră la acioala lui Merealbe, un fel de colibă de pază a vitelor făcută din crăci, nuiele și frunze de arin și salcie. Se așezară jos și se priviră rugători și cu teamă unul pe celălalt. Își cerșeau un fel de înțelegere pentru că — cine știe, — totul s-ar putea să se întîmple nepotrivit și tăiat de rușine. Închiseră ochii, începură să se caute și să se găsească sărutîndu-se și cercetîndu-se. Apoi începură să uite.

Olina, înainte de a uita tot, mai putu să se împotrivească și să spună:

— Mielule, ce-o să spuie mama, tata...

Dar mai putu să-și aducă aminte că ei, și maică-sa și taică-su îi trimiseseră aici, pentru asta îi trimiseseră, știau ce aveau să facă aici...

Așa că uită totul liniștită.

Cînd se dezmetici și deschise ochii, Mielu stătea mai încolo pe o buturugă albă, spălată de ploi. Ținea capul coborît în față și fărîmița o nuia cu degetele. Îi aruncă o privire scurtă în care se deslușeau grija, grija avută și mai înainte, că totul nu se întîmplase așa cum trebuia, cum s-a petrecut și s-a întîmplat la alții.

Mielu se ridică apoi în picioare, făcu cîțiva pași mari și aruncați din genunchi în jurul acioalei lui Merealbe mușcîndu-și buzele.

Se opri și stătu puțin încremenit și o rupse la fugă cu pași mari și nemaivăzut de săltați. Olina mai stătu puțin întinsă ca să se mire și să înțeleagă fuga lui Mielu. Apoi se ridică, se duse la buza lacului, se spălă pe mîini și pe obraji și se îndreptă dreaptă către casă. Era la prima ei înțelegere mîndră și dureroasă.

★

De atunci nu s-au mai întîlnit singuri niciodată. Își mai furau înfățișările cu cîte o privire aruncată scurt și alunecată apoi în alte părți, la alți oameni. Pentru că nu se mai vedeau decît cînd erau și alții de față, adunați, duminicile sau în alte zile de sărbătoare.

La întrebările venite de la Cazacu și Cărămidaru privind logodna sau căsătoria, Olina și Mielu se închideau în tăceri și săltări din umeri, tăceri al căror motiv și înțeles nu-l putea smulge nici o parte nici alta a familiilor. Cînd au început întrebările-porunci și sicîielile, cei doi aruncau un *nu* în silă. Și mai tîrziu cînd s-a văzut că Olina *rămăsese*, sila celor doi începea să se mute în spaimă și greață.

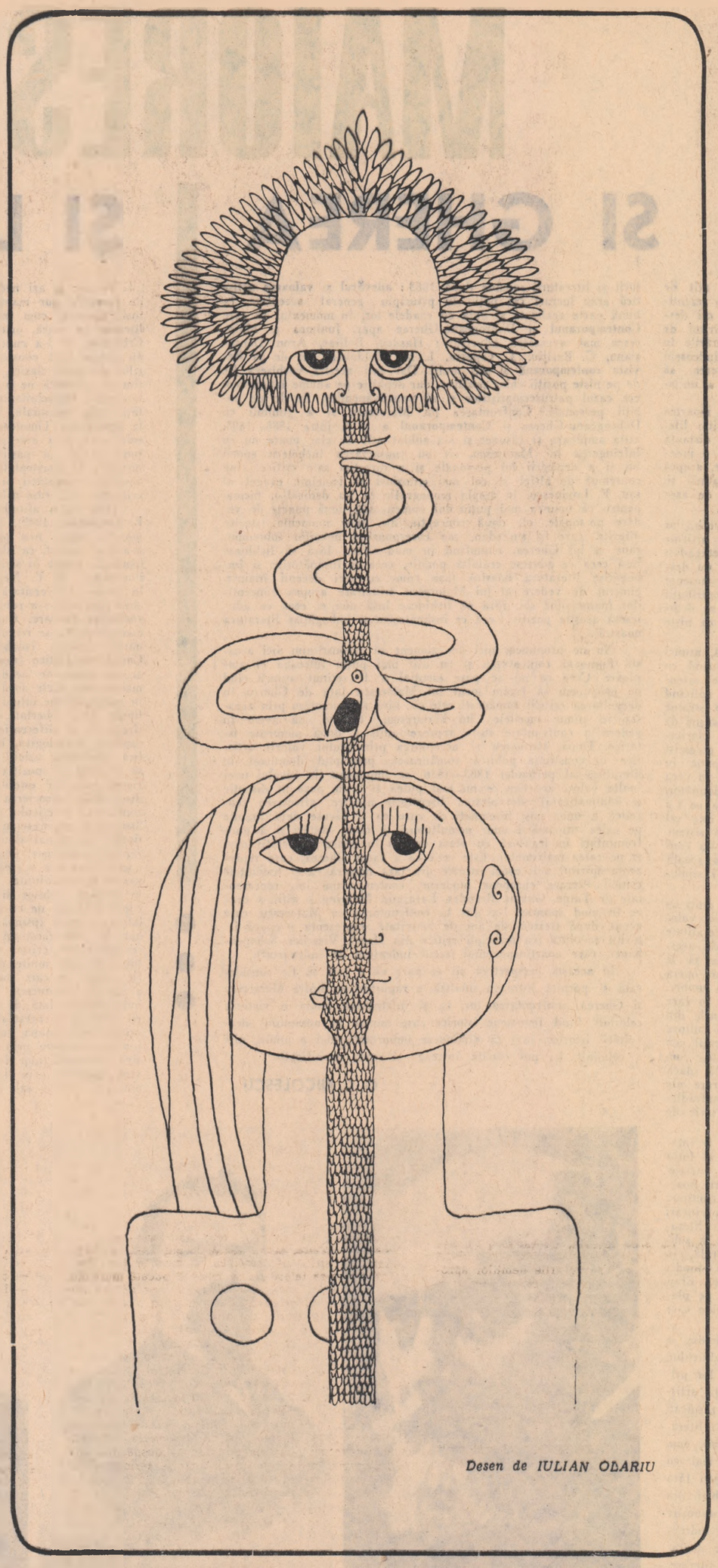

Desen de IULIAN ODARIU

TU ȘI EU

Mi-ai fost prietenă și soră și nevastă,
Cu sufletul deschis ca o fereastră.
Cînd mă durea o rană nevăzută,
Tu îți făceai din inimă lăută
Și palma mi-o puneai pe fruntea caldă,
Ca focul meu în mîna ta să ardă.

De-ar fi să mă însor a doua oară
Eu te-aș lua pe tine de soție iară
Și te-aș lua din nou, la fel de-ndrăgostit,
Să ducem viața-n doi pîn' la sfîrșit.
Cu tine împreună aș face-aceiași pași
Și-am fi părtași la bine, și-am fi la rău părtași.

Aveam o fire mîndră, sălbatică și dură,
Dar c-o privire numai și-o vorbă înțăleaptă
Tu stăpîneai furtuna, dezlănțuirea toată.
Sîntem ca o făclie cu flacăra nestinsă,
Bătută de furtună, de ani trecuți cuprinsă.

Dumitru CORBEA

SENTIMENTUL PRIMĂVERII

Suave astenii de primăvară
și cugetarea-ntr-un impas difuz
și verb rotund ca un sigil în ceară
abia ghicit de dulce în auz.

Prin vîrstă iarăși lacuri carpatine
privind spre cer orbite de lumini –
Poetul vă previne: vremea vine
De a cînta din trîmbițe de crini!

Venim cu sentimentul primăverii
acut, în noi, uitînd că ore bat.
Genealogic arbori, merii, perii
ne smulg din vîrsta marelui sabat.

Acum pe umeri ridicăm lumina
Și ducem orele, distrați, pe mîini.
Albi de nesomn sîntem ca parafina
și străvezii de parcă-am fi fîntîni.

Al. ANDRIȚOIU

CÎNTEC PENTRU CĂMAȘA CU RÎURI

Cămașă albă cu arnici lucrată
Pe care Crișuri, Olt și Mureș tac,
Îți simt răcoarea rîurilor toată
De fiecare dată cînd te-mbrac.

Bătînd prin tine vînturile sarii.
Cusută-n flori ca cel mai scump avut,
Parfumul tău de sol al primăverii
Miroase-a tinerețe și-a trecut.

Din umerii ca stîncile-nălțate,
Lași lung să-ți curgă fiecare rîu
Și ți le-aduci, vărsîndu-le pe piata,
În Dunărea la poale ca un brîu.

De unde vii atît de-mpodobită?
Din ce adînc străbați pînă la noi
De n-a putut nici vremea netrăită
Să ni te ia cu vremile-napoi?

Icoană scumpă ca lumina lunii,
Păstrată-n suflet lîngă vechi comori
Sub raza ta au luminat străbunii
Și-au chiuit la timp de sărbători.

Virgil CARIANOPOL

cel. În partea astălantă, înspre sat, piatra n-a ajuns, nu bate. Aici sînt holdele la fel ca înainte de prăpăd și parcă valurile grîului, trec în talazuri din ce în ce mai mari, mai pline de aur. Din sat, iese un om înfășurat cu ceva alb și roșu în jurul capului, un turban colorat, fuge înspre ei, se poticnește, cade, se ridică și tot cade și se tot ridică.

Oamenii lasă piatra să-și facă mendrele și se întorc uluiți cu privirea înspre sat, de unde vine omul legat la cap cu roșu și cu alb, care tot cade și se tot ridică.

— Petrilean!

„El este! Are capul spart și-i legat cu un batic... Un batic alb, prin care a trecut sîngele... L-o fi lovit vreun pietroi scăpat din ceruri"... Petrilean ajunge la ei, gîfîie, i-s ochii roșii, injectați de furie, se repede la Sică, îl apucă de gît, să-l sugrume, dar se înmoaie ca o cîrpă și cade jos, mototol. „Baticul lui Genie"; — gîndește Sică, dar tace. Cițiva oameni îl ridică pe Petrilean de subțiori și-l duc spre sat. Dimineața plecase singur, acum îl duc doi oameni. „Baticul lui Genie! Ea l-a bandajat"! Din mulțime lipsesc acum trei oameni; Petrilean și ceilalți doi care îl duc spre sat, unde nu bate încă piatra și unde-ar vrea să se refugieze toți.

— Vine piatra! Nu ne lăsa!

— Să fugim!

Valul de piatră albește colnicul cu nuci albe, acoperind cu o pătură de gheață macii călcați și zdrobiți în picioare de mulțime. Cîteva femei au luat-o după alde Petrilean.

— Sică nu ne iartă piatra! — vorbi tare președintele.

— Vine pas cu pas, Dănciulete! Poate că ne iartă o parte a cîmpului, și-atunci tot e bine!

Piatra bate la trei pași de ei. Sînt ultimii din șirul ce se retrage spre sat. Sică îi strigă președintelui:

— Auzi Dănciulete?

— Ce-i?

— Mă duc în piatră să iau cîteva gogoși de gheață!

— Ești nebun? Vrei să-ți spargă capul, ca lui Petrilean?

— El n-a venit din piatră! A venit din soare!

Piatra e la un pas de ei. Dănciulete și Sică nu mai au încotro, sînt gata să se retragă și el, dar de-odată Sică, de necrezut, se repede în iureșul pietrei care-l cuprinde iute, din toate părțile, copleșitor. Dănciulete sare să-l scoată din piatră, dar brigadierul îi strigă cît poate:

— Coasa, uitasem coasa!

Piatra i-a cuprins pe amîndoi, parcă i-a înghițit dintr-odată.

Lumea fuge care cum poate spre sat, dar piatra dezlănțuită i-a ajuns cuprinzîndu-i dintr-odată. Cei doi merg acum agale, cu mîinile ridicate deasupra capului, ferindu-se zadarnic de piatră. L-au pescuit din drum pe Tudorică Vărzaru. I-a așteptat și Gheorghe Neagoe cu femeia lui, apoi alții. Oamenii s-au oprit din fugă, parcă și-au adus aminte de ceva uitat pe cîmpuri, se string unii lîngă alții, cîmpul hăuie de jale și de piatră. S-a prăpădit recolta. Oamenii se așteaptă, se adună lîngă președinte tăcuți, mocniți, în timp ce femeile își slobod gîndurile, jelindu-se.

Piatra bate cît bate, apoi vine ploaia, dar o ploaie adevărată, deasă, asurzitoare, ca toate ploile de vară. Oamenii vorbesc prin ploaie, se întreabă între ei printre milioane de stropi:

— O fi ajuns Petrilean în sat înaintea pietrei?

— Ohoo! A ajuns! — strigă altul.

— O fi la dispensar.

— Doctorul nu-i aici! E în concediu.

Sică ține coasa lui Petrilean mai sus decît toți, nu se ferește de ploaie și rîde nereținut, deși jalea curge peste cîmpuri neoprită. Grîul e lat, culcat, lipit de pămînt. Doar noaptea și-apoi soarele de-a doua zi o să-l mai îndrepte cumva de s-o putea. Vor veni mîine cu toții, din nou, tot satul, și Petrilean și Genie, pînă și copiii și, cu soarele împreună, mînă-n mînă, or sălta grîul fir cu fir în sus ca să-l reteze pe urmă cu secera, numai cu secera. Altfel, nu s-ar putea, și-l vor strînge în snopi de grîu și snopii de grîu în căpiți și căpițele în șiri de grîu și grîul îi va îndestula...

Pîinea se găsește ascunsă în spicele snopilor, legați cu grijă și cu speranță. Sică începe deodată să rîdă. Părăsește mulțimea și calcă peste grîul așternut la pămînt. Piatra a trecut, și lui i se pare că grîul n-are nimic. Saltă un șomoiog de spice și rămîne cu ele în mînă. Începe să lăcrimeze. Tulpinele grîului sînt rupte bucățele, bucățele. Grîul nu mai poate fi ridicat nicicum, nici tăiat, nici legat în snopi. S-a făcut tot o pleavă. Bobii de pe cîmpuri i-or mînca păsările cerului atît cît le-or trebui iar ce-o să rămînă o să se scurgă adînc în pămînt de unde a căpătat în primăvară viață. Cîteva femei îl imitară. Oamenii și ei se reped în grîu și îi cuprinde deznădejdea cînd văd că într-adevăr nu mai e nimica de salvat. Femeile plîng și vaietul lor cuprinde cîmpul.

— Ni s-a dus pîinea, hă, hă, hă, !...

— Ce ne-or face copiii, ce-or mînca?

— Și vitele...

Dănciulete opri oamenii, femeile, flăcăii și fetele, înainte de a se duce cu jalea pe uliți și pe sub acoperișuri de case.

— Stați!

Se urcă pe banca de la poarta lui Ștefan Turtoi și dă de înțeles că ar vrea să vorbească.

— Tăceți, măi, odată! — zise unul, Bițoianu.

Dănciulete primește ploaia cumva înaintea tuturor, fiind mai înalt ca toți, cum s-a urcat sus pe bancă și își pregătește glasul. Își desfășoară brațele larg, ca acolo pe cîmpuri să-i adune pe toți la pieptul lui.

— Tovarăși, ascultați!

Cu toții s-au strîns, se înghesuie în juru-i. Pe obraji au lacrimi sau stropi de ploaie, nu se știe. Președintelui i s-a lipit cămașa de piele, i se văd mușchii pieptului. Apa curge șiroaie de pe el.

— Nu vă pierdeți cumpătul! — strigă Dănciulete.

— Nu mai avem recoltă! Ce ne facem fără pîine?

— Dacă n-avem, n-avem! — continuă președintele. La adunarea generală s-a hotărît să dăm opt kilograme de grîu pe ziua muncă. Veți avea grîu!

Mulțimea arătă cîmpul, ploala și prăpădul rămas după piatră. Lor nu le arde de glume.

Ploaia dă semne de încetineală, stropii i se mărunțesc și se răresc.

— Chiar dacă s-a prăpădit recolta?

— Chiar dacă! — strigă președintele. Veți avea grîu!

— De unde?

— Avem rezerve. Și chiar dacă nu ajung, nu mai sîntem singuri, ce dracului de nu mă înțelegeți?

— Dacă-i așa, haidem dar acasă! rostește moș Pandele potolit.

— Să nu uităm porumbul!

— La porumb e marea nădejde!

Sică ce uită buimac în dreapta și în stînga, primește privirile oamenilor și binețele care-l răscolesc, s-ar duce acasă în fuga mare, acum, acum, dar se încăpățînează și tot întîrzie, plecînd printre ultimii.

Toți sînt uzi leoarcă, Dănciulete pășește rar și îngîndurat, lîngă el s-au strîns încă șase oameni și lor li se alătură și Sică Prodan. Oamenii vorbesc din cînd în cînd, nu prea au chef de discuții. Sică, amintindu-și parcă de ceva, îi invită pe toți la el acasă.

— Sică'oi avea bre vreo țuică?

— Am păstrat o tescovină de an'

— haideți s-o bem.

Oamenii intră cu toții în ogradă și se desculță lîngă prispă. Își bălăcesc picioarele în bălțoacele de sub burlane. Pînă cînd mai pierd ei timpul cu spălatul, Sică trece pragul și-o găsește pe Eugenia cu părul despletit, nepieptănat, stînd pe scaun ca o stană, doar clipind din ochi și albă la față ca varul.

— Bună ziua Genie! Avem musafiri. Ia-ți ceva pe cap.

Femeia se ridică anevoie și vorbi bolnăvicios:

— Mă bucur. N-am avut musafiri de nici nu mai țin minte de cînd!

Își duce greu picioarele, vrea să salte capacul unei lăzi, nu poate; Sică, o ajută săritor, cum nu s-a mai întîmplat de mult. Genie scoate din ladă un batic nou, tot alb, și-l pune pe cap și îți face, îndemînatecă, un nod floare, sub bărbie. Sică o roagă cu glasul molcom, ca și cum nimic n-ar fi aflat.

— Adu, florilor, tescovina de dincolo.

— Cîtă s-aduc?

Oamenii vorbesc afară, unul se plînge că i s-a înmuiat cutia de chibrituri și că nu poate aprinde țigara care-i și ea udă și nu știe ce să facă. Sică ar vrea ca să-l servească, dar i-au fugit ochii întîmplător spre sobă. Vede rezemată toporîșca lui. Locul ei nu-i acolo. O ridică și tresare speriat. Pe muchea ei, cîteva fire de păr.

„Or fi de la Petrilean, desigur... După lovitură, i s-a făcut milă și i-a dat baticul"...

Asvîrle toporîșca în fundul subpatului. Iese pe prispă afară, și calm, potolit, îi invită în casă pe oaspeți. Sică aduce mereu scaune și le așează în jurul mesei. Musafirii își suflecă pantalonii pînă sub genunchi, ca pescarii în bărci, iar Eugenia între timp aduce țuica. Două kilograme de tescovină pe care le pune în mijlocul mesei, lîngă solnița cu sare.

— Cîte cești s-aduc?

— Păi sîntem șase, cu mine șapte și cu tine florilor, opt.

— Eu nu beau că sînt bolnavă, doar știi! — rostește încet femeia, măgulită că i se dă atenție, și că i se adresează cu „florilor" cum nu i s-a mai adresat de mult.

— S-aduc una în plus, ca să nu te superi. Opt, da?

Dănciulete intervine:

— Al naibilor mai ești, măi, Sică! Nu vezi că ar vrea să bea și Genie?

— Nu, nu, eu nu pot să beau țuică. Urmez cu niște doctorii!. și începu să rînduiască pe masă ceștile mărișoare, cîte una în dreptul fiecăruia.

Pe a opta, o puse în mijloc, privind la ea cu tristețe.

Sică înapoie ceașca de prisos. Femeia o pune îndărătnică iar pe masă. Sică se resemnează. Umple ceștile, toarnă și într-a opta, și cu toții, golesc cele șapte cești. A opta ceașcă a rămas pe masă, neatinsă, plină ochi. Sică deschide nervos fereastra, oarecum supărat pe ceva, și asvîrle ceașca în ogradă.

— La ce-ai aruncat-o Sică? — îl întrebă Neagoe, mirat.

— S-avem recoltă la anul! — îi răspunde Sică potolit, umplînd din nou ceștile.

Limbile se dezleagă iute, bărbații spun glume, rîd, se veselesc. Geniei i se îmbujorează obrajii. Se duce în camera cealaltă și mai aduce trei chile de tescovină, deși, pe masă, mai este un chil încă neînceput.

— Oho! — exclamă unul din musafiri, dar ce facem Genie cu atîta țuică?

— Asta-i toată — răspunse monoton femeia — beți-o și vă înveseliți!

Bărbații rîd, de abia au ajuns la a doua sticlă, o prind în discuție și pe Genie care mărturisește că-i bucuroasă cînd îi aude cum fac gălăgie.

— Și deranj, Genie! — adaugă Dănciulete.

— Și de deranj mi-era dor, că prin casa asta, de multă vreme n-au mai fost musafiri. Nici fără ei nu se poate trăi.

Dar musafirii o uită curînd pe Genie care s-așează lîngă perete, pe un taburet și-i privește pe toți parcă extaziată, fericită...

Sică toarnă într-una țuică, se simte bine, al naibilor de bine. Gheorghe Săndrulea cîntă scuipînd pe cei din jur, dar mesenii nu se sinchisesc de scuipatul lui, și-i ascultă cîntecul care-i face să uite deocamdată de orice.

Sică se uită la Genie și-i văzu obrajii rumeni și se gîndește că poate își revine. Se bucură sincer și hotărăște în sine s-o ierte pentru totdeauna. Chiuie de bucurie:

— Hai florilor, hai să bem! Florilor, florilor...

... În ogradă năvălește gîfîind femeia de serviciu de la dispensar și odată ajunsă în ușă, spune:

— A murit Petrilean!

Cîntecul amuțește. Mai sînt două kilograme de țuică pe masă. Trei s-au golit și vestea adusă de femeia de serviciu, în loc să-i cutremure, să-i înfioare, i-a lăsat mai de grabă cu gura căscată de uimire și atît.

— Și ce dacă a murit?

— Cine te-a trimis aicea? — o întreabă Dănciulete cu glasul dur.

Femeia se fîstîcește. Se vede treaba că a fost ea trimisă de cineva și dîndu-și seama că a brodit-o prost, o zbughește afară.

— Dumnezeu să-l ierte — zice grav Marin Șchiopu.

Sică își privește nevasta cu coada ochiului. E iarăși palidă. Pentru o clipă, pe el, vestea l-a cutremurat pe urmă i s-a părut că așa trebuia să se întîmple, parcă se aștepta la așa ceva. Rîde tam-nesam cu multă poftă.

— Ceștile!

— I-o fi căzut vreun pietroi mai mare din cer...

— Las' că nu-i rămîn pe drumuri femeie și copii, că n-are!

— L-o plînge totuși vreo femeie și pe el...

— Să știi că i-a căzut pietroiul în moalele capului...

— I-o fi!

— Hai noroc!

— Hă, hă, hă!

Gheorghe Săndrulea cîntă „doamne miluiește", oamenii iarăși se înveselesc și rîd și beau, care cum apucă. Dănciulete vorbește cu nu știu care despre porumb, dacă își revine după bătaia de piatră și celălalt îi răspunde:

— Porumbul n-are nimic! Îi merge bine și după piatră!

Se bagă cu toții în discuție.

— Dar li s-au făcut frunzele zdrențe!

— Atîrnă pleoștite pe cocean.

— Porumbii parcă sînt niște bețe verzi înfipte în pămînt...

— N-au nimic! Își revin și să vezi ce mai porumb o să avem! — sări altul, convins pînă-n măduva oaselor de ceea ce susține.

— Pămîntul are udeală!

— Porumbul n-are nevoie de ploaie pînă cînd s-o coace!

— Poate să și poftească ploaia! Nu-l supără cu absolut nimic!

— O să facă trei știuleți pe coceanul de porumb!...

— Cît cotul fiecare!

— Hai bă că sîntem bogați, să fim noi ai dracului, dacă n-a căzut norocul pe noi ca pleașca!

— Trebuie să luăm măsuri din vreme — zice Dănciulete. Mîine organizăm echipele, prășim porumbul și-l îngrijim ca pe flori, să nu fie în el, nici o buruiană! Să vezi porumb ce scoatem!

— Porumb!

— Ura fraților! Noroc și sănătate!

— La mulți ani, nea... „președinte".

— Să trăiască președintele!

— Să trăim cu toții.

— Mulți ani trăiască!

„Mulți ani trăiască" — începu cîntecul nestăvilit, cutremurînd pereții, că îl cîntau cu toții, care de care mai tare. Țuica se duce, se tot duce, și-afară se întunecă și ei cîntă. Se țin de gît și se sărută drăgăstos și se simt prieteni și fericiți. Unul aprinde lumina, iar altul zice, întrerupînd cheful care tot trebuia să se termine odată și odată:

— Hai mă și pe-acasă! Noroc că știm că se face porumbul!

— Ha?

— Im?

Încet, încet, se ridică unul cîte unul, își găsesc cu greu pălăriile, sînt toți desculți, iar cînd Avram a vrut să-și ia rămas bun de la Genie, strigă deodată înspăimîntat:

— Băăăi! Ia uitați-vă, bă, la ea!

Strigătul îi asurzește pe cei din casă. Oamenii se uită înspre Genie. O descoperă încremenită, stană de piatră, rezemată cu capul de perete, închisă sub bărbia înălțată, cu ochii mari, privind undeva înainte, cu mîinile țepene pe genunchii strînși.

— Genie, florilor, scoală! — se repezi Sică înspre ea sărutînd-o pe obraji, pe frunte, pe păr.

— S-a stins! — rosti Dănciulete cu voce grea.

— S-a stins colea lîngă noi!

— Cînd noi cîntam „mulți ani trăiască"!

— Așa se moare, Genie? Măi Genie, florilor, măi! — strigă bărbatul disperat. Genie!

Genie îi privea pe toți cu aceeași uitătură fixă, fără să clipească și oamenii îngenunche în fața ei uimiți. Li se pare că sufletul lui Genie e undeva pe-aproape, plutește. Încă n-a ieșit din casă, dacă l-ar căuta l-ar găsi cu siguranță, și i l-ar întoarce firesc la locul lui.

— Genie! — și Sică isbucnește într-un plîns sfîșietor, întretăiat, care-i schimonosește fața într-un rînjet urît.

— Liniștește-te, Sică.

— Dumnezeu s-o ierte! — rosti unul.

— Și pe mine să mă ierte! se zbuciumă Sică bătîndu-se cu pumnii în creștetul capului.

— Florilor, florilooooor!...

MAIORESCU

ȘI GHEREA

Puține capitole din istoria literaturii noastre sînt atît de împînzite de prejudecăți, chiar de pasiuni, parțialități și resentimente spirituale, mai ales în ultimele două decenii, ca cel despre Titu Maiorescu. Ceva din slăbiciunile sau din spiritul de dreptate imanent al firii omenești face ca, în împrejurările în care se valorifică astăzi această mare personalitate, îndeosebi capitolul raporturilor sale literare cu Dobrogeanu-Gherea, să stea încă mai mult sub amenințarea subiectivismului și a unilateralității.

Cincizeci de ani, cîți se împlinesc anul acesta de la moartea marelui profesor, marelui om de cultură și marelui critic literar care a fost Titu Maiorescu constituie, socotim, o distanță în timp suficientă pentru a crea o perspectivă limpede și o judecată obiectivă asupra unei activități multiple și complexe, asupra locului ce-l ocupă această personalitate în istoria literaturii și, îndeosebi, a criticii literare române, ceea ce implică de asemenea o raportare la antecesori, contemporani și urmași.

Mentorul plin de autoritate al Junimii și al „Convorbirilor literare" are, așa cum numeroase monografii, studii și articole mai vechi sau mai noi au pus în lumină, merite de netăgăduit în domeniul criticii literare românești. El nu era chiar un deschizător de drum. Critica literară românească mai cunoscuse pînă la el cîțiva slujitori, unii din ei cu însemnate contribuții pentru momentul în care activau, chiar dacă nu toți i se dediceră exclusiv și astăzi pot fi considerați mai degrabă ca niște precursori.

Dar cu o formație intelectuală solidă și riguroasă, atunci superioară celei a mai tuturor contemporanilor săi, sesizînd cu finețe specificul momentului, nevoile lui și direcția de orientare necesară în domeniul literaturii din țara noastră, aplicînd cu suficientă supleță experiența căpătată în literaturile străine la realitățile literare de la noi, dovedind remarcabile însușiri de critic în construirea articolelor, în argumentarea lor, în claritatea și limba lor, dovedind, de asemenea, însușiri de polemist și de îndrumător, de dascăl de literatură, am putea spune, în sensul larg al cuvîntului, cu o impresionantă încredere în ceea ce făcea cu atîta siguranță, intuind exact ceea ce era dăunător, ca și punctele slabe unde trebuia atacat adversarul, ceea ce i-a adus succesul și imensa sa autoritate, Titu Maiorescu este cel dintîi în critica literară română care organizează nu un sistem, dar un front al bunului simț și al bunului gust pe care l-a condus aproape fără greș, creînd în acest sens o adevărată școală și direcție cărora scriitorii ce a știut să-i apropie și să-i stimuleze i-a dat imensul cunoscut prestigiu.

Ar fi o eroare ca, fie din motive sărbătorești, fie dintr-un spirit de compensație pentru unele întîrzieri în justa lui valorificare, fie din simplă idolatrie, care presupune unilateralitate și schematizare, lîngă marile și incontestabilele merite ale acestui critic, pe care de fapt nu acestui articol îi revine să le evidențieze în mod special, n-am observa că în chiar opera de critic literar a lui, cu atîtea note pozitive, există și umbre, dacă n-am semnala că, în împrejurările istorice concrete în care a acționat Maiorescu în prima parte a activității sale, unele din rezultatele în mod obiectiv salvatoare pentru literatura și cultura noastră cel puțin într-o măsură depășeau propriile intenții ale criticului, care profesa, absolutizînd, și teorii înapoiate, cum era aceea a separării artei de politică, de viața socială, dacă n-am sublinia că în concepțiile și aplicările critic literare ale lui Maiorescu există o serie de confuzii, de erori, de contradicții și de la un moment dat înainte mai cu seamă, o serie de rămîneri în urmă.

Meritul suprem al lui Maiorescu urămîne însă de a fi înțeles în momentul imediat de după Unirea din 1859, cînd el intră în mișcarea culturală și literară românească, slăbiciunile variate și de diverse cauze determinante ale culturii și literaturii noastre, primejdia degradării grave a acestora dacă se continua pe drumul urmat de o bună parte din contemporani. Împrejurări sociale complexe dăduseră naștere pe planul culturii și literaturii române la desconsiderarea întru totul nejustificată a substanței, a calității, a valorii, la promovarea multilaterală, în cele mai neașteptate modalități, a acelor „forme fără fond", cum criticul nostru însuși le-a numit, definindu-le excelent. Erau în acest fenomen, între altele, un ecou și o transpunere pe planul culturii, artei și literaturii a acelei demagogii dăunătoare care invadase în acel timp și viața politică românească.

Maiorescu a izbutit să vadă limpede această primejdie, a știut în polemici să-și minimalizeze adversarii în fața publicului, să ridiculizeze și să lichideze în bună măsură tendințele lor primejdioase, impunînd în genere respectul valorii, al calității artistice în literatură. Aceasta este, trebuie să o spunem răspicat, contribuția importantă a lui Maiorescu pentru dezvoltarea literaturii noastre. Dar ea nu s-a făcut fără oarecari sacrificii, cum se întîmplă adesea. Impunerea unui punct de vedere, mai cu seamă în momente de oarecare cumpănă, înseamnă, cu sau fără voia cuiva, exagerări, absolutizări, unilateralități, stîrbiri din ceea ce totuși este valabil în complexul amenințat de prăbușire care trebuie cauterizat pentru a se însănătoși. Maiorescu a îndreptat în mod indiscutabil literatura noastră, amenințată de degradare artistică, spre cultul expresiei, spre cultul valorii literare. Nu lui Maiorescu direct se datoresc noua treaptă din creația lui Alecsandri de după 1867, talentul și creațiile valoroase ale lui Eminescu, Caragiale, Slavici, Duiliu Zamfirescu și ale atîtor altor personalități care au gravitat în jurul Junimii pînă către 1890 îndeosebi. Dar nu încape nici o îndoială că spiritului nou de înțelegere a poeziei și artei, spiritului nou de exigență față de poezie și artă, pe care articolele lui Maiorescu, discuțiile din Junimea, paginile **Convorbirilor literare,** înfrîngerile reprezentanților „formelor fără fond" îl răspîndeau larg în cercurile de intelectuali, de scriitori și cititori deopotrivă, i se datorește în bună măsură acea splendidă înflorire a literaturii noastre de după 1870 — de altfel, pentru că spiritul acesta cucerise cercuri foarte largi prin justețea și necesitatea lui, nu numai prin **Convorbiri literare** și prin scriitorii amintiți, dar și prin Odobescu, prin Hașdeu, prin Delavrancea și Vlahuță, prin întreaga renaștere a literaturii din Transilvania, care avea să dea pe Coșbuc, pe Iosif, pe Goga, pe Agîrbiceanu, pe Rebreanu, în urma apariției **Tribunei.**

Dar pentru această însemnată contribuție a trebuit, cum spuneam, făcut un sacrificiu, plătit un tribut, fără de care poate, în împrejurările date, nu se putea, ele fiind consecința acelor exagerări și absolutizări de care de asemenea aminteam. Tributul acesta a constat în răspîndirea convingerii de care probabil Maiorescu era însuflețit în mod sincer, dar care din această pricină nu era mai puțin greșită, că arta și literatura trebuie să se elibereze de legătura lor cu societatea, cu atît mai mult de intenția de a exprima o atitudine sau o critică în raport cu aceasta — ceea ce, în ciuda unor exemple ale criticului nostru, infirmă întreaga literatură a lumii, de la Homer pînă la Faulkner, de la Dante sau Goethe pînă la Malraux sau Sartre. Cîtă vreme, în perioada de după 1860, cultura și literatura noastră simțeau primordială nevoia înlăturării primejdiei degradării și a afirmării exigenței față de valoarea artistică tocmai pentru asigurarea unei dezvoltări sănătoase, punctul de vedere și autoritatea lui Maiorescu au rămas neumbrite și dominante. Dar treptat, pe măsură ce lucrurile evoluau și schimbări se petreceau în viața socială a poporului nostru, în noi împrejurări istorice, o clasă nouă: proletariatul începînd să se organizeze, o concepție nouă despre lume și societate: socialismul marxist pătrunzînd și cucerind spirite, o nouă atitudine față de societate, mai negatoare, mai critică, mai revendicativă, mai comprehensivă pentru omul simplu se dezvoltă și în chip firesc se manifestă și în literatură. Concepția literaturii izolate de societate, care de altfel, nu fusese nici un moment abandonată cu totul și absentă din literatura noastră, este pe încetul părăsită cel puțin în practică, în așa măsură încît chiar **Convorbiri literare** publică opere literare atît de impregnate de acest nou spirit, corespunzător nevoilor momentului, cum sînt **Împărat și proletar, Scrisoarea III,** comediile lui Caragiale și atîtea altele, indiferent de tendința lor.

Maiorescu sesizase această evoluție și, om de mare bun simț, făcuse nuanțate concesii, evoluînd încă de mult, cu deosebire în faimoasa teorie a romanului din **Scriitorii români și străinătatea,** în 1882. Dar oricît de necesar fusese și cît de abil teoretician rămînea, Maiorescu nu putea, practic vorbind, supraviețui cu aceeași autoritate neștirbită perioadei căreia îi simțise nevoile și-i oferise remediile esențiale, dar care acum se încheiase. Ceea ce își propusese el să facă piatra de temelie a culturii și literaturii române după 1863: **adevărul și valoarea artistică** erau lucruri cel puțin în principiu general acceptate, în bună parte realizate și deja cu roadele lor, în momentul în care **Contemporanul** și Dobrogeanu-Gherea apar. Junimea și Maiorescu mai avuseseră adversari: Hasdeu, Bolliac, Aron Densușianu, G. Baritiu, T. Cipariu, I. M. Moldovan, cei de la **Revista contemporană** și alți mulți. Dar toți aceștia vorbiseră fie de pe niște poziții chiar pozitive, dar depășite pe anume laturi, cum era cazul patruzecioptiștilor și al transilvănenilor, fie de pe poziții personale. Confruntarea lui Maiorescu și a Junimii cu Dobrogeanu-Gherea și **Contemporanul** a avut, între 1886—1895, atîta amploare și răsunet și s-a soldat atît de clar poate nu cu înfrîngerea lui Maiorescu, cît cu consacrarea încheierii epocii lui și a depășirii lui personale și a direcției sale critice, cum consemnă de altfel și cel mai entuziast și temeinic exeget al său, E. Lovinescu, în ampla monografie ce i-a dedicat-o, tocmai pentru că opunea mai puțin doi oameni sau două puncte de vedere personale, cît două concepții, ale unor momente istorice diferite, care își succedau, cea corespunzînd nevoilor contemporane, a lui Gherea, triumfînd în mod firesc, fără să lichideze însă ceea ce adusese cealaltă pozitiv, ceea ce însănătoșise și îmbogățise literatura noastră (așa cum cu trei decenii înainte, punctul de vedere al lui Maiorescu triumfase asupra concepțiilor înaintașilor săi, fără să lichideze însă nici el ceea ce aduseseră aceștia pozitiv, ceea ce însănătoșise și îmbogățise literatura noastră).

Nu ne propunem nici un moment să reconstituim aici această faimoasă controversă și cu atît mai puțin întreaga ei amploare. Ceea ce mi se pare esențial a fi reținut atunci cînd ne propunem să fixăm locul lui Maiorescu față de Gherea în dezvoltarea criticii românești este că, fără să micșorăm prin aceasta cu nimic meritele lui Maiorescu, trebuie să avem în vedere o confruntare între reprezentanții a două momente istorice. După afirmarea și acceptarea principiului valorii artistice în conștiința publică românească, principiul dominant în literatură al perioadei 1863—1886, se impuneau (la nivelul unei înalte valori artistice ce nu mai putea fi acum pusă în discuție și minimalizată) dezvoltarea literaturii noastre, afirmarea teoretică a unor pași însemnați pe care ea îi făcuse deja înainte pe calea exprimării unor nemulțumiri, a unor căutări și a unor frămîntări în legătură cu viața omului în cadrul societății cum și pe calea realismului. Este ceea ce a făcut Gherea, care reprezenta spiritul noii epoci istorice din țara noastră ca și tendințele criticii literare europene moderne, contemporane lui, reprezentate de Taine, Guyau, Brandes, Lafargue, Mehring și alții, a ceea ce în mod spontan l-a dus la confruntarea cu Maiorescu, care acum, după treizeci de ani de activitate, reprezenta o epocă istorică revolută (cu principii critice din Hegel, Viescher, Schopenhauer, care aparțineau unui trecut îndeajuns de îndepărtat).

În această perspectivă mi se pare că e just să fie considerată și pornită întreaga analiză a raporturilor dintre Maiorescu și Gherea, confruntarea lor, ca și înfringerea unuia și victoria celuilalt fiind fenomene istorice care numai în ansamblul dezvoltării istorice, fără să diminueze importanța nici a unuia, nici a celuilalt, își pot căpăta întreaga și reala semnificație.

G. C. NICOLESCU

ȘI LOVINESCU (1)

Trezesc și azi nedumerire raporturile lui E. Lovinescu, critic de formație pur maioresciană, cu adevăratul său părinte spiritual. Crescut, cum mărturisește chiar el, cu revista **Convorbiri literare** pe masă, orientat spre speculația literară, sub impulsul **Criticelor,** nu l-a cunoscut decît tîrziu pe Maiorescu și întîlnirile au rămas fără consecințe. Mai întîi la o conferință a profesorilor de limbi clasice, unde E. Lovinescu, proaspăt licențiat, susține o polemică pe o temă de sintaxă latină, încheiată prin intervenția, împăciuitoare, a bătrînului critic, aflat în faza regalității sale spirituale. Un incident, apoi, din timpul colaborării la **Epoca** lui Timoleon Pisani, provocat de neptunicul N. Iorga, soluționat prin aceeași intervenție a criticului junimist, nemulțumit și el că pasiunile politice împiedică activitatea literară normală. O neașteptată lectură a piesei **De peste prag** (1906), cu amabile comentarii pe margine, cunoscute tîrziu, după moartea criticului și... cam atît.

Deși cu o atitudine „ferm junimistă" (Anonymus Notarius: **E. Lovinescu,** 1942), E. Lovinescu n-a trăit, așadar, în preajma marelui critic, n-a participat la ședințele din strada Mercur, n-a fost invitat, ca alți studenți mai norocoși, la masă, n-a fost trimis la studii în străinătate, ca M. Dragomirescu, I. Rădulescu-Pogoneanu, P. P. Negulescu, Pompiliu Eliade, n-a fost sprijinit în cariera universitară și nu i s-a încredințat, în fine, cînd vechea generație s-a retras, vreun loc important în conducerea **Convorbirilor literare.** Cum se întîmplă adesea, adevărații elevi ai maestrului nu se recrutează însă din cei ce-i poartă servieta. Tînărul clasicist, colaborator la **Epoca** și, apoi, după 1907 la **Convorbiri critice** (ramura rebelă a Convorbirilor), fu, cu toate aceste semne de neaderență, adevăratul continuator al spiritului maiorescian. Cele două volume de critică: **Pași pe nisip** (1906) ies, în substanța lor intimă, din linia estetică a lui Maiorescu, deși nu lipsite de o libertate spirituală care-i va permite autorului, mai tîrziu, să se diferențieze de soluțiile junimiste în cîteva puncte capitale (sociologice, îndeosebi). În problemele esențiale de estetică (definiția artei, raporturile ei cu alți factori), Lovinescu se situează pe poziția maioresciană, reactualizînd, la 1906, disocierea valorilor estetice de alți factori, adiacenți. Deși teoretic discutabilă, disocierea era, în circumstanțele momentului (de confuzie a esteticului cu **eticul, etnicul** și **culturalul**) îndreptățită. Structural maiorescian. E. Lovinescu apără spiritul viu al **Criticelor** nu numai de confuziile semănătoriste, dar și de exagerările autonomiste, dogmatice ale lui M. Dragomirescu, după care opera literară e o creație **psihofizică,** în afara condițiilor de timp, spațiu și cauzalitate. Autonomia esteticului, va spune Lovinescu în spiritul vechilor disocieri maioresciene, dar și ale noilor descoperiri făcute de estetica științifică, e limitată de acțiunea modelatoare a rasei (psihologia etnică), a **timpului** și a **spațiului** originar. În alte chestiuni generale de estetică, opiniile tot așa, se revendică din critica maioresciană, disputată, la începutul secolului de mai multe direcții literare. Ar fi interesant de urmărit chipul în care maiorescianismul intră în formația spirituală a lui E. Lovinescu, granițele acestei influențe, atitudinile de independență față de model etc. Autorul însuși a dat în **Memorii** indicații în acest sens. Ne limităm a desprinde, din activitatea critică lovinesciană, contribuția adusă la studiul operei lui T. Maiorescu. Începem prin a spune că e vorba de o contribuție decisivă, realizată timp de mai multe decenii, în însemnări fragmentare, încheiată prin ciclul studiilor junimiste, capitale, publicate în amurgul carierei sale critice: **T. Maiorescu** (2 vol. 1940), **T. Maiorescu și contemporanii lui** (2 vol., 1943), **T. Maiorescu și posteritatea lui critică** (1943), completate cu o **Antologie a ideologiei junimiste** și studii, speciale, despre convorbiriști.

Pînă a ajunge la aceste forme, impunătoare sub raportul informației literare și al adîncimii portretului critic, prețuirea pentru Maiorescu se manifestă încă din **Pași pe nisip,** prin recunoașterea autorității absolute a criticului în domenii variate ale culturii. Trezesc o vie admirație lui E. Lovinescu, întristat de lipsa de discernămînt a îndrumătorilor literari din epocă, partizani fanatici ai micului lor ogor, echilibrul, cultul pentru adevăr, curajul lui Maiorescu de a denunța impostura gălăgioasă, activă și agresivă, ca oricînd în cultură, și în primul deceniu din secolul nostru. De pe acum se observă că autoritatea criticului junimist e invocată ori de cîte ori o confuzie devine, în cultură, tiranică și amenință echilibrul valorilor adevărate. E. Lovinescu va explica, odată, amănunțit resorturile morale ale acestei restituții. „D. Maiorescu — spune el în 1906 — n-a adus o doctrină estetică nouă, dar a adus un bun simț și o judecată rece și cumpănită, foarte nouă în niște timpuri atît de încălzite și megalomane (...)".

Cu o idee nu e, totuși, de acord tînărul critic: disocierea dintre artă și patriotism. Acesta din urmă e posibil a deveni obiectul artei „atunci cînd se supune cerințelor ei". Observația va fi reluată și în alte împrejurări cu o argumentație mai largă. Politica, știința, etc. nu constituie, e adevărat — zice criticul — izvoarele poeziei, atitudinea față de ele poate deveni însă obiect de poezie. Poziția lui Maiorescu față de poezia esențial patriotică, a lui Goga, nu e abdicare de la principiile critice formulate la 1867, ci numai o explicare a lor: observație, iarăși, adevărată, deoarece Maiorescu se opusese infuziei cotropitoare a patriotismului adhoc, a politicii, sub formele ei brutale, nediferențiate antistic, în poezie.

Independența critică a lui E. Lovinescu față de Maiorescu, pusă sub semnul unei mari stime intelectuale, se accentuează în eseul publicat în **Critice,** III (1915), un portret, în fapt, întocmit cu mijloace critice superioare. Debutează printr-un elogiu adus personalității, autorității morale, curajului civic, însușiri rare la îndrumătorii culturali din epocă. Exemplul mustrător al lui Maiorescu, încă în viață, servește lui Lovinescu în polemica pe care o duce subteran, indirect, acum, deschis și violent, altădată, cu mulți dintre factorii culturali ai epocii, mari și mărunți dictatori spirituali. Pornind de aici, elogiul va atinge mai întîi meritele, într-adevăr excepționale, ale omului și în al doilea rînd pe acelea, oricum fundamentale, perene, ale operei. „Opera cea mai educativă a d-lui Maiorescu e însăși viața lui" — va spune Lovinescu și ideea nu-l va părăsi niciodată. Întrebarea e însă dacă e și adevărată!? Meritele, oricît de eminente, ale omului se datează istoric, devin obiect de studiu, model de comparație: ceea ce rămîne e însă opera în care s-a zidit o conștiință morală, o personalitate întegră. Sigur că în raport cu posibilitățile omului, opera critică e redusă și va fi întotdeauna un prilej de amărăciune că învățatul elev de la Theresianum, în loc să se dedice literaturii, pentru care avea pregătirea estetică și morală necesară, gust și putința raționalizării lui într-o expresie diferențiată, a trebuit să îndrepte acțiunea criticii sale spre domenii culturale (drept, ortografie, istorie etc.) din rațiuni cunoscute. Omul și-a dominat, deci, opera — și observația lui Lovinescu e adevărată — opera e însă aceea care păstrează, vie, exemplară, personalitatea omului. La 1915, omul, după o împlinire politică tîrzie, neașteptată, trăia retras, într-un amurg senin și autoritatea lui era indiscutabilă: „Dl. Maiorescu e singurul scriitor român care a rămas același în tot ce a scris în curgerea unei jumătăți de veac. Nici o șovăire de convingere...".

Aceasta în ceea ce privește **omul,** dar **opera,** mai spune ceva noilor spirite critice? E Lovinescu o analizează, sumar, recunoscînd, firește însemnătatea ei istorică și chiar, prin forța exemplară și disocierea valorilor estetice, actualitatea ei, pentru a putea, apoi, exprima puncte de vedere divergente față de ideea maioresciană a formei fără fond. Tema, ca atare, va forma obiectul a mai multe capitole din **Istoria civilizației române moderne:** ea e pusă însă de pe acum, cu un vizibil orgoliu al diferențierii: „D. Maiorescu crede că da. Eu cred că nu". Lovinescu va face, așadar, în contradicție cu Maiorescu și cei ce-l urmează, în litera textului său, elogiul **simulației,** al formelor creatoare, după principiul că „forma e un omagiu adus fondului". Deosebirile nu se opresc aici. E. Lovinescu merge, nestingherit de prestigiul omului spre chiar inima maiorescianismului: **critica,** supusă, ca orice operă, procesului de mutație. Formula unei critici generale, normative, legată de o fază a culturii, a devenit, zice Lovinescu, insuficientă, căci nu e deajuns să judecăm opera: „trebuie s-o studiem în amănunte, s-o așezăm în timp și în spațiu, s-o punem în legătură cu spiritul vremii și cu evoluția întregii noastre literaturi; s-o cercetăm în înșiruiri; în izvorul și în elaborarea ei."

Maiorescu n-a făcut, așadar, critică propriu zisă, analitică, explicativă, a fixat numai cadrele generale ale spiritului critic, lăsînd altcuiva, cinstea de a întemeia critica română: Gherea. Critica culturală a lui Maiorescu se oprește la pragul criticii literare: o pregătește însă prin întreaga ei acțiune. Ce ignoră Lovinescu, în aceste disocieri drepte, e că Maiorescu, fixat pe planul ideilor generale de unde n-a coborît decît rareori, de n-a creat o critică literară analitică, explicativă, a creat **spiritul critic,** a definit principiile fundamentale, norme și azi valabile. Studiile despre Caragiale, Eminescu sînt modele de critică estetică, în care portretul spiritual e totul. Cît privește critică „biruitoare" a lui Gherea, mai apropiată de necesitățile literaturii, e lipsită — după opinia lui Lovinescu — de o valoare expresivă. De la metoda ei aplicativă pornește, totuși, critica modernă, fapt incontestabil pentru maiorescianul E. Lovinescu, verificat și azi dacă privim lucrurile în înțelesul strict al tehnicii, al tipului de critică, adecvată comentariului, analizei operei. Se reduce însă critica la atît? Avizat de toate, Lovinescu nu dă și nu ia mai mult decît trebuie; spirit drept, incapabil de a trișa, recunoaște ceea ce e de recunoscut chiar dacă, ideologicește, poziția lui e alta. În Maiorescu descoperă adevărata sa paternitate spirituală, creatorul criticii generale, despărțitorul pămîntului de ape în cultură; în adversarul său, Gherea, întîia încercare de a scoate critica din sfera ideilor generale și de a o fixa în spațiul particular al operei. Acceptînd metoda (în înțeles de tip de comentariu) a celui din urmă, critica modernă va fi în fapt, fecundată de ideile estetice ale lui Maiorescu, elementare dar esențiale.

Subiect intim de reflecție, Maiorescu revine, adesea, în comentariile lui E. Lovinescu, în împrejurările cele mai variate. În **Critice** (V, ed. I, 1921) apără criticul de „greșelile" omului, aducînd elogii consecvenței principiilor, chiar dacă sînt inactuale. E vorba de atitudinea politică a vechiului junimist, rămasă, aceeași, timp de cincizeci de ani. Inactuală, în timpul războiului, cînd România se orientează spre forțele Antantei, poziția e, omenește, justificată, căci zice Lovinescu, „bătrînețea nu mai poate elabora concepte noi".

Se observă numaidecît că Lovinescu reține din critica maioresciană înainte de orice principiul moral („afirmația adevărului și a binelui") și, în al doilea rînd, superioritatea expresiei. Acestea erau, în fond, și principiile criticii sale, constrînsă, de la început, să lupte cu inconsecvența criteriilor și mediocritatea expresiei.

Ideologicește, E. Lovinescu stă pe alte poziții decît junimiștii, în explicarea procesului de formare a civilizației române. Evoluționiști, aceștia n-au înțeles fatalitatea formelor într-o țară fără tradiție puternică, necesitatea imitației ca primă treaptă în dezvoltarea civilizației. S-ar putea deduce de aici inutilitatea criticii maioresciene a **neadevărurilor,** a formelor goale. Lovinescu disociază însă domeniile și, negînd pe junimiști în critica civilizației, acceptă și chiar consideră providențială apariția lor în cultură. Nu e locul a discuta, aici, valabilitatea acestui punct de vedere. Reținem deosebirile care apar, la tot pasul, în critica lovinesciană față de soluțiile junimiste. Iubirea de adevăr, supremul principiu al moralei maioresciene, devine în fond un argument împotriva ideologiei junimiste, din unghiul liberalismului și al tendinței de sincronizare.

Trecînd peste această fază disociativă, de afirmare radicală a independenței ideologice, înregistrăm în **Memorii,** întoarcerea spre portretul moral, într-o ipostază specială a lui. Ce interesează acum e ființa morală a profesorului. Memorialistica din ultimii cincizeci de ani a făcut-o cunoscută, și chiar, prin dilatare, a banalizat-o. Lovinescu dă figurii de educator a lui Maiorescu o strălucire particulară, opunînd-o aceleia, viforoase, a lui N. Iorga, cu care criticul junimist împărțea, în primul deceniu, hegemonia universitară. În activitatea didactică se afirmă, crede Lovinescu, vocația fundamentală, adevărată, a lui Maiorescu: cea de educator, om de principii ferme, cu un caracter de bronz, neclintit de talazurile politicii și de mărunțele, numeroasele mizerii ale existenței. Ori de unde ar porni, Lovinescu revine, așadar, la **principiul moral,** element esențial, dar insuficient pentru a caracteriza personalitatea și, mai ales, opera lui Maiorescu. O cercetare specială, monografică a scrierilor critice și politice devenea, în acest caz, iminentă. Modelul îl stabilise, la noi, chiar E. Lovinescu încă din 1909 cu studiul **Grigore Alexandrescu** urmat de **C. Negruzzi** și **Gh. Asachi,** monografii critice în înțelesul modern al termenului, detașate de pozitivismul și apologetica vechii istoriografii.

Eugen SIMION

GHEREA

MAIORESCU

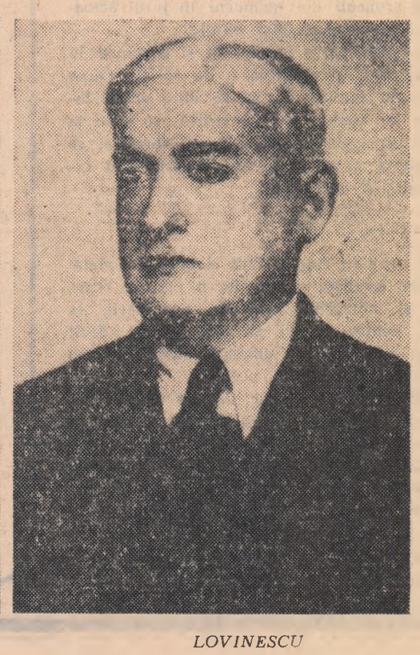

LOVINESCU

CHRISTIAN PINEAU

Vizita pe care mi-a întors-o Christian Pineau cu prilejul trecerii sale prin România mi-a reamintit plăcutele clipe petrecute alături de el și drăgălașa lui soție, în apartamentul luminos de la Paris, încărcat de cărți rare, tablouri de artă și păstrînd parcă ceva din atmosfera lui Jean Giraudoux, soțul din a doua căsătorie a mamei sale, alături de care a crescut și s-a format subtilul scriitor care este Chr. Pineau.

„Poveștile de nu se știe cînd" traduse de mine pentru Editura tineretului îl apropie pe Chr. Pineau de umorul lui Rabelais și de sensibilitatea lui Saint Exupéry. Iată de ce traducerea lor a fost o încîntare. În cadrul minunat și în timpul unei cine, s-ar fi cuvenit să rămîn un oaspe cuviincios, dar gazda atît de ospitalieră îmi va ierta desigur deformarea profesională care m-a făcut să calc protocolul, căci m-am pomenit întrebînd:

— Cînd ați început să scrieți?

— Dacă se numește „a scrie" comiterea unor poeme slabe și a unor biete „esseuri" aș putea spune că am început din mica mea copilărie. Dar e mai bine să nu vorbim de „operele" din acea epocă. Trecînd peste „studiile mele economice" apărute în diverse reviste de specialitate, începuturile operei mele literare se situează în 1934. Este vremea primelor mele povești pentru copii, unele dintre acelea pe care ați binevoit să le traduceți în românește.

Apoi au urmat războiul, rezistența, deportarea la Buchenwald: activitatea mea literară se deosebește enorm de aceea de dinainte de război. Am tradus un număr de piese adaptate din autorii greci, ale căror opere le-am găsit în biblioteca lagărului. Am scris reviste pe care le jucam în acele seri ale noastre de sîmbătă.

— Cînd ați reluat activitatea din domeniul literaturii pentru copii?

— Cred că asta se întîmpla în timpul deplasărilor pe care le făceam în calitate de ministru al transporturilor. Poveștile pentru copii prezintă pentru un om preocupat de probleme grave avantajul de a nu fi obligat să se concentreze prea mult, în timp ce un roman se presupune că pretinde o viață comună între autor și personajele sale; basmul este creat virtualmente chiar din clipa cînd a pornit ideea. Cînd ea a devenit limpede în mintea mea, pot să-l scriu în cîteva ore, în avion, în tren, într-o cameră de hotel.

— Deci este, într-un fel, un „violon d'Ingres".

— Exact, mă distrează mai mult decît lectura unui roman polițist și mă împrospătează. Sînt aproape sigur că jumătate din volumele de povești au fost scrise în timpul peregrinărilor mele de-a lungul și de-a latul lumii.

— Știu că aveți mulți copii și nepoți. Vă gîndiți la ei cînd scrieți povești?

— De loc. Răspunsul meu îi va surprinde pe toți, inclusiv pe prietenii mei. Și e simplul adevăr. Nu scriu pentru altcineva decît pentru propria mea plăcere. Cînd eram copil îmi plăceau enorm poveștile și legendele: Perrault, Andersen și Grimm. Neputîndu-i citi pe acești autori la infinit, scriu povești feerice pentru a mă regăsi în mediul meu preferat. Poate că am păstrat în tainițele ființei mele ceva din sufletul meu de copil. Aceasta îi va face să surîdă pe acei care văd în mine pe omul politic sau pe tehnicianul în științele economice. Dar nu mă rușinez de loc de această parte din mine, rezervată amintirilor din copilărie.

—Literatura pentru copii are secretele ei?

— Secrete, ar fi prea mult s-o spun, dar poate rețete pe care le descoperi studiind reacțiile cititorilor. Dacă m-ați întreba care este calitatea primordială a unei povești pentru copii, aș fi ispitit să vă răspund: logica. Miraculosul și feericul nu se opun logicii copilului! Dar trebuie păstrate anumite reguli. Să luăm un exemplu: unui copil i se va părea foarte natural dacă o vrăjitoare ar schimba un prinț într-un șoblan, folosindu-se de un semn al baghetei magice, dar nu va admite ca prințul să reapară în prima lui formă, fără ca bagheta magică să-și fi exercitat din nou puterea. Mai sînt și alte rețete. Ar trebui evitate, după părerea mea, cuvintele complicate și... copilăriile. Copilul vrea să fie luat în serios, nu-i place să se întrebuințeze pentru el un limbaj special, altul decît acela pentru cei mari. Cred, cu alte cuvinte, că nu trebuie să vrei cu orice preț să scrii pentru copii. Dacă în reacțiile tale personale nu găsești tonul nimerit pentru a li te adresa, e mai bine să scrii pentru adulți.

— Ceea ce ați făcut de altfel și dumneavoastră. Ați mai scris și alte cărți, în afară de acelea pentru copii?

— Am publicat o lucrare vastă despre rezistența franceză și deportarea în lagărele naziste. E o operă la care țin mai mult decît la toate celelalte, căci cuprinde în ea momentele cele mai grele dar și cele mai uluitoare din viața mea. Datorită notelor pe care le-am putut culege acolo și aduce în Franța, pot afirma că, pe plan documentar, cartea aceasta are o oarecare valoare.

— Dar ați scris și romane.

— Numai două și am în lucru un al treilea. Tehnica se deosebește aici mult de aceea a poveștilor pentru copii, căci trebuie să construiești, să creezi personaje de care nu te poți despărți în tot timpul creației. Vreau să spun că nu-mi puteam îngădui să fac felul acesta de literatură, pe cînd aveam o intensă activitate de altă natură.

Acum am intenția să-mi consacru mai multă vreme acestei forme literare.

— Veți părăsi oare literatura pentru copii?

— Hotărît nu. Dar va rămîne „violon-ul meu d'Ingres". Mă voi odihni spiritualicește de chinurile de creație ale romanului.

— Sînt într-adevăr chinuri?

— Fără îndoială. De pildă scriu acum un roman al cărui erou este un criminal nebun. Vă asigur că nu e prea vesel să trăiești în fiecare zi cu el. Am din cînd în cînd nevoie să mă descotorosesc de dinsul și mă refugiez într-o nouă carte pentru copii. Nu-mi mai rămîne decît o singură dorință: să primiți cîndva să mi-o traduceți.

— Spor la lucru, și... nu vă iau în nume de rău, ca scriitoare pentru copii, că minimalizați o activitate care vă așază alături de marii înaintași: Perrault, Andersen, Grimm.

Sarina CASSVAN

POSTERITATEA CRITICĂ A LUI TITU MAIORESCU

SUB „SEMNUL ADEVĂRULUI"

Ce rămîne din Titu Maiorescu? Studiile ce i s-au consacrat în anii din urmă demonstrează — nu cu prisosință, cum era să zic, de dragul clișeului, totuși suficient de convingător — că în cele trei volume de **Critice** se găsesc destule propoziții ce nu și-au pierdut validitatea teoretică, nici actualitatea practică, după un secol (sau aproape) de cînd au fost scrise. Care sînt propozițiile acestea, cîte sînt? În această privință ne vom mai ciorovăi, probabil, de-ajuns, fără să ajungem la un deplin acord, ceea ce nu e rău. Ce nu va mai contesta, sperăm, nimeni e rolul pozitiv îndeplinit de criticul junimist în orientarea culturii, valoarea lui exemplară. Admițînd aceasta, ajungem obligator la încheierea că, indiferent de numărul pasajelor rezistente din opera scrisă, rămîne valabilă **atitudinea** maioresciană.

Această atitudine a rezumat-o lapidar Eminescu, arătînd că principiul ei călăuzitor este: „naționalitatea în marginile adevărului". În numele „adevărului", Maiorescu a declanșat o prigoană inclementă împotriva „neadevărului", împotriva imposturii. Denunțînd ca primejdioasă „direcția" în care i se părea că evoluează cultura țării sale, criticul descoperea în toate manifestările acesteia „neadevăr": „neadevăr în aspirări, (...) neadevăr în poezie, neadevăr pînă în gramatică". Pesimismul tînărului combatant era, evident, excesiv, însă năzuința lui de a vedea creația culturală așezată pe un fundament trainic — legitimă. Prin Titu Maiorescu, spiritul critic, întemeiat de Kogălniceanu și Russo, cunoaște o nouă, splendidă afirmare. Corifeii Școlii ardelene, Ion Heliade-Rădulescu stimulaseră din răsputeri duhul creației, al faptei de cultură, elanul demiurgic, fără a sta să cerceteze calitatea înfăptuirilor spre a delimita creația de pseudocreație. Heliade-Rădulescu teoretizase chiar: „Nu e vremea de critică, copii; e vremea de scris, și scriți cît veți putea și cum veți putea!..." O concepție similară profesa implicit, dintre contemporanii activi la apariția **Convorbirilor literare**, B. P. Hasdeu; concepție ce va caracteriza mai tîrziu, tot implicit, și orientarea grupării **Literatorul** a lui Macedonski. Cele două orientări: „creatoare" și „critică", simbolizate pînă la urmă prin principalii lor exponenți moderni: Hasdeu și Maiorescu, aveau să-și găsească după 1900, în perioada interbelică îndeosebi, fiecare, partizani și adversari. Era firesc să se întîmple astfel. Înfruntarea contrariilor e o lege a progresului. Cele două orientări se condiționează însă reciproc. Una fără cealaltă nu e de conceput. Evident, creația primează. Cu erorile, cu naivitățile lor, cu sublimul lor fanatism, un Samuil Micu, un Șincai, un Petru Maior, un Budai-Deleanu au pus pietre de neînlocuit la temelia culturii române moderne. Asemeni, spre a cita doar personalități care au exercitat și o acțiune de îndrumare, Ion Heliade-Rădulescu, Gh. Barițiu. Aceștia sînt titanii. Fără ei (sau fără alții, care ar fi îndeplinit roluri corespunzătoare) nu s-ar fi născut cultura română. Mihail Kogălniceanu, apoi — cu mai multă perseverență și, mai ales, în condiții incomparabil mai prielnice — Titu Maiorescu și-au asumat funcția lui Zeus. Prin ei, nebuloasele incandescente s-au prefăcut în cosmos. Lui Titu Maiorescu (titanoctonul) îi revine, în perioada de încheiere a statului român modern, meritul epocal de a fi separat, în sfera culturii, apele de uscat, de a fi introdus criterii de selecție a valorilor, de a fi operat el însuși, cu o siguranță a gustului desăvîrșită, disocierea valorii artistice de non-valoare, de a fi sprijinit (cu o singură excepție: Macedonski) afirmarea tuturor talentelor de prima mărime ivite în timpul magistraturii sale critice, ca și a unora (Sadoveanu, Goga, Brătescu-Voinești) dintre cele apărute după aceea.

Ducînd luptă stăruitoare contra confuziei de valori, contra haosului, Maiorescu s-a ridicat implicit împotriva teratologicului, îndeplinind, am putea spune, rolul lui Hercule. Pe toate tărîmurile în care s-a produs: critică literară, limbă, critică științifică, teoria dreptului etc. — ideologul Junimii a combătut anomaliile, monstruosul, a militat pentru claritate, pentru diferențiere, pentru firesc, pentru organic. Titu Maiorescu e, în limitele culturii românești, un adevărat prototip al intelectualului de ținută clasică, cel mai „grec" dintre învățații noștri. Hasdeu e Orientul fără hotar, impetuos, inepuizabil, imprevizibil, gigantul care scormonește măruntaiele lumii, un Sfarmă-piatră și un Strîmbă-lemne, în fine, creatorul, ca și Dimitrie Cantemir, înainte, ca și N. Iorga, după, al unei opere colosale, pentru adunarea și ordonarea căreia sînt necesare decenii, dacă nu secole. Milescu, Cantemir, Hasdeu, Iorga, Călinescu, de asemeni (în alt mod) Ion Heliade-Rădulescu, Al. Macedonski sînt spirite cervantești și byroniene, romantice. În Titu Maiorescu biruie clasicismul. Clasicismul ca atitudine spirituală. Personalității sale nu i-au fost, desigur, străine tentații romantice, în planul existenței intime în special (însemnările zilnice o probează), dar, ca un autentic strănepot al dacilor romanizați, a știut să reprime sub armură acele impulsii temperamentale pe care dreapta judecată le cenzura, sau să le dea în orice caz direcția voită de rațiune. Titu Maiorescu nu s-a abandonat decît, cel mult, în închipuire (canalizată, aceasta, spre jurnalul intim) nebunici sublime, n-a încercat nici un moment imposibilul, nu s-a ridicat temerar împotriva destinului, în genere, nu s-a dat în spectacol, a fost, în toate, o întrupare a bunului simț, a măsurii, un monden, un parnasian. Că mondenitatea era o mască e foarte posibil (cineva își va asuma, poate, riscul de a-i întocmi un portret interior), însă masca a devenit pînă la urmă însuși modul de ființare: „forma" a obligat „fondul" să i se adapteze. Tenace luptător împotriva „ardelenilor" (Cipariu, Barițiu ș.a.), Maiorescu a fost, în realitate — el — adevăratul ardelean. În focul luptei naționale, reprezentanții Școlii ardelene și ai curentului latinist au fost nevoiți să iasă din propria condiție, să execute un salt peste marginile „bunului simț". E ceea ce nu le-a putut ierta Maiorescu. Titu Maiorescu prețuia înainte de orice „sănătatea". Pentru el **Novelele** lui Slavici, **Amintirile** lui Creangă, **Poeziile** lui Eminescu se încadrau într-o „mișcare intelectuală sănătoasă", direcția în care evolua teatrul, după Caragiale, i se părea și ca „sănătoasă", după cum „foarte sănătos" găsea acel „curent al gustului public în Europa (...) în urma căruia romanurile țărănești și descrierile tipice au ajuns să fie cele mai prețuite producții ale literaturii de novelești". Adversar al oricărei dezordini, detestînd demonia, revolta, era fatal ca autorul **Cercetării critice asupra poeziei române** să fixeze totul: „naționalitatea", „adevărul", arta, în anume „margini", să rămînă, de pildă, nereceptiv la poezia baudelairiană și post-baudelairiană, să proclame drept suprem principiu estetic „seninătatea".

Oricare i-ar fi însă „marginile", maiorescianismul rămîne, cum spuneam, permanent actual prin aspirația la „adevăr", prin demonstrația funcției salutare a criticii. „Critica, fie și amară, numai să fie dreaptă, este un element neapărat al susținerii și propășirii noastre, și cu orice jertfă și în mijlocul oricăror ruine trebuie împlîntat semnul adevărului". „Adevărul" cuprins în această formulare nu și-a pierdut, nu-și va pierde nicicînd actualitatea. Critica e o lege a dezvoltării. În climatul socialist, ea devine legea principală, motorul progresului în toate domeniile. Întotdeauna necesar, spiritul critic a dobîndit însemnătate crescîndă în măsura intensificării eforturilor pentru calitate. A existat după 1944 un moment (cu de-ajuns de întinsă durată) în care în viața noastră literară a dominat, ca pe timpul lui Heliade, principiul: scrieți, numai scrieți! Necesar, probabil, istoricește, acel moment trebuia „negat" dialectic printr-un examen critic. Cei ce scriu oricum („cum veți putea") nu mai pot pretinde un tratament deopotrivă cu acei care scriu la nivel de adevărată artă. În lipsa unui Maiorescu (pe care istoria literară a viitorului îl va identifica, poate, totuși, printre profesioniștii criticii). o acțiune analogă celei întreprinse de el se cere — imperativ — desfășurată de toți acei care dovedesc vocație în analizarea fenomenului de creație. De prisos a adăuga că nici baza estetică, nici instrumentele criticului de azi nu mai pot fi (decît în parte) cele maioresciene. Criticul contemporan nu se poate constitui ca atare fără a ține seamă de întreaga istorie a disciplinei sale, punînd la contribuție toate achizițiile valide ale acesteia. Însă orice progres ar realiza în direcția autodesăvîrșirii, critica va avea întotdeauna drept principială, înnobilatoare menire: discreditarea imposturii și propagarea „cu orice jertfe" a **ADEVĂRULUI!**

Dumitru MICU

MAIORESCU LA BERLIN

NECESITATEA CRITICII

Firește, spiritul critic a funcționat și înainte de Maiorescu, și n-avem decît să cităm în acest sens pe Kogălniceanu, Russo, Alecsandri, Ion Ghica și alții. Totdeauna, de altminteri, în istoria unei culturi, cu greu vei găsi promotori fără precursori. Nimeni n-a dat însă, ca Maiorescu, atîta autoritate și strălucire principiului criticii și n-a creat o posteritate atît de bogată în acest domeniu ca autorul Cercetării critice asupra poeziei române.

Maiorescu n-a fost, cum se mai crede încă, un spirit negator, lipsit de entuziasmul afirmării, înclinat „mai degrabă să dărîme decît să construiască", cum susținea un adversar. Dacă ne gîndim că, în epocă, nimeni n-a afirmat cu atîta consecvență valorile operei lui Eminescu sau Caragiale, într-un moment în care detractorii celor doi păreau mai numeroși decît susținătorii, ne vom convinge ușor de contrariu. Și totuși, constatarea că mai ales prima parte a activității sale, adică cea mai reprezentativă, se desfășoară sub semnul severității critice, se impune. Explicația unei asemenea atitudini trebuie să pornească de la unele particularități ale epocii de după Unire. Din cauza progresului rapid în toate domeniile, inclusiv cultural, avînd drept scop „sincronizarea" țării noastre cu Occidentul, cum ar zice Lovinescu, s-a produs, ca fenomen aproape inevitabil, o confuzie a valorilor ce a avut ca urmare o adevărată invazie a mediocrităților, în cultură mai ales. Lui Maiorescu situația îi apare intolerabilă: stilul jurnalelor românești din Austria, datorită mai ales influenței germane, dar și latinomaniei, ajunsese într-o stare „ce nu mai îngăduie tăcerea"; mergînd așa, „limba română poate deveni o ruină". Literatura se devalorizase prin producerea de „maculatură literară". (Maiorescu introduce pentru întîia oară la noi această formulă, de compromitere a poligrafilor). În Direcția nouă el constată că, luați de entuziasmul facil, „o seamă de tineri se molipsesc de «epidemia literară» (o altă formulă pusă în circulație de el), își părăsesc studiile regulate și se încintă cu laurele ieftine ale publicității de o zi". O solidaritate complice, un spirit de lingușire și toleranță moleșitoare, mergînd pînă la apologia grotescă („lira română de sub degetele lui Murășanu, Sion, Tăutu, Baronzi, se aseamănă cîntărilor lui Horațiu și Dante", zicea un critic al vremii) întreținea o „comodă" automulțumire", iluzionînd asupra progresului, dar frînindu-l, în realitate. Adevărul era grav amenințat de agresivitatea minciunii, pseudovalorile se substituiau valorilor. Față cu o asemenea situație, exemplificările furnizate de Maiorescu și nu numai de el îndepărtează suspiciunea unei exagerări. Criticul proclamă „rezistența", „împotrivirea energică", ce i se păreau a fi „o datorie literară" menită să salveze pe cei „rătăciți", indicîndu-le căile rațiunii și ale talentului. O asemenea salvare nu putea veni decît din partea criticii. „O primă greșeală, de care trebuie astăzi ferită tinerimea noastră, este încurajarea blîndă a mediocrităților... mediocritățile trebuiesc descurajate de la viața publică a unui popor". Pe de altă parte, circumstanțele atenuante („începuturi", „epocă de tranziție", „perioadă de aclimatizare") nu mai puteau fi invocate la infinit ca motive de respingere sau de reprimare a criticii: „Prin urmare, din aceea că o stare de lucruri se poate explica istoricește, nu rezultă că se poate justifica, și numai printr-o eroare sofistică s-ar aduce de aci un argument contra criticii... Demnitatea noastră de oameni nu ne permite ca din produceri ce la alte popoare culte ar fi obiecte de rîs sau de compătimire, să facem o colecție venerabilă și să o depunem pe altarul patriei cu tămîia linguștirii. Ce este rău pentru alte popoare este rău și pentru noi și frumoase și adevărate nu pot fi decît acele scrieri române care ar fi frumoase și adevărate pentru orice popor cult" (Observări polemice).

Pentru Maiorescu, critica, indiferent de domeniul în care se manifestă, reprezintă un sprijin permanent și fundamental, o condiție indispensabilă a progresului (deși o dată i-a negat necesitatea în literatură în măsura afirmării marilor valori care vor alunga, de la sine, printr-un fel de lege a selecției naturale, nonvalorile, ceea ce s-a dovedit a fi o probă de idilism la acest om așa de lucid). Observările polemice încep cu un dialog:

„— A critica este ușor.

— Fără îndoială. Dar de aci nu urmează, precum par a crede cei ce ne întîmpină cu asemenea opinii nouă, că a critica este de prisos. Ușoară sau nu, critica a fost și va rămîne o lucrare necesară în viața publică a unui popor. Înțelegerea răului este o parte a îndreptării" *(s.n.) Critica, susține mai departe Maiorescu, „osîndește lenevirea care așteaptă binele în viitor, fără nici o luptă, și care, văzînd răul, îl măgulește cu speranța că se va îndrepta de la sine.* De la sine nu se îndreaptă nimic". *(s.n.).*

Atitudinea critică a lui Maiorescu n-are nimic comun cu scepticismul, ea implică, dimpotrivă, încrederea deplină în izbînda adevărului asupra erorii. Finalul Observărilor polemice *îmbracă un caracter vizionar: „Mulți din cei ce astăzi sînt în rătăcire vor veni mîine pe calea adevărului, dar nici unul din cei ce au înțeles o dată adevărul nu se vor mai întoarce la vechile erori".*

N-au fost puțini cei ce au văzut în activitatea critică a lui Maiorescu, în proclamarea drepturilor suverane ale criticii, un factor de descurajare a culturii. La mijloc era însă o neînțelegere, valorile reale nu pot fi nimicite. Obtuzitatea critică nu trebuie luată în serios decît atunci cînd afirmă, mai puțin cînd încearcă să nege: Critica „nu nimicește lucrul bun", zice Maiorescu, adăugînd cu o fină maliție, din care nu excludem de loc o secretă pledoarie pro-domo: „un autor, dacă merită a se nimici, se nimicește prin propriile sale scrieri, dar niciodată prin scrierile altora, și cu cît acestea sînt mai numeroase și mai violente"; sau: „Ceea ce are valoare nu are trebuință de indulgență". Cu alte cuvinte, critica poate impune, măcar pentru o vreme, false valori, poate nega pe cele veritabile, dar nu le poate nimici. Mai devreme sau mai tîrziu ele se vor impune. Criticul însuși nu scapă de urmărirea severă a propriilor principii: el a negat pe Hașdeu, Macedonski sau Iorga, mari scriitori care s-au impus timpului. Cei mai mulți din cei negați au rămas însă, pentru posteritate, la locul fixat de Maiorescu. Și nu din vina criticului.

Rosturile criticii, ale celei literare în primul rînd, Maiorescu le-a definit exemplar în Poezia română de la 1867: *„Scopul acestor reguli nu este și nu poate fi de a produce poeți: niciodată estetica nu a creat frumosul, precum niciodată logica nu a creat adevărul. Dar scopul lor este de a ne feri de mediocrități, care fără nici o chemare interioară pretind a fi poeți, și acest scop îl poate ajunge estetica. Căci asemenea discipline (critica, n. n.) au două mari foloase: Ele îndeamnă, întîi, pe acela care are talentul înnăscut, să se perfecționeze în arta sa, deșteptîndu-i atenția multor particularități importante, pe care le-ar fi trecut cu vederea.*

Ele contribuie, al doilea, să dea publicului o măsură mai sigură pentru a deosebi adevărul de eroare și frumosul de urît".

Se pune, în mod firesc, întrebarea: pornind de la ce criterii a afirmat Maiorescu necesitatea criticii? Răspunsul e unul singur: de la înălțimea exigențelor absolute, fără nici o urmă de oportunitate, deși, am zice, și fără simțul istoric așa de necesar (e vorba de teorie, pentru că în critica concretă Maiorescu a simțit necesitatea raportării la factorii istorici). Nu putem totuși să nu concedem că exigențele ridicate proclamate de Maiorescu acum un secol au constituit un puternic stimulent în dezvoltarea culturii noastre naționale: „A se uni în principiile de cultură este soarta neapărată *a fiecărui popor european. Întrebarea este numai dacă o poate face ca un soț de asemenea, sau ca un rob supus; dacă o poate face scăpîndu-și și întărindu-și neatîrnarea națională sau plecîndu-se sub puterea străină. Și această întrebare se dezleagă numai prin energia vieții intelectuale și economice a poporului, prin bunăvoința și iuțeala de a înțelege și a-și asimila cultura".* (Direcția nouă).

La 50 de ani de la moartea criticului, îl consemnăm prezența printre noi. Ce alt omagiu i-am putea aduce?

Pompiliu MARCEA

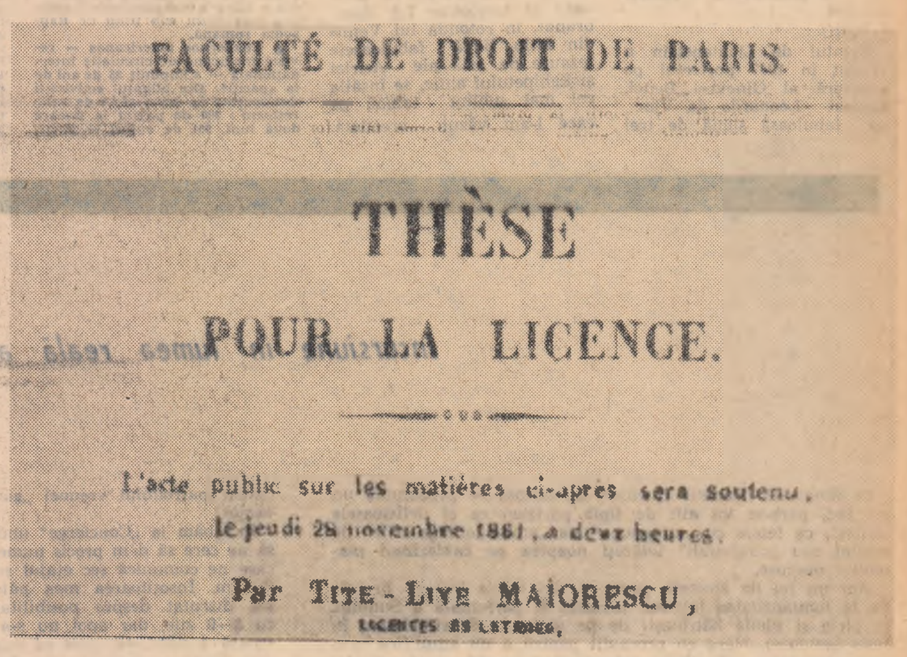

FACULTÉ DE DROIT DE PARIS.

THÈSE

POUR LA LICENCE.

L'acte public sur les matières ci-après sera soutenu, le jeudi 28 novembre 1861, à deux heures.

Par TITE-LIVE MAIORESCU,

LICENCIÉS ÈS LETTRES.

GUST ȘI VOCAȚIE

Personalitatea lui Maiorescu nu constă în patrimoniul său teoretic sau în doctrina pe care a profesat-o. Este un caz tipic cînd omul se situează cu mult deasupra ideilor filosofice, estetice sau sociale la care aderă, așa cum se întîmplă cu foarte multe figuri de creatori din trecut. De aceea, a-l combate pe Maiorescu pentru o anumită poziție a sa înseamnă a combate ceva cu totul inesențial dintr-însul. El nu reprezintă, de fapt, o idee, *ci o* structură umană, *și aceasta va fi latura cea mai fecundă pentru dezvoltarea ulterioară a culturii românești și pentru prezența spiritului său în actualitate.*

Într-o foarte competentă și pătrunzătoare Schiță pentru o istorie a criticii românești, *publicată în numărul precedent al* Gazetei literare, *Vladimir Streinu spune, pe bună dreptate, că Maiorescu „prin gust artistic și vocație teoretică este Boileau sau Lessing al literaturii noastre". Iată, deci, ceea ce aduce el fundamental în cultura românească, nu ideea — fiindcă Maiorescu nu era un ginditor — ci* gustul *și* vocația. *Asupra acestor două trăsături, precum și a consecințelor derivate dintr-insele, îmi permit să mă opresc cîteva clipe.*

Cu unele excepții — foarte puține — pînă la Maiorescu, chiar în cele mai de seamă creații literare românești, se simte șovăiala gustului. *Se întîlnesc, astfel, denivelări și decalaje chiar în operele poeților proeminenți ai timpului, așa cum arată, bunăoară, Ion Negoițescu în admirabilul său studiu despre* Bolintineanu. *Reflectînd pe marginea acestui studiu, am ajuns la convingerea că autorul poemului* Mihnea și baba *ar fi devenit poate unul din cei mai mari poeți ai noștri dacă ar fi avut ceea ce lipsea pe atunci la noi, adică îndrumarea sigură a unui spirit critic riguros. Or, în cultura noastră, numai* Junimea *a putut să beneficieze pentru prima dată de o atare prezență.*

Aci intervine contribuția fundamentală a lui Maiorescu. El este primul om de gust desăvîrșit din cultura noastră și primul care a știut să impună cu prestigiu criteriile sale de gust. Abia după apariția marelui critic s-a putut identifica precis ce înseamnă o greșeală literară. Pînă la Maiorescu, poetul român se afla în situația meșteșugarului împiedicat și contrariat în avîntul său de folosirea unor unelte defectuoase, pe care trebuia la tot momentul să le repare singur și în mod improvizat. El se lovea mereu de incertitudinea gustului, nestabilit, prin criterii pozitive, date dinainte. Odată cu Maiorescu, scriitorul român căpătă unul din cele mai prețioase daruri pe care le poate primi orice muncitor, și anume instrumentul perfect al lucrului său. Acum se detașează precis valoarea de non-valoare, adevărul artistic de eroarea artistică. Minuirea limbii românești dă putința actului sigur de creație, și poetul se poate avînta în voia celor mai îndrăznețe năzuințe ale sale. Acesta rămîne un bun cîștigat pentru totdeauna. Flacăra gustului *mărită și multiplicată, dar aprinsă pentru prima dată de Maiorescu, îi hrănește pînă și pe cei mai tineri poeți ai noștri de astăzi.*

În al doilea rînd — și cu aceasta depășim sfera sa de influență asupra domeniului delimitat literar — Maiorescu promovează vocația. *Pînă la el, cele mai nobile figuri din cultura noastră se simțeau pătrunse de o* chemare, *de un* mesaj, *dar nu de o* vocație *în sens profesional. Coloratura dominantă a peisajului nostru spiritual era de un anumit tip romantic — năzuitoare și mesianică. Maiorescu introduce pe acea înaltă treaptă criteriul modern, pozitiv, al vocației. Pentru prima dată, direcția dominantă în cultura țării intră în mina specialistului strict, care mai înainte deținuse doar un rol subordonat, supus oamenilor cu vederi romantice, largi și generoase. Din precedentul călăuzitor al* vocației *maioresciene cultivate în sensul exigenței profesionale — Maiorescu este și primul nostru mare profesor universitar în sensul strictei specialități pedagogice — se aștern cele dintîi baze solide, cu caracter modern, ale culturii românești de astăzi. Apelul stăruitor ce se face în zilele noastre la cei mai diverși specialiști pentru a-și spune cuvîntul în problemele mari ale țării este un fapt care i-ar fi plăcut lui Maiorescu și la care ar fi subscris fără nici o rezervă.*

De aceea, insistăm încă o dată că nu sub aspectul vreunei doctrine ale sale trebuie privit Maiorescu; Gherea, bunăoară, vine cu idei teoretice mult mai avansate și mai noi decît el, dar, ca factură personală, poartă încă reminiscențe sentimentale și romantice. Maiorescu, independent de aderențele sale filosofice, este primul om de factură modernă din cultura noastră. Iar autoritatea cu care a știut să-și impună exemplar această structură a sa îl situează printre promotorii drumului major pe care cultura românească și-a ilustrat maturitatea în veacul nostru.

Edgar PAPU

BLOCNOTES FRANCEZ

CHARTRES

Ploua mărunt, ploaie deasă, de primăvară, la Chartres, și uriașa catedrală se profila cenușie pe un cer de plumb, pierdută în imensitatea pămîntului de pe care își adunase, după cum își oploșește cloșca puii, casele unui orășel cu prea mult trecut și prea puțin prezent.

Rodin a numit catedrala „Acropolea Franței" și titlul ambițios e apăsat de o responsabilitate gravă, citat fiind de toate ghidurile turistice. Nu-mi stăruie în amintire decît ploaia, lumina liniștită a vitraliilor, chipurile cîtorva dintre cele o sută șaptezeci și cinci de madone care prin numărul lor și prin diversitatea expresiilor ar trebui să modifice numele catedralei, la plural, în „Notres Dames des Chartres", și mai mi-a rămas fața unui Jov de piatră străjuind între alți sfinți un portal medieval...

Dar niciodată nu voi uita privirea fără ochi pentru lume a femeii ghid pusă să ne călăuzească pasii prin căile de labirint ale demnității Franței de altădată. Femeia aceasta, care a reabilitat pentru mine ghizii de pe tot pămîntul, era înfrigurată de ploaie, cu capul acoperit de o basma țărănească de lînă cenușie, cu chipul de Maică Precistă îmbătrînită, cu gesturi sobre de preoteasă a unui rit uitat, cu pas de somnambulă, mergînd pe lîngă zidurile cu cripte, într-o plutire, cu ființa trimeasă în alt univers inaccesibil nouă. Nu și-a ridicat pleoapele decît pentru Jov — prea era umil și prea implora măcar o privire — pentru rîsul nepotrivit al unui negru american care n-a înțeles-o, și o singură dată, într-o adorație de nedescris, înălțătoare dar lipsită de orice bigotism, adresată unei fecioare bătrîne cu un prunc trist și umil țintuit pe un vitraliu aproape înnegrit de vreme. Femeia aceasta nu vorbea decît despre „ma cathedrale", cu o voce de tragediană obosită, și nimic nu era mai sublim în biserica veche învăluită în întunerec, ca fața ei cu ochii închiși și vocea de mamă — numai șoaptă și pietate.

Cineva a rîs, probabil același negru american, și atunci privirea ei, dezvăluită o singură clipă. a semănat cu implorarea lui Jov, iar zîmbetul plin de iertare, cu zîmbetul plin de renunțare al fecioarei bătrîne.

LUVRU

Prințul de Lichtenstein a vîndut în 1967 portretul pe scîndură al Ginevrei Benci, semnat Leonardo da Vinci, cu fabuloasa sumă de trei miliarde douăsprezece milioane de franci. Astfel, micul tablou de 42 centimetri pe 37 a bătut toate recordurile de vînzare din ultimii douăzeci de ani, și numai un muzeu orgolios, deosebit de bogat, ca National Gallery din Washington, a putut plăti prețul astronomic. Cineva a socotit că doar pe zece dintre cele mai scumpe tablouri vîndute în ultimii ani — un Vinci, doi Rembrandt, un Rubens, un Fragonard, un Van der Weyden, trei Cezanne și un Monet — s-au plătit opt miliarde o sută șaizeci de milioane de franci vechi și că șapte din cele zece tablouri au luat calea oceanului spre America, două au trecut Canalul Mînecii în Anglia, și unul singur, Monet, a rămas pe vechiul continent, într-o colecție particulară din Elveția.

Dar cel mai prețios tablou din lume, pe care nu-l poate cumpăra nici un muzeu milionar și nici un potentat colecționar, l-am văzut în Paris, la Luvru, într-o zi de primăvară, mai precis la 26 martie 1967, zi de paște catolic, probabil unica zi din an cînd acest nemaipomenit tablou poate fi văzut. Era o dimineață neliniștită și capricioasă, cu un cer spălat de o ploaie primăvăratică nehotărîtă, care tot pleca și se tot întorcea într-o hîrjoană naivă cu un soare palid, adolescentin, încă lipsit de vigoare. Supus unui asalt uman continuu, palatul Ludovicilor Franței își deschisese toate porțile în fața Măriei Sale Poporul. Și valuri de oameni se revărsau de pretutindeni, șiruri ce păreau nesfîrșite, iar înăuntru, pe scara imperială dominată de superba Victorie Samotrace, nu era loc să arunci un ban, torentul uman urca nestăvilit, împrăștiindu-se în cele patru sute de săli ale palatului. Pierise liniștea muzeală, dar era sublim. Se auzeau toate limbile pămîntului, descoperindu-se o expresie unică tuturor graiurilor pentru sentimentul general al uimirii, era înghesuială și destulă dezordine, dar prin dreptul chipurilor austere din tablourile lui El Greco, pe sub tablourile gigantice pictate pentru casa de Medicis de Rubens, pe lîngă splendorile lui Tizian și Giorgione, prin fața Giocondei lui Vinci, în preajma pateticelor pînze ale lui David și Delacroix, a riguroaselor lui Dürer, enigmaticelor lui Kranach și tragicelor lui Rembrandt, în rotonda lui Venus din Milo, lîngă fabuloasele tezaure de artă ale Asiriei și Eghipetului antic, se însăila cel mai sublim tablou pe care l-am văzut vreodată. Mulțimea la Luvru. Oricît de profundă meditația sugerată de o creație, oricît de răscolitoare asociațiile de sentimente pe care le poate stîrni o operă de artă, oricît de copleșitoare prin măreție, prin subtilitate sau legendă, nici una nu mi s-a părut capabilă să atingă forța de sugestie a acestui tablou vivant... Mulțimea la Luvru... Privesc surîsul Giocondei plutind peste marea de capete spre a-l privi pe fiecare în lumina ochilor, și nu pot să nu plîng. E prea multă lume pentru a nu te simți singur; toți au ochi numai pentru minunile de pe pereți, prea puțin pentru ei înșiși, e o foame insațiabilă de artă și sufletele devorează cu lăcomie... Sînt fericit că am trăit să pot vedea acest Paris înfometat, și port cu avariție în suflet imaginea celui mai neprețuit tablou, pe care nimeni, niciodată, nu va avea atîta aur ca să-l plătească.

Ioan GRIGORESCU

MICHELANGELO *„ZIUA"*

secvențe

● **Palatul Culturii din Varșovia a arborat de curînd 25 de drapele naționale: 2 300 de edituri din Europa, Africa, Asia și America expun 60 000 de volume la Tîrgul internațional al cărții. Printre cele 25 de țări participante se află și România. Pentru prima dată sînt prezente Algeria, Suedia și Republica Arabă Unită.**

● Un volum de 484 de pagini, cuprinzînd 605 scrisori din corespondența marelui pianist și compozitor Franz Liszt, a intrat lunile trecute în librăriile de la Budapesta. Autoarea — cercetătoarea maghiară Margit Prahacs — și-a conceput lucrarea în două părți. Prima parte, subimpărțită în patru secțiuni, organizează: anii de peregrinare și virtuozitate (1835—1847), perioada Weimar (1848—1861), perioada Roma (1862—1869) și ultimele decenii. Partea a doua însumează comentariile amănunțite pentru fiecare scrisoare în parte. Între scrisori, una (datată 1 ianuarie 1847) este expediată din București, o alta (datată 18 ianuarie 1847) din Iași. Din alte scrisori aflăm date în legătură cu Rapsodia a XX-a a compozitorului, tipărită mai tîrziu sub titlul de **Rapsodia română.**

● **Cuadernos americanos** — revistă mexicană de circulație internațională — a împlinit 25 de ani de la apariție. Din bilanțul activității desfășurate în acest sfert de veac reținem: 300 de pagini la fiecare două luni, 951 de autori — poeți, prozatori, critici, istorici — din întregul continent latino-american, 2 897 de eseuri. În același timp, directorul revistei, în cuvîntul său din numărul jubiliar (2/1967), constată, fericit, că revista nu s-a abătut niciodată de la principalele obiective propuse la data fundării ei: afirmarea umanității, problemă unică și esențială; răspîndirea culturii autentice; actualizarea idealului lui Simon Bolivar, eliberatorul Americii Latine; apărarea libertății. **Cuadernos americanos** a fost fundată în 1942 de către Leon Felipe (poet spaniol, exilat în Mexic), Juan Larrea, Bernardo Ortiz de Montellano și Jesus Silva Herzog. Numele i-a fost dat de marele poet și eseist mexican Alfonso Reyes, coperta, mereu aceeași — benzi orizontale care sugerează mișcarea valurilor — aparține lui Juan Larrea.

● A apărut la Singapore o antologie a literaturii malayesiene moderne sub titlul „Bunga Emas" (Floare de aur). Antologia reprezintă primul florilegiu al literaturilor locale din Malayesia, scrise în limbile engleză, chineză și tamilă, care coexistă alături de literatura în limba malayesă. Dintre nuveliști de limbă engleză, cei mai interesanți sînt considerați: Rajaratnam, Lee Geo-ian și Awang Kedua. Culegerea mai cuprinde prozatori de limbă chineză: Miao Sin și Wong Fuy-nam; de limbă tamilă: K. Perumal și Șanmugam. Mai menționăm o piesă, tamilă, de Naraganan și versurile pline de sensibilitate, cu un imagism foarte bogat, ale poetului malayesian de limbă chineză Wen Funan. Alături de culegerile și edițiile de literatură de limbă malayesă, antologia „Bunga Emas" contribuie la formarea unei imagini complete asupra literaturilor popoarelor din Malayesia și Singapore.

● „La ce lucrați în prezent?" — întreabă revista din Istanbul „Yedi tepe" (Șapte dealuri). Printre unii din numerele sale recente, pe citiva literați turci. Reținem din răspunsuri: Tahir Alangu, cunoscut critic și profesor de literatură, pregătește o monografie despre Omer Seyfettin, creatorul nuvelei turce moderne. Lucrarea va fi, după aprecierea autorului, o primă experiență de biografie „artistică" în literatura turcă. De asemenea, prof. Alangu lucrează la un volum de articole de critică literară. Orhan Kemal, unul din scriitorii turci cei mai cunoscuți, în țară și peste hotare, anunță că are gata pentru tipar patru romane: „Strada Moscheia Verde", „Una din case", „Drum prost" și „Copilul". Prozatorul mai lucrează la culegerea de povestiri „Pîinea înainte de toate" și la volumul al II-lea al romanului „Murtaza". Amintim din opera anterioară a lui Orhan Kemal binecunoscutul roman „Ince Memet" (în traducere românească „Indje Memet haiducul") și „Ani de pribegie" care se traduce în prezent în limba română.

● Romanul **Pădurea spînzuraților** de Liviu Rebreanu a apărut de curînd în Marea Britanie, la editura **Peter Owen** în traducerea lui A. V. Wise. Este al treilea roman al marelui scriitor român publicat, în ultimii ani, în limba engleză. Împreună cu **Ion** și **Răscoala**, romanul **Pădurea spînzuraților** a fost apreciat de critica literară din Marea Britanie ca fiind încă una din contribuțiile importante ale lui Liviu Rebreanu la literatura universală.

● Viața și opera poetului persan Nizari (1247—1320) sînt tratate monografic pentru prima dată într-o carte apărută de curînd în seria de orientalistică a editurii **Nauka** din Moscova. Autorul, iranistul Cinghiz Baiburell, studiind în amănunțime arhive și colecții vechi de manuscrise, îndeosebi cele două manuscrise cuprinzînd opera lui Nizari aflate la Leningrad și Tadjikistan, singurele care-i păstrează scrierile, reușește să reconstituie o imagine veridică a acestui poet, foarte popular în epocă, dar „uitat" mai apoi, din cauza nonconformismului său, „eretic" pentru acele vremuri. Trăind în epoca tulbure a stăpînirii mongole, Nizari apare ca poet-gînditor, demn și original continuator al lui Omar Khaiyam și un înaintaș de seamă al lui Hafiz, asupra căruia a exercitat o rodnică influență.

CARTE POȘTALĂ DIN VIEȘA

ANTISINGURĂTATE

În plină vară, dintre legile obiective de care trebuie să țină seama o mare metropolă modernă, Viena pare să dea intuiția liniștii. O liniște confortantă, studiată, poate, de urbaniștii săi, favorizată, neîndoielnic, de grădinile arhicunoscute, de palatele de demult și pustii și de fîntînile în mișcare lichidă. O liniște ca un muzeu în care se păstrează numai ecouri. Ritmurile iuți, extenuante și precise intră în cetatea imperială cu greu. Dunărea le refuză parcă și ea. Vienezii nu cunosc graba, se agită puțin și nu se precipită aproape niciodată spre tramvaie, în busculade violente. Ceasurile-brățară măsoară minutele altfel: în deplin acord cu programul cotidian al fiecăruia, studiat și trecut în obișnuință, astfel că executarea lui, oportună, nu obligă la curse cu obstacole. Clientela cafenelelor e, poate și din această pricină, mai puțin numeroasă. Primul articol care se consumă e însă ziarul. Ca și cînd, în orele acelea, n-ai mai avea nimic altceva de făcut, decît să-ți sorbi cafeaua, să citești și să-ți cercetezi vecinii.

Aceasta ar fi prima impresie. A doua, tot din cauza liniștii, trebuie că ține de amintiri. Cred că majoritatea străinilor care ajung aici se gîndesc — cel puțin pe aeroport sau în gară — că intră într-o cetate a muzicii. Se șoptesc nume de interpreți, de compozitori, de concerte. Viena și-a păstrat acest privilegiu cu o atitudine aristocratică: Opera, reconstruită după război, conservă stilul tradițional, foaierele sînt decorate cu personaje din Flautul fermecat, Opereta (Volksoper) lipește afișe cu Văduva veselă, viorile intră mereu în rezonanță.

Dar, dintre arte, muzica pare să-și fi împărțit, cîndva, orașul, în mod egal, cu arhitectura. Se lucrează, în fond, cu material obiectiv, preexistent: materialul de construcție și notele. Arhitectul trebuie să respecte rezistența, gravitatea, compunerea forței; compozitorul e obligat legilor armoniei. Adevărul se conjugă numai cu frumusețea. În acest fel, stilul poate fi definit ca rezultat al unui unic raport: maximum de cîștig cu minimum de elemente.

Nu știu dacă, în arhitectură, stilul care predomină aici este barocul sau goticul. Înclin spre primul: o abundență de edificii baroce, înconjurate de grădini franceze. Goticul pare să fi ajuns la Viena mai tîrziu decît în alte părți, obosit, încărcat cu podoabele unui exercițiu de secole. Catedrala Sfîntul Ștefan e un exemplu.

Amintirile sînt, însă, ca niște domenii particulare de vînătoare nocturnă. Eu mi-am amintit mai puțin de muzică, am fredonat mai puține melodii și m-am gîndit la transilvănenii de altădată, la Horia sau Iancu, închipuindu-mi-i, precipitați, în drumurile lor spre cîrmia imperială, în căutarea dreptății, a omeniei care nu mai venea. Zilele acelea sînt pentru istoria noastră niște gesturi de sublim eroism, de înțelepciune și de curaj. De demnitate. Gesturi tradiționale, căci nu făceau decît să continue altele. Un înaintaș al lor a fost și anonimul țăran de la Dunăre, care, după discursul rostit în Senatul Romei și în fața lui Aurelian, împotriva romanilor care reorganizau Dacia, a intrat în rîndurile patricienilor din Cetatea Eternă. Traducînd textul acela, Nicolae Costin, fiul lui Miron, a intrat și el, la rîndul lui, între înaintași.

Mi-am mai amintit aici, la Viena, de Slavici. De neașteptatele lui răspunsuri la examenul de viitor ofițer. Și de prietenul lui, de Eminescu, sosit aici la 20 de ani. Aici a cunoscut-o pe Veronica Micle și i-a fost ghid prin orașul cu umbre.

Am urcat treptele universității vieneze, tocite de pașii generațiilor peregrine și m-am gîndit la zilele acelea, la dialogul activ și neîntrerupt, pe care, acum o sută de ani, tinerii români îl întrețineau, de aici, cu bătrînul Iași. Mi i-am închipuit pe cei din România jună organizînd de la distanță prima sărbătoare a Putnei. Și am văzut, aevea, schimburi de depeșe și delegații în către Moldova. Iar seara, foșnetul fîntînilor în cascadă de la Belvedere s-a transformat, într-o cafenea mică, asaltată de plastic, în murmur de voci dispărute. Exerciții de antisingurătate.

Darie NOVĂCEANU

Viena, iunie 1967.

EUGEN IONESCU

Incursiune în lumea reală a lui

File de carnet de AL. OPREA

O dimineață drapată în culori de cenușă — predomină un gri fad, pare-se tot atît de tipic parizian ca și delicioasele „frites", ca fetele cu „mini-jupe", ca „embouteillage-urile" de mașini sau „clocharzii" tolăniți noaptea pe caldarîmul piețelor obscure.

Am un fel de amețeli, poate și din cauza trecerii brutale de la luminozitatea intensă, uleioasă și parfumată a Sudului, la pîcla și ploile bătrînești de pe malurile Senei (sîntem în luna ianuarie). Merg cu precauții pentru a nu amplifica mișcările pendulului din mine care-mi dau senzația unei patinări pe margini de abisuri.

Încerc să nu mă demobilizez, spunîndu-mi că, în fond, această stare de spirit se potrivește cel mai bine unei vizite la Eugen Ionescu. (Cum ar „rima", bunăoară, să te duci să faci cunoștință cu autorul **Scaunelor** sau **Regele moare** plesnind de voie bună, cu un zîmbet lățit pe tot chipul, călcînd brav în ritm de Traviata!).

Pe cînd mașina alunecă cu repeziciune, urmărită de superstiția „embouteillage-ului", vremea acceptă pe neașteptate ipostaze radicale, renunțînd la gri-ul cețos și ambiguu, surpînd vertical pînzele de nori, prăvălind tone de apă, totul cu o decizie și o intransigență care-mi amintesc că pe aceste străzi se rostogoliseră odată furnicaruri omenești, că nu departe se afla piața unde retezase capete, răzbunător, cuțitul ghilotinei...

„Vergiliul" meu în lumea reală, deci secretă, a lui Eugen Ionescu este o domnișoară baroneasă (de provenință alsaciană), cu un nume lung, tărăgănat, deși puțin zgrunțuros. O păpușă băietoasă. Dacă străbunicele vor fi avut ambiția luxului și a gesturilor somptuoase, urmașa lor, într-un secol hipermodern, abia-și ascunde ținuta cam neglijentă sub aere dezinvolte, sportive.

Am ajuns în Montmartre. Ploaia a devenit acum incertă, „pînzișe" — momentele insurecționale n-au durat mult, ali, frivolitatea pariziană! — se instalează o ploaie limfatică, lipsită de personalitate (cum ar spune criticii), dar de o încăpățînare specifică mediocrității, gata să nu se sfîrșească decît la judecata de apoi.

Oprim. Domnișoara baroneasă se pierde în gangul unei clădiri vechi. Mă uit în jur și notez satisfăcut: scriitorul locuiește, așadar, între o mică librărie și un snack-bar, ideale paranteze metaforice care să-mi încadreze interviul. Mademoiselle de Langsdorf se întoarce însă agitată: Eugen Ionescu nu locuiește aici. Se precipită către un telefon. Situația începe să mă intrige. Se știe că maestrul se apără în toate modurile de indiscreți. Să fi pus la cale o farsă indicîndu-ne o adresă fictivă? Nu, însoțitoarea revine și, mai mult speriată decît bucuroasă, întrebîndu-mă dacă sînt superstițios (răspund, firește, cu toată gravitatea, afirmativ), îmi șoptește că a copiat invers numărul real al casei.

Ne grăbim — trebuie să parcurgem distanța pe jos. Soliditatea caldarîmului strălucește în ploaie ca plăcile de zinc), valurile de aer rece (mă înfășoară ca niște feși lipicioase) fac să mă simt parcă mai bine. Încerc să transmit buna dispoziție și „Vergiliului" meu, care rămîne în continuare preocupat (să acorde într-adevăr un sens ocult respectivului „imbroglio"?). Am ajuns. Ne uităm, n-au venit încă poeții. Aici, dac-aș fi prozator, aș avea prilejul unei demonstrații de forță a tehnicii literare moderne, adoptînd așa-numitul „prezent patetic" cu spectaculoase întoarceri în timp (prezentarea membrilor delegației, portretul fizic și habitudinile fiecăruia, cu picanteriile respective etc). Eu mă mulțumesc doar să afirm plat că-mi dădusem întîlnire cu Al. Andrițoiu și Nichita Stănescu, împreună urmînd să i ne înfățișăm lui Eugen Ionescu. Cei doi o porniseră prin Paris de la ore foarte matinale, avînd de împlinit un program ambițios, între care consumarea unor mîncăruri autohtone la „Cina" și poate o vizită de protocol la restaurantul „Nikita" (firmă absolut reală, descoperită în reclamele ziarelor). Cine știe pe unde or zăbovi, Nichita neputînd să se desprindă din fața unei vitrine cu bibelouri — abia la Paris am aflat de această slăbiciune a sa — iar Andrițoiu nu va fi terminat sonetul compus în franțuzește și închinat patronului vreunei „gargotte" — mici și simpatice locande.

Intrebăm la „Concierge" unde stă maestrul. O madonă grasă ne cere să dăm precis numele și pronumele persoanei, după care ne comunică sec etajul și apartamentul. Urcăm cu liftul. Sunăm. Însoțitoarea mea pălește: nu sîntem așteptați. Da, s-a discutat despre posibilitatea unei întrevederi, în urmă cu 8—9 zile, dar apoi nu s-a mai revenit pentru precizarea strictă a datei. Se pare că este ziua încurcăturilor, ca în cea mai facilă comedie bulevardieră. Doamna Ionescu ne invită cu multă amabilitate într-un salon mic, mobilat cu o simplitate care-i conferă distincție. Pe pereți, desene și gravuri moderne. (Recunosc un tablou al lui Marcel Iancu). Sosesc gîfîind și poeții. Sînt furioși din pricina unui „embouteillage" care i-a prins în Piața Odeon.

În cadrul ușii: Eugen Ionescu. Fotografiile de prin reviste nu m-ar fi ajutat prea mult la identificarea portretului său real. De statură mai mult mică, nițel rotofei, cu șuvițe de păr zburlite în jurul unei chelii proeminente, dacă l-ai fi întîlnit pe stradă, l-ai fi confundat, fără mustrări de conștiință, cu un ins oarecare. Cu precizarea esențială: dacă nu i-ai fi văzut ochii. O privire contemplativă, pierdută, placidă, ataractică și, în același timp, acuzînd o prezență cu străluminări ascuțite, rebele; o tristețe cu profunziuni infinite, o disperare calmă (ca-n bolile incurabile) și, în același timp, ochi batjocoritori, gata să caricaturizeze ireverențios; ochi chinuiți (cufundați în spectacolul lumilor eterne) și, în același timp, o privire malițioasă, sceptică, dezintegratoare. Dar, nu, îmi dau seama că, pe măsură ce amănunțesc observațiile, mă îndepărtez de impresia exactă receptată, că poate, sub sugestia literaturii sale, inventez.

Discuțiile care se leagă nu ocolesc întrebările și răspunsurile stereotipe: cu ce ne ocupăm fiecare, de cînd sîntem la Paris, ce-am văzut etc, într-un cuvînt, aria unor subiecte inevitabil populată cu acele locuri comune și automatisme verbale pe care, în piesele sale, Eugen Ionescu știe să le dezmembreze și să le refacă, sigur cu satisfacții răutăcioase, fixîndu-le într-un plan vast, conferindu-le dimensiuni suprareale. Îl suspectez de altfel pe amfitrion că, în fond, nu se refuză plăcerii plebee de a sporovăi în jurul nimicurilor existenței, poate și ca un mijloc verificat de a goni obsesiile grele ale solilocurilor sufletești.

Sîntem întrebați „ce revistă scoatem". „**Gazeta literară?**" N-a citit-o niciodată. I s-a trimis cîndva un exemplar din **Luceafărul** în care era atacat. Nu, nu e supărat. „Unde există libertate, trebuie să existe și libertatea criticii". **Familia?** Își amintește că la o serie mai veche a acestei reviste colaborase cu un fragment de roman. Vorbește cu căldură despre Ion Chinezu. (În prefața care recomanda cititorilor francezi o culegere din nuvelele lui Pavel Dan Eugen Ionescu îl citează reverențios pe Ion Chinezu, deși, completîndu-l, îl și corectează în punctele esențiale).

Am stat numai la Paris? Pe unde am mai fost?... Coasta de Azur, Menton, simpozionul Panait Istrati. Eugen Ionescu recunoaște: „Da, Panait Istrati a avut în Franța o mare faimă". Îi amintesc că domnia sa a scris despre el, în presa română din trecut, un foarte interesant articol. Negare hotărîtă: „Eu, nu, n-am scris niciodată despre Istrati". Nu mă clatin în siguranța mea și citez dintr-o răsuflare: „Reporter", luna noiembrie, 1934 (exact 14 noiembrie 1934). „Da? Și ce spuneam?" Răspund că pornind de la „Biroul de plasare", domnia sa schița un portret al operei lui Istrati, subliniind aspectul ei romantic. (Sînt poate instructive aceste precizări: manipulînd cîteva noțiuni derivate din filozofia marxistă, Eugen Ionescu cerceta „socialismul" lui Istrati, observînd că este vorba mai mult de „sentimentalismul unui idealism social, utopic", deoarece se întrevede în „Biroul de plasare" „ura antimarxistă a mașinilor și a omului-mașină", după cum, în același roman, se neagă că ar exista distincții esențiale de mentalitate între proletari și burghezi, acestea fiind admise doar între o „aristocrație morală", indiferent din ce clasă provine, și restul societății. Unele dintre concepțiile lui Istrati sînt puse — deloc aprobator — sub semnul unor faimoase teze, pe atunci, ale lui Berdiaev).

„Da, da, tot ce se poate. Memoria mea e ca un sac fără fund. Astăzi nu cred că aș mai putea să scriu despre Istrati".

Conversația, cu meandre firești, include și creația maestrului. Doamna Ionescu a vizionat la București un spectacol cu **Rinocerii** și păstrează impresii plăcute. Andrițoiu formulează unele rezerve față de modul cum au fost puse în scenă la „Nottara" **Scaunele**: prea apelind la șarje, la îngroșări, diminuînd fondul grav, serios, al piesei. Emit o părere deosebită, îndrăznind să afirm în fața autorului — de altfel nu era nici o noutate — că elementele comice și de farsă alcătuiesc o componentă esențială a teatrului ionescian. Amintesc, în acest sens, chiar „artele poetice" ale maestrului care nu o dată s-a revendicat de la teatrul de marionete, de la spectacolele de guignol. Amîndoi ne întrecem în elogierea jocului lui Rauțchi.

Maestrul intervine pînă la urmă și, pe un ton neutru — cu vigilență supravegheat — mărturisește că dacă există o dificultate de interpretare pe care o pun piesele sale, aceasta este realizarea unui „joc pe sîrmă" între comic și tragic. Continuînd să pășească, destul de precaut, pe calea confesiunii, subliniază ca o altă problemă-cheie, cea a ritmului. A asistat, de pildă, de curînd, într-una din țările nordice, tocmai la un spectacol cu **Scaunele**. Și, îl apucase groaza. Se aducea un scaun, mai trecea timp, se aducea altul, ș.a.m.d., încît în loc de o oră și un sfert, o oră și jumătate, se ajungea la o durată aproape dublă. Din fericire în sală se afla un public înzestrat cu o răbdare de martiri, care a rămas pînă la urmă, ba chiar a aplaudat, cu generozitate.

Doamna Ionescu împinge din camera alăturată o masă pe rotile. Sîntem invitați să ne servim. Maestrul, cu o expresie pierdut-contemplativă, își prepară un cocteil (este încă suferind de pe urma unei îndărătnice gripe).

Discutăm despre Voronca. Îl informez că, în numărul de Anul Nou, noi am publicat la **Gazetă** cîteva fragmente din cartea rămasă în manuscris: **Mic manual de fericire perfectă**. Încerc o descriere sumară. Eugen Ionescu ne destăinuie că este urmărit în cazul lui Voronca de acest cutremurător paradox: în toată perioada războiului, acesta a trăit ascuns (ca un simplu funcționar la o bancă din Sud), cu spaima obsesivă a camerelor de gazare din lagăre, pentru ca, ani după aceea, să se sinucidă prin asfixiere cu gaze. (Face o scurtă pauză, parcă pentru a ne lăsa să reconstituim lupta tragică a prietenului său, în încercarea zadarnică de a scăpa din cleștele unui destin predestinat). L-a întîlnit pe Voronca în chiar zilele de dinaintea morții sale. S-au plimbat prin oraș. Voronca era de o veselie explozivă. Se oprea radios în fața femeilor frumoase (necunoscute) și le saluta, proferînd complimente exaltate. (În fragmentele reproduse de noi se simt într-adevăr o tensiune neobișnuită, o febră, o beție, femeia fiind exaltată mistic în încantații de **Cîntare a cîntărilor**).

S-au despărțit cu răceală. Vacarmul exuberanței, gesticulația nesupravegheată a convivului sfîrșesc prin a-l agasa pe Eugen Ionescu, care se afla într-unul din momentele sale „rele" — „pe care le am adesea", subliniază domnia sa, uitîndu-se la noi, ca să vadă dacă-l înțelegem — de spleen, de vid sufletesc.

Pentru a împrăștia sentimentul amar, deprimant, al confesiunii, orientîndu-se involuntar după acel „joc pe sîrmă" echilibrator din piesele sale, maestrul (ca printr-o experimentată mișcare de baghetă) dă o turnură veselă conversației. Nichita Stănescu este abordat brusc și jovial: „Dumneata ce ocupație ai?" Luat pe neașteptate, colegul nostru are prezența de spirit de a ieși din încurcătură cu o glumă: „Nici una. Sînt poet". „Atunci la închisoare cu dumneata. Într-o societate modernă nu e loc decît pentru ființe a căror activitate e utilă".

Zîmbete, comentarii amuzante. (Totuși — greșesc oare? — tristețea, deși disimulată, stăruie încă în atmosferă, ca aburii firavi de alcool).

Un alt subiect: Pavel Dan. Eugen Ionescu ne spune că, spre regretul domniei sale, volumul tradus în 1945, împreună cu Gabrielle Cabrini, n-a avut succesul scontat. Poate și pentru că, la acest foarte bun prozator, caracteristici de toate felurile coabitează armonios, fără ca acelea cu adevărat originale să capete o decisă autonomie. (La ce să se fi referit maestrul? Recitesc cuvîntul introductiv și mă gîndesc că poate la respectiva obsesie a morții pe care dramaturgul de astăzi o descoperă atunci în proza lui Pavel Dan, insistînd: „Așadar, nu o anumită parte a umanității trebuie să vadă cititorul lui Pavel Dan, ci problema întregii umanități în fata zădărniciei, a neantului, a morții. Culegerea de povestiri ar putea foarte bine avea titlul: **Moartea la țărani**". Desigur, o interpretare pro-domo care prefigurează concepția actuală a teatrului său. Că aceste orizonturi tematice avea în vedere Eugen Ionescu mă îndrituiesc să cred și multe din articolele și interviurile sale publicate în ultimii ani. Citez, la întîmplare, un eseu din „Le Monde" — nr. din 18 mai a.c. — unde, apologiind opera filozofului rus Chestov și persiflînd „mania", „ticul", „fixația" „cuvintele tabu" privitoare la prefacerile sociale și politice ale lumii, adresează un apel oamenilor să întoarcă spatele „efemerului" și să-și ațintească privirea spre „marea revelație luminoasă pe care poate să ne-o aducă problema cea mai fundamentală — „le problème le plus fondamental" — aceea a adevărului nostru esențial, aceea a morții". Dar această idee a morții nu poate deveni la rîndul ei „fixație", un „tic", o „manie"?).

Timpul rezervat întrevederii noastre s-a sfîrșit. Al. Andrițoiu îl roagă pe maestru să-i scrie cîteva cuvinte pentru cititorii revistei **Familia**. „Pot să-l bucur pe bunul meu prieten, Ion Chinezu, menționînd vechile noastre raporturi?" „Bineînțeles", se grăbește fiecare dintre noi să ateste. Mulțumiri. Schimburi de amabilități.

În stradă rămîn iarăși singur, poeții nu pot să dezmintă imperativele faimosului instinct al continuei rătăciri pe care-l poartă în sînge toate neamurile de păsări sălbatice.

Atmosfera pluvială s-a transformat, de astă dată, într-o masă de aer lăptoasă, o ceață densă, creînd iluzia unei semisolidificări. Imense straturi de vată atîrnă neglijent, agățate de colțurile unor străvechi clădiri sau, luînd contururi de munți prăbușiți, plutesc pe apa mohorîtă a Senei.

Ghirlandele de becuri de pe bulevard împrăștie o lumină ineficientă, tremurătoare (par apeluri melancolice ale sirenelor de vapoare, S.O.S.-uri deznădăjduite în mijlocul unei obscurități universale)... O senzație de vid, de sufocare, mă silește să intru în primul restaurant, dornic să fiu orbit de lumini, să văd oameni, să fiu asurzit de explozia gesturilor și vorbelor, atît de caracteristică temperamentului nostru comun, ușor inflamabil, de latini.

Mă așez într-un colț, comand un „ballon rouge" și-mi notez în carnet peripețiile acelei zile. Deodată, cînd însemnările ajung către sfîrșit, simt că-mi revin amețelile. Mult înzestratul om de cultură Ion Chinezu este decedat de cîteva luni (știu sigur, doar i-am publicat necrologul în **Gazetă**). Luați de vîrtejul și emoția convorbirii am omis — nu știu cum — precizarea acestei realități. Ce-ar zice Eugen Ionescu dac-ar ști că salutul său se adresa unei ființe dispărute? (Nici vorbă, ar descoperi în acest joc al întîmplării un sens esoteric, mistic, amplificîndu-i cunoscuta groază de neant, de moarte).

...Recitesc însemnările și — deși fiecare amănunt poate fi atestat cu martori — mi se adîncește deprimarea: quiproquouri, absențe inexplicabile ale memoriei, totul pare prea aranjat, prea adus din condei, prea mircase a literaturizare. La un alt „ballon rouge" îmi mai recapăt optimismul, gîndindu-mă că, în definitiv, nu este singurul caz cînd viața copiază cu nerușinare clișeele literaturii. Și apoi, în lumea lui Ionescu, distincțiile dispar, lucrurile întîmplate aevea, cu valoare de document, nu-ți vine să le crezi, iar cele mai incredibile capătă în ochii tăi siguranța și soliditatea unei realități pipăibile, menite să-l descurajeze pînă și pe cel mai fanatic adept al lui Toma necredinciosul.

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15. Telefon: 12.94 44; 11.39 36; 12 74.26 ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr 10. Telefon: 18.33.99. ABONAMENTE: 3 luni 13 lei; 6 luni 26 lei; 1 an 52 lei.
Tiparul: Întreprinderea Poligrafică „Informația", str. Brezoianu nr. 23—25. 40133